

ВІКОВА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Збірник наукових праць

Львів, СПОЛОМ, 2017

Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова
Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти
у Львівській області
ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька»

**ВІКОВА СПАДЩИНА
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Збірник наукових статей

Львів, СПОЛОМ, 2017

УДК 377.3:745.51:75
В 433

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 6 від 20 червня 2017 р.)*

Рецензенти:

Дутка Г.Я., доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної та виховної роботи Львівського інституту економіки і туризму;

Герус Л.М. кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник, завідувач відділу народного мистецтва Інституту народознавства Національної академії наук України;

Якимович О.Н., кандидат педагогічних наук, науковий співробітник наукового відділу, доцент кафедри менеджменту та соціальних наук Львівського інституту банківської справи УБС НБУ.

Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект : зб. наук. праць / [упорядник Л. В. Сліпчишин] ; ЛННЦ ПО НПУ ім. М. П. Драгоманова, НМЦ ПТО у Льв. обл., ДНЗ «ХПТУ ім. Й. П. Станька». – Львів : СПОЛОМ, 2017. – 196 с. – Бібліогр. в кінці ст. – ISBN 978-966-919-290-5.

До збірника увійшли статті, присвячені висвітленню результатів наукових досліджень і практичного досвіду професійної освіти і навчання, художньої освіти, збереження і розвитку традиційних народних художніх промислів.

Розглянуто питання регіонального аспекту збереження вікової спадщини, ролі особистості в культурологічних процесах, проблеми підготовки майбутніх фахівців художнього профілю, збереження етнотрадицій в умовах глобалізаційних змін.

Для науковців, педагогів, методистів, керівників і працівників органів освіти, усім, кому не байдужі проблеми художньої професійної освіти і навчання молоді, збереження етнотрадицій та вікової спадщини народу.

© ЛННЦ ПО НПУ імені М.П. Драгоманова,
ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька», 2017.

© В-во «СПОЛОМ», 2017

ISBN 978-966-919-290-5

ЗМІСТ

ВІКОВА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Дубницька О.М.	Вікова спадщина Тернопільщини: народні художні промисли.....	5
Масловська М.В.	Заняття та матеріальна культура жителів Житомирського Полісся.....	17
Левик А.С.	Художні промисли в контексті збереження та охорони культурної спадщини.....	26

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Дещиця (Квас) Н.В.	Коріння мого роду	37
Мартинюк С.Л.	Іван Севера (Шігель) – видатний скульптор і педагог.....	46
Сліпчишин Л.В.	Життєвий шлях Павла Придаткевича у контексті культурно-освітнього розвитку Яворівщини	61

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Богдадюк М.В.	Зміст технології навчання різьбленню деревини у професійно-технічних навчальних закладах.....	75
Гевало В.М.	Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. СТАНЬКА: сучасний стан та перспективи розвитку.....	81
Гузюк В.Б.	Не розгубити майстерності предків.....	92
Дюг Н.В.	Розвиток етнокультурного світогляду фахівців художнього профілю (з досвіду роботи).....	99
Колісник-Гуменюк Ю.І.	Професійна підготовка майбутніх фахівців художнього профілю як педагогічна проблема.....	107
Копельчак М.П.	До проблеми модернізації професійної підготовки фахівців народних художніх промислів.....	118
Стечкевич О.О.	Організаційно-педагогічні умови використання ІКТ та СППЗ у підготовці фахівців художнього профілю.....	124
Якимович Т.Д.	Сучасні вимоги до професійно-практичної підготовки фахівців з художньої обробки деревини.....	136

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОТРАДИЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Довганик Л.М.	Можливості соціального підприємництва у збереженні традиційних ремесел і промислів.....	151
Жилевич О.К.	Роль навчального закладу у процесі створення і збереження матеріальних та духовних надбань українського народу.....	162
Костриця Н.М.	Використання етнокультурних традицій під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».....	171
Біляк М.В., Лазурко М.С., Косач Х.В.	Значення національних природних парків у збереженні етнотрадицій на прикладі Яворівського національного природного парку.....	184
	У пошуках сучасних орієнтирів розвитку традиційного народного мистецтва і ремесел у регіонах	190
	НАШІ АВТОРИ	194

ВІКОВА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Дубницька О.М.,

Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»

Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ВІКОВА СПАДЩИНА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ: НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ

В статті розглянуті народні художні промисли Тернопільщини. Автор описує найбільш розвинені на теперішній час види народних ремесел і художніх промислів даного регіону. Акцентується увага на те, що сучасні мистецькі школи та центри розвитку народних ремесел не тільки зберігають народні традиції, але, як засвідчує світовий досвід, у країнах з ринковою економікою ремісниче виробництво залишається найкращим способом розвитку соціально-економічної структури місцевих центрів і як вид виробничої підприємницької діяльності, спрямованої на виробництво товарів і послуг, здатне підвищити продуктивність національної економіки та реальні доходи громадян України.

Ключові слова: *народні художні промисли, ремесла, народні майстри, народна творчість.*

The article deals with the folk art crafts of Ternopil region. The author describes the most developed types of folk handicrafts and art crafts in the region. It is emphasized that modern art schools and centers for the development of folk crafts not only preserve folk traditions, but, as the world experience shows, handicraft production remains the best way to develop the

socioeconomic structure of local centers in the countries with a market economy and as a type of industrial enterprise, aimed at production of goods and services, it can improve the productivity of the national economy and the real incomes of Ukrainian citizens.

Key words: *folk arts crafts, handicrafts, folk craftsmen, folk art*

В статье рассмотрены народные художественные промыслы Тернопольщины. Автор описывает наиболее развитые в настоящее время виды народных ремесел и художественных промыслов данного региона. Акцентируется внимание на то, что современные художественные школы и центры развития народных ремесел не только хранят народные традиции, но, как показывает мировой опыт, в странах с рыночной экономикой ремесленное производство остается наилучшим способом развития социально-экономической структуры местных центров и как вид производственной предпринимательской деятельности, направленной на производство товаров и услуг, способное повысить производительность национальной экономики и реальные доходы граждан Украины.

Ключевые слова: *народные художественные промыслы, ремесла, народные мастера, народное творчество.*

Народні художні промисли як галузь є однією з пріоритетних в Україні. Сучасне народне мистецтво розвивається в органічному поєднанні з потребами народу, багатого на художні цінності минулого. Проте, за умов прискороного науково-технічного прогресу, активних господарських змін навколишнього середовища і процесів урбанізації збереження автентичної культури і народних

ремесел України стає важливою умовою і запорукою їх збалансованого та ефективного економічного розвитку.

Сьогодні існує низка праць науковців-мистецтвознавців, які окреслюють особливості народних художніх промислів провідних етнографічних регіонів України. Найбільш ґрунтовні дослідження у вивченні народних художніх промислів на Заході України провели Л. Булгакова-Ситник, І. Гургула, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєва [3, 8, 9] та ін. Також проблемі відродження народних художніх ремесел присвячені праці Є. Антоновича, Л. Баженова, П. Білецького, Т. Бушиної, О. Данченка, М. Селівачова, О. Соломченка, М. Станкевича, Н. Стрибуцької, Є. Сявавко та ін. [1; 11; 12]. Проте серед них є незначна кількість праць, в яких висвітлено особливості народних художніх промислів Тернопільського краю.

Мета статті: проаналізувати регіональні особливості, збереження та сучасний стан народних художніх промислів Тернопільщини.

За ступенем художньо-творчої праці народні художні промисли поділяють на три групи. *Першу* групу становлять ремесла, в яких переважає виробничо-реміснича майстерність – це розписаний гончарний посуд, інші речі утилітарного призначення. *Друга* група – ремесла, в яких творчий і виробничий процеси займають приблизно однакове місце: розписний та фігурний посуд, дитячі іграшки, ткацькі вироби, вишивка тощо. *Третя* група – промисли, в яких творчий процес відіграє головну, вирішальну роль: декоративний посуд, виготовлення мистецьких сувенірних виробів, настінні художні розписи тощо.

На Тернопільщині існує багато видів декоративно-прикладного, ужиткового та образотворчого мистецтв – традиційних і сучасних. Серед традиційних, з давніх давен були розвинуті ткацтво, килимарство, вишивання, гончарство,

різьблення по дереву, лозо- і рогозоплетіння, ковальство, розписи на стінах хат, скринях, писанках, витинанки. До сучасних видів народного мистецтва можна віднести: паперопластику, бісероплетіння, плетіння із рослинних матеріалів.

Найбільш розвиненими видами народних художніх промислів на Тернопільщині є ткацтво та килимарство і найбільш визначні центри зосереджені у Підволочиському, Збаразькому, Шумському, Лановецькому і Борщівському районах. Один із найбільших знаходиться в селі Токи Підволочиського району і роботи їхніх майстрів (М. Безкоровайної, Н. Дереш. Г. Гасай. та ін.) відомі за межами області. У своїх роботах майстри беруть за основу класичний зразок місцевого художнього ткацтва: ромби, розетки, клинці і кривулі на своїх виробах вони укладають пасмами в ритмічному чергуванні, покриваючи всю поверхню.

Знані майстри (А. Івахів, С. Пчола, К. Романюк, І. Покиданець, Д. Кравчук, П. Курницький та ін.) впродовж життя пройшли велику школу майстерності якою діляться з своїми учнями. Вони підготували надійну зміну. Так, однією з послідовниць К. Романюк є майстриня Софія Ваврух – учасниця виставок народного мистецтва, автор самобутніх витворів, оригінальних композицій [14].

На початку ХХ ст. вагомим центром килимарства було старовинне містечко Вишгородок на Кременеччині, нині Лановецького району. У килимах майстрів цього осередку переважав рослинний орнамент, здебільшого на чорному або сірому тлі.

У килимах майстрів Західного Поділля переважав геометризований рослинний орнамент. Багато спільних рис мають килими, виготовлені сучасними майстрами, які проживають в Кобиллі, Шилах, Романовому, Горах

Стрийовецьких, Добриводах, Зарудді, Красносільці Збараського, Вишгородку, Москалівці, Злащенцях Лановецького, Гаях Розтоцьких, Гаях за Рудкою, Заложцях Зборівського, а також Медині, Голотках, Кошляках, Богданівці, Кам'янках, Клебанівці, Панасівці Підволочиського, Іване-Пустому і Михайлівці Борщівського районів. Водночас кожному з килимарів притаманний власний творчий почерк, що виявляється у неповторному укладанні орнаментальних форм й оригінальному колоритному вирішенні виробу. Здавна славилась своїми килимами Збаражчина. В селах Збараського, Медині Підволочиського, Боложівці й Іловиці Шумського районів виготовляють доріжки класичного зразку шириною 90 – 100 сантиметрів із смугастим орнаментом [6; 7].

Розповсюдженим народним художнім промислом Тернопільщини є гончарство. Для народної кераміки Тернопільщини властиві різні форми і своєрідні технічні засоби декорування – розпис, гравірування, гладження, флендрування, заливання, мармурування. Димлений посуд виготовляли в Микулинцях, Заліщиках, Струсові, Скалаті, Устечку, Торському. Посудом з підполивними розписами славилось містечко Буданів, де виготовляли чорний посуд, прикрашений рослинним орнаментом, що виконаний технікою гладження [4].

Високими мистецькими якостями відзначалася кераміка Бережан, Підгайців, Копичинців. Майстри з Бережан надавали посудові оригінальних форм та прикрашали його своєрідними композиціями, фляндрованим розписом на білому та червоному тлі. Фляндровані прикраси знаходимо на дзбанках, тиквах та мисках, виконаних майстрами Підгайців на початку нашого сторіччя [10].

Народна кераміка збагатилась новими орнаментальними та композиційними мотивами. Гончарними центрами стали

села Вишнівець, Залісці та Великий Кунинець Збараського, Сураж Шумського, Гончарівка Монастириського, Товсте Гусятинського районів та місто Борщів.

У містах Товсте, Копичинці, Підгайці, Бережани робили посуд з підполивними розписами. Сірою лискучою керамікою відомі Микулинці, Струсів, Буданів, Гончарівка. Розвиток промислу в Гончарівці здавна зумовлений існуванням тут добрих покладів глини. У Кременці та прилеглих селах робили кахлі та посуд. Великий Кунинець та Малі Садки – центри товстостінної неполиваної кераміки.

Найвизначнішим осередком розписної кераміки було місто Товсте (нині село Товсте Гусятинського району). Тут прикрашали миски ритуванням. Своєрідний характер має його розпис на мисках: на побілкованому фоні орнамент нанесений гравіруванням. Центральними мотивами цього розпису були птахи, а також риби, олені [2, 5].

Розповсюджений в Тернопільській області вид народної художньої творчості – *плетіння з лози і рогози*. Найвизначніший центр плетіння з рогози було і залишається с. Хотовиця Кременецького району. Плетіння з рогози поширене і в інших районах, зокрема Бучацькому.

Лозоплетіння дуже поширене в селах Шумського району. Здебільшого тут виготовляють предмети домашнього вжитку (кошики всіх видів, хлібниці, крісла тощо). Центрами плетіння є села Росохач Чортківського району, Гадинківці Гусятинського району, Устя Зелене, Високе, Лазарівка, Олеша, Яргорів, Коропець Монастириського району, Колодрібка Заліщицького району. [12].

Улюбленим видом народної творчості тернопільчан була *обробка дерева*. З давніх давен тут розвивалась дерев'яна скульптура.

Давніми центрами культової різьби, починаючи з XVII ст., були села Улашківці та Золотий Потік. Згодом ще стали

села Козівського, Теробовлянського, Монастириського районів. У Бережанах діяв різьбярський цех лісгоспзагу, де працював цілий колектив досвідчених різьбярів. Вони різьбили орлів, полички, тарілки, чорнильниці, хлібниці, попільнички, оздоблені листям та гронами винограду в традиціях лемківської різьби. Своєрідними лаконічними формами відзначаються роботи різьбярів з села Гутисько, яке колись було визначним центром художнього різьблення по дереву.

Широкого поширення в області набула плоска і рельєфна різьба, в якій працюють багато майстрів з Микулинець Теробовлянського району, з с. Устя Зелене Монастириського району. Тут виготовляють шкатулки, оздоблені рельєфною і плоскою різьбою, топірці та інші вироби [1; 13].

Витинанка як вид народного декоративно-вжиткового мистецтва широко і практично застосовується в побутових житлах, і є прикрасою в громадських приміщеннях, декором для книг та журналів, плакатів, використовується в творчій художній діяльності.

Також в пошані писанкарство. Цьому сприяло повернення народу до духовності. Особливу творчість проявляють писанкарі Бережанського, Борщівського і Заліщицького районів.

Одним з найпопулярніших видів народного прикладного мистецтва є вишивка. Вишивки Тернопільської області характеризуються насиченими, темними, аж до чорного, колоритом, їх символіка форм та орнаменти зберігають прадавні уявлення про світобудову, вірування, традиції, красу тощо. Виконані вовною, густі, без пробілів, орнаменти суцільно вкривають рукави жіночих сорочок, гаптовані «поверхневим швом». Із початку ХХ ст. поширилася хрестикова техніка, квіткові орнаменти; сама ж вишивка стала яскравіших кольорів. На Східному Поділлі для надання

сорочкам особливо святкового вигляду суцільні маси орнаменту, що вкривають усе тло рукава, розцвічували срібними й золотими нитками. Легкості й ажурності сорочкам надає змережування окремих частин «павучками» [8; 9].

Якщо раніше в вишиванках панували чорний та червоний кольори, то вже на початку ХХ ст. з'являються поліхромні хрестикові вишивки з квітковими мотивами. Особливо багаті вишивки у селах Борщівського, Заліщицького, Чортківського районів, де збереглась техніка рельєфної вишивки, або вишивки «Кучерями», в якій застосовуються вовняні нитки домашньої роботи, здебільшого чорного кольору.

На Тернопільщині працюють майстрині-надомниці, які прикрашають вишивкою декоративні побутові предмети для продажу через художній салон.

Вагомим осередком вишивки є Бережани, в краєзнавчому музеї якого працює студія вишивання. Студія підтримує творчі зв'язки з вишивальницями Івано-Франківської та Львівської областей, організовують обмінні виставки, діляться досвідом роботи. Все це сприяє росту майстерності вишивальниць, збагачує їх новими знаннями з цього виду ремесла [4].

Збереження традицій і розвиток сучасного народного мистецтва Тернопільщини здійснюється за двома основними напрямками: художні промисли та індивідуальна творчість майстрів. Питання розвитку ремісничої діяльності та народного мистецтва перебувають на постійному контролі в облдержадміністраціях і вже традиційно протягом багатьох років ними проводиться цілеспрямована робота з пропаганди творчого доробку майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Почали діяти організації, що об'єднують різні групи ремісників за галузевими та професійними ознаками.

В області працюють заслужені майстри народної творчості України, серед них: Варениця Марія Михайлівна, Гриб Антон Євдокимович, Казновецький Василь Миколайович, Ликтеї Олег Ярославович та Ярослава Дмитрівна, Новосад Світлана Ігнатівна, Кульчицький Михайло Йосипович, народні майстри і художники, умільці й аматори, колективи із званням «народний» та «зразковий» (зразкова дитяча студія художньої кераміки при Товстенському СБК Гусятинського району; зразкова дитяча студія народних ремесел Микулинецького МБК Теремовлянського району; народна аматорська студія образотворчого мистецтва Чортківського РБК ім. К. Рубчакової).

Майстри Тернопільщини експонують свої роботи на загальнодержавній виставковій акції «Барвіста Україна» в Національному комплексі «Експоцентр України» м. Київ, обласному святі народних ремесел, фольклору та хореографії «Тернопільські обереги», чотириденній творчій лабораторії «Мистецький передзвін ремесел Тернопілля» одночасно з проведенням майстер-класів, обласному пленері для художників-аматорів, обласній мистецькій виставці-конкурсі на здобуття премії ім. Я. Музики.

Сьогодні в області створюються сприятливі умови для відродження національних ремесел та промислів, популяризується творчість народних майстрів і художників, зокрема затверджена «Програма розвитку туризму в Тернопільському районі на 2016-2020 роки», основними завданнями якої є: забезпечення сталого розвитку туристичної галузі в районі; підвищення рівня життя громадян і створення додаткових робочих місць; популяризація історії та культури краю; відтворення народних традицій та ремесел. Завдяки туристичній галузі, як виду економічної діяльності, здійснюватиметься ефективно та раціональне використання

природно-заповідних територій місцевого значення та об'єктів історико-культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням. Реалізація Програми забезпечить підтримку народних промислів та ремесел.

Обласний методичний центр народної творчості проводить тематичні експозиції робіт умільців, майстрів та художників області в обласному краєзнавчому, художньому музеях, обласній картинній галереї, забезпечує добір кращих експонатів, надає методичну, практичну допомогу у підготовці та проведенні всеукраїнських, регіональних, обласних і районних виставок, співпрацює з обласним осередком Національної спілки майстрів мистецтв України, обласною організацією Національної спілки художників України, музеями області.

Щорічно проходить фольклорно-мистецьке свято «В Борщівському краї цвітуть вишиванки», яке завоювало велику популярність не тільки в області, але й далеко за її межами. Вперше воно було проведене у вересні 2007 року. Його метою є пізнання етнографічної спадщини, привернення уваги широких кіл громадськості до народної культури, фольклору, звичаїв, традицій та обрядів, виявлення самобутніх творчих колективів, підтримка і сприяння творчої діяльності майстрів борщівської вишивки та костюма, залучення молоді до народних художніх промислів.

Обов'язковою складовою цього мистецького заходу є науково-практична конференція *«Борщівська вишита сорочка в контексті українського національного костюма»* і загальна виставка борщівської вишитої сорочки і костюма, представлена майстринями кожного населеного пункту району, виставка робіт майстрів декоративно-ужиткового мистецтва району, області та інших регіонів України. Умовою участі у святі є обов'язковість його учасників бути в українській вишитій сорочці.

Також щорічно проходить обласне свято народних ремесел, фольклору та хореографії «Тернопільські обереги» У парку культури і відпочинку імені Тараса Шевченка м. Тернополя свої вироби демонструють майстри декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва. Серед них відомі майстрині бісероплетіння це – збараська майстриня художнього бісероплетіння, керівник гуртків «Бісероплетіння» та «Мистецтво нашого народу» Збараського РК БДЮТ, майстер народних художніх промислів, народний майстер, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України Галина Михальська та Ольга Карплюк – майстриня бісероплетіння з Тернополя, народний майстер національної спілки майстрів України.

Отже, народні художні промисли Тернопільщини, її вікова спадщина, – є найдавнішою формою соціальної організації виробництва, і як засвідчує світовий досвід, у країнах з ринковою економікою, ремісниче виробництво залишається найкращим способом розвитку соціально-економічної структури місцевих центрів. І, беззаперечно, традиційне народне мистецтво залишається одним із невичерпних джерел знань, мудрості та натхнення, і маючи могутній виховний потенціал значною мірою формує національну свідомість підростаючого покоління країни [11].

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. для студ. пед. ін.-тів / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. — Львів : Світ, 1992 — 270 с.
2. Боренько Н. Жива пам'ять поколінь //Чарівне веретено: Нариси. — Львів, 1990. — С. 5—10.
3. Булгакова-Ситник Л. П. Подільська народна вишивка (етнологічний аспект) / Л. П. Булгакова-Ситник — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2005. — 338 с.

4. Гайдукова Н. Художня вишивка на Тернопільщині / Н. Гайдукова // ТТМ : Пошуки та Знахідки : зб. наук. праць. — Тернопіль, 1993. — С. 36—38.

5. Гриб А. Казка гончарного круга /А. Гриб // Людина і світ. — 1986. — № 2. — С. 60—61.

6. Гриб А. Квіти килимів /А. Гриб // Нар. творчість та етнографія. — 1972. — № 5. — С. 106—108.

7. Гургула І. Народне мистецтво Західних областей України / І. Гургула. — К. : Мистецтво, 1966. — 77с.

8. Захарчук-Чугай Р. Українська народна вишивка: Західні обл. УРСР. - К.: Наук. думка. 1988. - 191с.: іл., табл. Терноп. обл.

9. Кара-Васильєва Т. В. Українська вишивка / Т. В. Кара-Васильєва., А.Чорноморець. — К. : Либідь, 2002. — 160 с.

10. Клименко О. Народна кераміка Поділля / О. Клименко // Образотворче мистецтво. — 1984. — № 4. — С. 28—29.

11. Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво Тернопільщини // Тернопільський обласний методичний центр народної творчості. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ternopil-omcnt.at.ua/index/dekorativno_prikladne_mistectvo/0-42.

12. Станкевич М. Скарби Бучаччини: Іст.-мистецькі образки: плетені дива //Золота Пілава. — 1991. — 7 черв.

13. Струбицька Н. Народні художні промисли Тернопільщини //Мистецтво Тернопільщини: Інф.-метод. рекомендації. — Тернопіль, 1990. — С. 32—40.

14. Ткачова О. С. Народні художні промисли Тернопільщини. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.irp.te.ua>.

**ЗАНЯТТЯ ТА МАТЕРІАЛЬНА
КУЛЬТУРА ЖИТЕЛІВ
ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ
(ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС)**

У статті розглядаються питання заняття, розвиток ремесел і промислів жителів Житомирського Полісся протягом віків. Відзначаються основні заняття такі, як мисливство, рибальство, збиральництво та розвиток основних ремесел і промислів таких, як килимарство, чинбарство, гончарство, гутництво тощо.

***Ключові слова:** Житомирське Полісся, епоха пізнього неоліту, поліщуки, народне мистецтво, Житомирищина, галузь, технологія виробництва, промисли і ремесла, традиції, гончарне ремесло.*

The article under consideration deals with the problems of occupation, development of trades and handicrafts of the inhabitants of the Zhytomyr Polissya during ages. The main kinds of occupation such as hunting, fishing, harvesting (gathering) and the development of basic trades and handicrafts such as carpeting, pottering, making things of gloss, leather manufacture are marked in the article.

Key words: the Zhytomyr Polissya, the epoch (period) of the late neolith, polischuky, folk art, Zhytomyrschyna, branch, technology of production (manufacture), trades and handicrafts, traditions, pottering.

В статье рассматриваются вопросы развития ремесел и промыслов жителей Житомирского Полесья в течение веков. Определяются такие виды занятий, как охота, рыбалка, собирательство; развитие основных ремесел и промыслов, а именно: изготовление ковровых изделий,

обработка шкур животных, гончарное ремесло, производство предметов из стекла и т.д.

Ключевые слова: Житомирское Полесье, эпоха позднего неолита, полищуки, народное искусство, Житомищина, отрасль, технология производства, промыслы и ремесла, традиции, гончарное ремесло.

Природні умови Житомирського Полісся впливали на розселення і життєдіяльність місцевого населення, зумовлювали основні напрями у розвитку народного господарства та специфіку традиційно-побутової культури. Цей регіон багатий на дорогоцінне й напівдорогоцінне каміння, серед яких найбільш поширене: гірський криштал, аметист, яшма, опал, моріон, топаз та ін. Крім того: «Поширені на території Житомирського Полісся – особливо в Коростенському, Новоград-Волинському, Малинському, Овруцькому районах – різні осадові утворення: суглинки, глина, каоліни» [30]. Сьогодні в області нараховується 511 родовищ різноманітних корисних копалин, з яких розробляється 220 [3, с.25].

Великого лиха зазнало Житомирське Полісся під час Чорнобильської катастрофи. На жаль, порушилась велика кількість екосистеми, було переселено тисячі чоловік (63 населені пункти з шести районів, 13 тис. чоловік), добровільне переселення 301 пункт, де проживало 213, 4 тис. чоловік, зона посиленого радіоекологічного контролю – 363 населених пункти з населенням більш як 193 тис. чоловік), а це знищення природи, матеріальної і духовної культури Полісся.

Найдавніші відомості про заняття землеробства на теренах Житомирського Полісся відносяться до епохи пізнього неоліту (IV ст. до нової ери). «Найдавнішими є оліїсто-волокнисті культури – льон, коноплі, які

культивувалися по всій території Полісся» [3, с.33].

Упродовж тисячоліть селяни вирощували зернові, бобові та технічні культури. На цій території займались рільництвом, городництвом, садівництвом. Провідною галуззю землеробства було рільництво, цьому сприяли аграрно-кліматичні умови, стародавні землеробські традиції населення.

На різних етапах розвитку сільського господарства у наших предків існувало кілька систем землеробства. На ранньому етапі розвитку землеробства використовували вогнево-вирубну систему (на Поліссі вона зберігалася аж до початку ХХ століття). Ця система була надзвичайно трудомісткою. Також використовували трипільну систему землеробства. За цією системою орні землі ділилися на 3 частини: одна відводилась під озимі культури, друга – під ярі, третя – під пар, тобто залишалась незасіяною, відпочивала, використовувалась як пасовисько для худоби. Чергування частин поля давало можливість одночасно вирощувати різні культури, знищувати бур'яни, поліпшувати структуру землі, а значить і родючість ґрунту. «Після аграрної реформи 1906-1911 рр., коли утворилося відрубне землеволодіння в лісостеповій частині Волинської губернії розвинулася прогресивніша система землеробства – багатопілля з раціональною плодозміною, інтенсивним удобренням ланів «травосіянням» (конюшина, люпин, люцерна)» [3, с.35]. На Поліссі архаїчні форми землеробства збереглися аж до самої колективізації.

На території України ще до нашої ери використовували ручний млин – жорна. Відкриті жорна проводилися в дію горизонтальним рухом рук через ручку (погонич), вставлену в край верхнього каменя. Вона була низькою і високою й називалась на Житомирщині мельоном, стояком.

Близьким до жорен за призначенням, хоч і різні за

конструкцією, знаряддям була ступа. Нею подрібнювали зерно на крупу чи фураж або очищали його від лушпиння (шеретували). Відомі два типи ступ: ручна й ножна. На Житомирському Поліссі була ручна, а в лісостеповій зоні – ножна. У ступах товкли горох, сухі груші, яблука, квасолу, просо, овес, пшеницю тощо. Із зерен конопель, льону, а з середини ХІХ ст. – соняшника «били» на спеціальних олійницях рослину олію.

Пізніше стали використовувати водяні млини. Їх будували на річках Случ, Уж, Гуйві.

Також використовували вітряки, які з'явилися пізніше, ніж водяні млини. Вітряки були двох типів – стрижневі та шатрові. «На Волині переважали вітряки стрижневі, що стояв «бабою на королі» тобто повертався корпусом. Всього ж у Волинській губернії у 1880-і роки налічувалося 3344 млини, з яких 1896 були водяними (переважно у поліській частині), 1339 вітряків, 70 токтаків (кінних) і 40 парових. Останні були лише у містах і містечках»[3, с. 46].

Городництво було важливою галуззю господарства селян Полісся. Тут вирощували різні культури: цибулю, ріпу, буряк, брукву, огірки, моркву, горох, боби, квасолу, а також приправи до їжі: часник, м'яту, пастернак, петрушку, тмин, кріп, хрін, гірчицю тощо. На Житомирському Поліссі для зберігання овочів і фруктів будували погреби. Ямний погреб, до якого спускалися драбиною і який мав покрівлю (погрібник), і похідний, що мав «шию», з якої вели до погреба східці. Широко практикувалося збереження картоплі на полі чи в саду, у копцях – спеціальних обладнаних майданчиках.

Допоміжними промислами жителів Житомирського Полісся були мисливство, рибальство, бджільництво.

Археологічний матеріал свідчить про давні традиції мисливства на території нашого краю. У період Київської Русі хутро було головним предметом податі населення

Житомирського Полісся. Про це згадується у «Повісті временних літ» (883 рік). Багатство і різноманітність фауни краю (до XVII ст.) створили для мисливства широкі можливості. «На Поліссі воно мало промислове значення і це був єдиний в Україні регіон, де селяни користувалися правом полювання» [3, с. 50]. Для полювання застосовували вовчі ями, плашки, пастки, перекопи, вовківні, слупи, підколоди, трійню, тризуб, уди. Допоміжними засобами полювання були предмети, що імітували голоси тварин – це ціла серія сопілок, манків тощо.

Наявність великої кількості водойм, що були багаті на рибу, зумовило такий вид діяльності як рибальство. Серед продуктів харчування риба завжди займала значне місце. Рибу міняли на хліб, льон, сировину, матеріали, яких недостатньо було у власному господарстві. Рибальством займалися усі у вільний від господарських робіт час протягом року.

Ловили різними способами: вудками, сітками, острогами, глушінням по кризі, хватками (підсаками) – конічними сітками невеликих розмірів, прикріплених до лозяної дуги, яка з'єднувалась з довгою жердиною. Ловили також виплетеними із лози такі знаряддя як кіш, верша, лозовий кіш. Користувались також ятерами різних розмірів. Крім того у річках і озерах застосовували також сіті, бродаки, павуки, неводи і волокуші. «З найдавніших часів для ловлі риби використовували і такі бракон'єрні знаряддя, як остріг, яким били рибу під час нересту та сокири, якими глушили рибу під кригою» [3, с. 53].

Жителі Житомирського Полісся займалися також бджільництвом, яке відіграло важливу економічну роль у їхньому житті. «Протягом багатьох століть мед і віск виступали поряд з хутром на внутрішньому і зовнішньому ринках в ролі розрахункового еквівалента мінової і

податкової одиниці. Мед був складовою частиною податі, що збиралися з населення краю» [3, с. 53]. Первісною формою бджільництва у нашому краї було бортництво, тобто утримання та розведення бджіл у дуплах дерев – борті. Дерев, в яких були видовбані борті, називалися стайлиною. З II половини XIV ст. почали виготовляти «колоди», або «дуплянки» (випалені чи видовбані всередині колоди), які підвішували на деревах. Такі колоди й досі побутують на півночі Житомирщини, зокрема в Олевському, Коростенському, Овруцькому районах. Пасічництво має давні традиції, воно зорганізовувало людей, зумовлювало певні стосунки бортників, пасічників, воскобійників, свічкарів, медоварників і відіграло особливу роль у житті суспільства.

Однією з найдавніших форм господарської діяльності жителів Житомирського Полісся було збиральництво. Збирали продукти харчування гриби, горіхи, жолуді, а також різні ягоди, яблука, груші, горіхи, калину, шипшину, клюкву, чорницю, березовий та кленовий сік тощо.

Важливим продуктом збиральництва були різноманітні лікувальні трави: подорожник, синя волошка, звіробій, калюжник, зозульник тощо. Для лікувальних цілей заготовляли також кору дуба, крушини, калини. Кору дерев (липи, берези) – лико – використовували також для плетіння личаків (взуття), дубління овчини; з липової кори виготовляли також рогожі. І сьогодні збиральництво на Житомирщині має поширене заняття, особливо в північних районах.

По Житомирщині у свій час також проходив чумацький шлях Київ – Радомишль – Житомир – Острог. Це давній промисел, що називався чумакуванням.

На Житомирському Поліссі також розвивались ремесла і промисли. Одним із таких ремесел було ткацьке виробництво. «Особливо багатий матеріал знайдено під час розкопок

городища в с. Райки Бердичівського району Житомирської області» [3, с. 57]. Доказом є знайдені залізні та кістяні гребені для розчісування прядива, клубки вовняної пряжі, сім'я конопель, лляні нитки, залишки грубих конопляних мішків, фрагменти тканин одягу тощо, а також деталі горизонтального ткацького верстата. Практично у кожному господарстві краю обов'язково був ткацький верстат, на якому виготовлялися полотна, рушники, рядна, килими тощо. Навіть на початку ХХ ст. у нашому краї широко використовували верстати. Основними видами сировини були вовна, коноплі, льон. «Одним із важливих способів оздоблення одягу і тканин була вишивка, що досягла у наших предків високої досконалості» [3, с. 60].

Килимарство – це одна з найбільш важливих і поширених галузей народного ткацтва. Килими у поліщуків мали в основному побутово-обрядове призначення. Вони служили для прикрашення жител, покривання скрині, стола, ліжка, підлоги, саней, воза тощо. У святкові дні вивішували килим на жердку, або на нього клали ткані чи вишиті подушки. Молоде подружжя при вінчанні стояло на килимі, покривали килимом коня, що віз небіжчика (в басейні річки Уж) «Якщо ховали молодого хлопця, то на покритого килимом коня сідав хлопець – маршалок, супроводжуючи померлого на кладовище» [3, с. 61]. Труну з небіжчиком клали на килим, який опускали в могилу. Килим був обов'язковою частиною приданого жінки (віно), килимами сплачували данину. Килимарством здавна займалися жінки і дівчата. Сировиною для поліських килимів служили конопляна, льняна та вовняна пряжа. Для фарбування ниток використовували природні кольори – чорний, білий, червоний, синій. Для підсилення чорного кольору нитки варили в чорній глині (землі). «Червону фарбу виготовляли з червеця, який купували в сухому стані, розтирали і розчиняли

хлібним квасом. У розчин клали на цілу добу» [3, с. 62]. Для виготовлення синьої фарби використовували хлібний квас, додавали калій і солими. З рослинних барвників використовували цибулиння, вільхові шишечки, молоді пагони шишок, дубову кору, молоде жито чи траву тощо. «Про розмаїття візерунків поліських килимів свідчать їхні назви «в козаки», «в круги», «у воляче око», «в козаки і круги», «в кулаки», «в смутки», «у вазони», «в кукурудзу» та ін. [3, с. 62].

Більш старовинні – геометричні візерунки, пізніші – квіткові. Найвеличніші килими Житомирського Полісся ткали в Коростенському районі (с. Беги, Васьковичі, Ходаки, Дідковичі), Овруцького (с. Піщаниця, Левковичі), Олевського, Лугинського, Малинського районів.

Вичинка (обробка) шкір тварин, одержання шкури й хутра, виготовлення з них побутових виробів – одне з давніх занять наших предків.

У XVI ст. мешканцям Волині були відомі такі шкіряні і хутрові вироби як «боти», кожухи, шуби, калитки, широкі шкіряні пояси, мошни із сап'яну, торби з юхти, упряж тощо. Ці вироби виготовляли міські ремісники або сільські кустарі. Найбільш поширеними професіями у цій галузі були чинбарі, кожухарі, шевці, лимарі. «На початку XX ст. обробкою шкіри в Житомирському повіті було зайнято 1049 господарств, у Новоград-Волинському – 973, Овруцькому – 419. Чоботарським промислом займалися переважно у Радомишльському, Житомирському, Новоград-Волинському повітах» [3, с. 71].

Гончарство було одним з традиційних занять населення нашого краю з часів неоліту. Сировиною служили гончарні глини, на території Житомирського Полісся було багато.

Найбільшими центрами у нашому краї керамічного виробництва були Троянів – Житомирського повіту,

Городниця – Новоград-Волинського повіту, Царівка – Радомишльського повіту тощо.

Гончарне ремесло у нашому краї мало досить яскраво виражені локальні відмінності. Це відображено у техніці і технології, у формах, назвах керамічних виробів, в орнаментиці, кольорі тощо. «На Волині і Поліссі провідною була чорно-лощена кераміка сірого, чорного, синьо-чорного кольорів – вироби «сиваки». Їх декор складався із різноманітних геометричних елементів у вигляді косих її прямих смуг, хвилястих, зигзагоподібних і спіральних ліній, що утворювали нехитрі узори – сосонки, стовпчики, ялинки, клинчики та інші символи» [3, с. 73].

Важливе місце серед промислів і ремесел займало виробництво скла і виробів із нього. Виробництво скла на Поліссі ще відоме за часів Київської Русі. Для цього були необхідні передумови, а саме: запаси води і кварцовий пісок, вапно і крейда, деревина, з якої виготовляли поташ і яка служила паливом. Починаючи з XVI ст., виробництво скла розвивалося на невеликих гутах. На гутах працювало людей понад 14 професій. Асортимент був надзвичайно широким. Виготовляли просте кришталеве скло, віконне скло, столовий і аптечний посуд, ліхтарі, різноманітні сулії, лампи, бутлі. Виготовляли різноманітний винно-горілчаний, кухонний посуд, фігурний посуд (баклаги, штофи, пляшки, чарки, тарелі, стакани) вази, декоративний фігурний посуд у вигляді різних тварин – ведмедів, птахів тощо. Сімнадцять населених пунктів Житомирщини походять від назви цього давнього промислу: Нова Гута, Старочуднівська Гута, Гутнянське, Гута-Забілоцька, Гута-Потіївка, Гута-Бабрицька та ін.

«У 1795 році у Волинській губернії діяло вісім скляних виробництв, в яких працювало 55 робітників. Вони виготовляли рюмки, пляшки, стакани. У 1823 р. їх було вже 14 з 243 робітниками, а у 1850 році лише в одному

Житомирському повіті діяло вже 20 гут» [3, с. 75].

На скляних мануфактурах працювали наймані робітники, навіть із-за кордону. Майстри із Чехії, Богемії поширювали технологію склоробства, виготовлявся богемський кришталь.

Житомирщина – одна з найбагатших каменем областей України. На цій території залягають такі цінні породи, як габро, кварцит, кварцеподібний пісковик, лабрадорит, граніт, коштовні камені, пірофілітів сланець. Каменярство належить до традиційних занять населення краю.

У II половині XIX ст. каменярі виробляли різні предмети: точильні бруски, млинові жорна, колодязні жолоби, стовпи для воріт, бордюрний камінь, кільця для колодязів тощо. Починаючи з 20-х років XX ст. цей промисел практично зникає.

На сучасному етапі коштовні камені: аметист, топаз, гірський кришталь, опал, які видобувають у Володарсько-Волинському районі, служать сировиною для різноманітних ювелірних виробів.

Отже, протягом віків на Житомирському Поліссі розвивались різні ремесла і промисли, які мали свої неповторні регіональні особливості. Заняття жителів Житомирського Полісся мали свої традиції, що передавались із покоління до покоління, удосконалюючись, збагачуючись різноманітним витворів людських рук, помислів і технологій. Хоч треба відмітити, на жаль, народні промисли і ремесла останнім часом почали занепадати. Лише у поліських районах окремі їх елементи збереглися й до наших днів.

Список використаних джерел

1. Етнографія України : навч. посібник / С.А. Макарчук та ін. ; за ред. С.А. Макарчука. – Львів : [б. в.], 1994. – 518 с.

2. Костриця М.Ю. Практикум з географічного краєзнавства / М.Ю. Костриця. – К. : [б. в.], 1979. – 160 с.

3. Костриця М.Ю. Природа і матеріальна культура

Житомирщини / М.Ю.Костриця, Н.С.Костриця. – Житомир : [б. в.]1999. – 238 с.

4.Лащук Ю.П. Народне мистецтво Українського Полісся / Ю.П. Лащук. – Львів : [б. в.], 1992. – 134 с.

5.Лозко Г.С. Українське народознавство / Г.С.Лозко. – К. : [б. в.], 1995. – 368 с.

6.Пономарьов А.П. Українська етнографія : Курс лекцій А.П.Пономарьов. – К. : [б. в.], 1994. – 320 с.

7.Українське народознавство : навч. посібник / за ред. С.П. Павлюка та ін – Львів : [б. в.], 1994. – 608 с.

Левик А.С.,
журнал «Наша спадщина»

ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У статті окреслено можливі шляхи формування інтересу та потреби суспільства у збереженні та охороні культурної спадщини. Розглянуто законодавчу базу щодо збереження та охорони культурної спадщини. Виділено роль науково-популярного журналу «Наша спадщина» в збереженні та охороні духовної та матеріальної культурної спадщини.

Ключові слова: *культурна спадщина, суспільство, народні ремесла і промисли, медіазасоби, науково-популярний журнал «Наша спадщина».*

The article outlines possible ways of forming the interest and needs of society in preserving and protecting the cultural heritage. The legislative framework on preservation and protection of cultural heritage is considered. The role of popular science magazine «Our Heritage» is highlighted in this process.

Key words: *cultural heritage, society, folk crafts and crafts, media, scientific popular magazine «Our Heritage».*

В статье обозначены возможные пути формирования интереса и потребности общества в сохранении и охране культурного наследия. Рассмотрено законодательную базу в области сохранения и охраны культурного наследия. Выделено роль научно-популярного журнала «Наше наследие» в сохранении и охране духовного и материального культурного наследия.

Ключевые слова: *культурное наследие, общество, народные ремесла и промыслы, законодательная база, научно-популярный журнал «Наше наследие».*

Людство на певному етапі свого існування, забезпечивши собі хоч якийсь дах над головою, задовольнивши голод, відчуло, що прагне більшого, прагне не тільки матеріального, а й духовного. Так почались спроби через ремесла, якими займались щодня, передати (підсвідомо) стан своєї душі, свої прагнення, бачення навколишнього світу, задоволення своїх потреб.

Незалежно від розвитку суспільства, зрештою, цивілізації, потреба людей у самовираженні була постійною. І це проявляється як у плеканні біля будинку квітів, а не тільки городини, так і у виготовленні чудових ужиткових речей – чи це вироби з глини, скла, дерева та навіть борошна (яке є основною складовою тіста) та ін. Але розвиток людства, зокрема, розвиток науки і техніки, даючи величезні блага людині, однак ставав гальмом у розвитку ремесел. Адже можна було виготовити набагато швидше і, головне, більше ужиткових і художніх виробів, назвавши їх народними. Проте перехід на нові технології нівелює авторське виконання і часто призводить до масового виготовлення виробів. Тому в наш час дуже важливо зберегти ті надбання, які дійшли до

нас від майстрів і майстринь попередніх поколінь, оскільки у кожному виробі, виготовленому власними руками, зберігається їх душа.

На певному етапі свого розвитку людство зрозуміло, що необхідно максимально зберігати все те, що було створено протягом попередніх тисячоліть. І тому поняття збереження та охорони культурної спадщини стало загальновідомим у світі. Найкращим чином цей стан можна передати за допомогою такого афоризму: «Коли людство зрозуміло, що нічого кращого створити не може, ніж те, що вже створено, тоді і з'явилося поняття – охорона культурної спадщини» (автор: А.С. Левик). У цьому контексті зростає інтерес суспільства до практики збереження та охорони культурної спадщини у світі і, зокрема в Україні.

Метою статті є окреслити можливі шляхи формування інтересу та потреби суспільства у збереженні та охороні культурної спадщини та виділити у цьому процесі роль науково-популярного журналу «Наша спадщина».

У збереженні світової культурної спадщини особливо відзначилося ХХ століття. Це створення різноманітних міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, прийняття великої кількості хартій, конвенцій, меморандумів та ін. (Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Європейська культурна конвенція, Європейська ландшафтна конвенція, Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності та багато інших). З метою збереження та охорони культурного надбання було створено та продовжується створення заповідників, заказників, музеїв, музеїв під відкритим небом (скансенів), інших закладів.

Останнє десятиліття ХХІ ст. вирізнилося у пам'яткоохоронній справі тим, що поряд із збереженням

рухомої і нерухомої культурної спадщини проводиться збереження та охорона так званої нематеріальної культурної спадщини: збереження звичаїв, традицій, пісень, танців та ін. звичайно своє місце займають і художні ремесла. Недарма наш Петриківський розпис внесений до Списку світової спадщини ЮНЕСКО як національний культурний скарб нематеріальної культурної спадщини. Також, на розгляд 8-ї сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО було винесено ще два об'єкти – Косівську кераміку та Сорочинський ярмарок. Усім вимогам щодо внесення до Списку на той час відповідав лише Петриківський розпис. Отже, ще є перспективи.

Важливим для збереження та охорони як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини є здійснення просвітницької та нормотворчої роботи для вироблення правил поведінки з культурною спадщиною та її збереження. Для цього у розвиток міжнародних нормативних актів, про які йшлося вище, кожна країна учасниця-підписант цих актів приймає своє національне законодавство та нормативні акти для регулювання суспільних відносин у сфері збереження та охорони культурних надбань. В Україні це ряд законодавчих актів, основними з яких є Закон України «Про охорону культурної спадщини», а також закони і нормативні акти, які регулюють питання музейництва, збереження археологічних пам'яток, культурних ландшафтів та ін. Національне законодавство та нормативні акти не повинні суперечити міжнародним актам (дивись рекомендовані джерела).

Питаннями вивчення, охорони, популяризації культурної спадщини займаються наукові установи, музейні інституції, заповідники та звичайно засоби масової інформації. Останні, на жаль, в основному, тоді, коли щось знищилося, згоріло або внесено до Списку Світової спадщини. Популяризація і

збереження культурних надбань на місцевому рівні здійснюється шляхом музеєфікації об'єктів культурної спадщини та проведенні просвітницької роботи. У цій роботі великими помічниками є наукові, науково-популярні видання, як місцевого так і загальноукраїнського значення. Одним з таких видань є науково-популярний журнал «Наша спадщина».

Журнал заснований у 2014 році з ініціативи львівських науковців, пам'яткоохоронців, пам'яткознавців. До складу редакційної колегії журналу тоді увійшли фахівці, наукові дослідження яких або безпосередня робота стосувалася різноаспектних проблем культурної спадщини: Н. Мориквас - к.філол.н., письменниця; Р. Ковальчук - голова постійної комісії з питань культури, історико-культурної спадщини, духовного відродження та засобів масової інформації Львівської обласної ради; В. Герич – к.е.н., директор Державного історико-культурного заповідника у Жовкві; А. Салюк – голова Львівської обласної організації УТОПК, віце-Президент ІКОМОС України; М. Гайда – завідувач західним відділенням НДІ пам'яткоохоронних досліджень; І. Тимець – директор історико-краєзнавчого музею у Винниках, заступник голови Ради директорів музеїв Львова, голова ГС «Західноукраїнська спілка музеїв»; М. Бевз д-р. архітектури, проф., зав. кафедри НУ «Львівська Політехніка»; А. Гречило – д.і.н., провідний співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України; І. Сварник – історик, директор Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки. Зараз додалися: Н. Білас – к.і.н, в.о. завідувачої кафедри археології ЛНУ ім. Ів. Франка та О. Малець – директор Львівського музею історії релігії, заст. голови ГС «Західноукраїнська спілка музеїв». Головним редактором журналу є А. Левик – член Національної спілки журналістів

України, колишній керівник органу охорони культурної спадщини та культурних цінностей Львівської ОДА. Сьогодні журнал виходить під егідою ГС «Західноукраїнська спілка музеїв», він є періодичним, щоквартальним виданням.

Завдання і мета журналу полягає саме у популяризації культурної спадщини регіону та України в цілому, звернення уваги на проблеми, які виникають у сфері збереження та охорони культурної спадщини. Тому він має різноманітну тематику: розповіді про відомі історичні постаті та події, наукові та краєзнавчі дослідження. Оскільки журнал має статус науково-популярного видання, редакційна колегія намагається врівноважувати як наукову, так і популярну частини.

У журналі друкують праці науковці Львова та інших регіонів Західної і Центральної України. Серед відомих авторів, крім членів редколегії, є такі, як: М. Долинська – д.і.н., професор УКУ; А. Дорош – мистецтвознавець; О. Рибчинський – д. архітектури, НУ «Львівська Політехніка»; В. Слободян – к.і.н., ст.н.співробітник інституту «Укрзахідпроектреставрація»; О. Корчинський – археолог, к.і.н., директор ІКЗ «Стільське городище»; О. Бойко – канд. архітектури, співробітник інституту «Укрзахідпроектреставрація»; В. Конопля – археолог та ін.

Цікавою є й краєзнавча складова, яку забезпечують дослідники та краєзнавці з різних історичних міст і сіл. Зокрема, у дев'ятому номері журналу розміщена прекрасна стаття Галини Ліщинської-Кравець, члена Спілки майстрів народного мистецтва України, викладача Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Ів. Франка «Реліктові Городоцькі стіби». В десятому номері журналу розміщено прекрасне дослідження про народне мистецтво як джерело творчості професора Львівської Академії мистецтв, члена Національної спілки художників З. Шульги. Також

надрукована стаття про відродження килимарства у м. Глиняни Золочівського району Львівської обл. та відкриття там музею килимарства.

Музейництво було представлено кількома цікавими статтями про музеї – «Бойківщина» у м. Самборі, М. Грушевського у Львові та ін.

На Львівщині є багато музеїв, що мають цікаві історії виникнення. Щоб загал дізнався про такі речі, потрібно зацікавлювати перш за все тих, хто причетний до цього процесу. Зокрема, на нашу думку, цікавим є досвід створення «Музею народних художніх ремесел Яворівщини». На відміну від інших музейних установ, він тісно пов'язаний з професійною творчістю столярів-різьбярів, у ньому можна побачити й етапи її становлення в часовому вимірі.

У багатьох спеціалізованих журналах і газетах вже звичною є практика присвячувати номер конкретній темі. Для споживача це дуже корисно, адже лише в одному номері можна прочитати обґрунтовані дослідження певного феномену, але в різних аспектах. Журнал «Наша спадщина» має такий досвід: у першому номері за 2017 рік вміщено статті про культурну спадщину Городоцького району.

На завершення хочеться сказати, що збереження давніх художніх ремесел є справою не тільки фахівців, це повинно стати справою усіх небайдужих громадян незалежно від того, чим вони займаються на щодень. Нашу культурну спадщину мусимо зберігати ми самі, бо ніхто інший цього робити не буде. У процесі збереження нашої історичної пам'яті, популяризації надбань народу важливу роль відіграють засоби масової інформації. Тому на них лежить велика відповідальність за змістовність і достовірність наданої інформації.

Рекомендовані джерела:

1. Конституція України (витяг).

2. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності.

3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.

4. Європейська культурна конвенція.

5. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута).

6. Європейська ландшафтна конвенція.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг).

8. Кримінальний кодекс України (витяг).

9. Закон України «Про музеї та музейну справу».

10. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей».

11. Закон України «Про охорону культурної спадщини».

12. Закон України «Про охорону археологічної спадщини».

13. Закон України «Про затвердження загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на «2004-2010 роки».

14. Закон України «Про ратифікацію Угоди про вивезення та ввезення культурних цінностей».

15. Указ Президента «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року».

16. Указ Президента «Про День пам'яток історії та культури».

17. Указ президента «Про забезпечення підготовки і виступу багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури».

18. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання».

19. Постанова КМУ «Про Порядок обліку, звернення, оцінки конфіскованого та іншого майна, переходить у власність держави і розпорядження ним».

20. Постанова КМУ «Про невідкладні заходи щодо запобігання вивезенню за межі України предметів національного культурного надбання».

21. Постанова КМУ «Про затвердження переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України».

22. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Музейний фонд України».

23. Постанова КМУ «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України».

24. Постанова КМУ «Про затвердження переліку музеїв, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій де зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України».

25. Постанова КМУ «Про затвердження списку історичних населених місць України».

26. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України».

27. Постанова КМУ «Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до державного реєстру нерухомих пам'яток України».

28. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини».

29. Постанова КМУ «Про затвердження Комплексної програми паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003-2010 роки».

30. Постанова КМУ «Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року».

31. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів поселених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць».

32. Постанова КМУ «Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток».

33. Постанова КМУ «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони культурної спадщини».

34. Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про державний історико-

35. Наказ МКМ «Про затвердження тимчасових форм дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею, під водою».

36. Наказ МКТ «Про затвердження форми ведення Державного реєстру культурних цінностей та зразка свідоцтва про включення культурної цінності до Державного реєстру культурних цінностей».

37. Настанови, що регулюють виконання Конвенції про охорону всесвітньої спадщини.

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Дешиця Н.В. (Квас),

Львівське вище професійне училище технологій та сервісу

КОРІННЯ МОГО ДЕРЕВА

У статті розглянуто давність культурних традицій Яворова з їх особливостями в історичному розвитку. Згадано про певні творчі доробки майстра Яворівської забавки – Остапа (Станіслава) Кваса. Наголошено на потребі вивчення і популяризації мистецтва Яворівських дерев'яних виробів.

Ключові слова: *таланти Яворова, Забавкарська школа, майстер забавки, Остап (Станіслав) Квас, Яворівщина.*

The antiquity of cultural traditions of Yavoriv and their peculiarities in the course of history is researched in this article. Some masterpieces of Ostap (Stanislav) Kvas, who is a master of Yavoriv toys, are mentioned here. The necessity to study and popularize the art of wooden goods from Yavoriv district is emphasized.

Key words: *talents of Yavoriv, Zabavkarska school, master of toys, Ostap (Stanislav) Kvas, Yavoriv.*

В статье рассмотрено давность культурных традиций Яворова с их особенностями в историческом развитии. Упоминаются некоторые творческие наработки мастера Яворовской игрушки – Остапа (Станислава) Кваса. Сделано ударение на необходимости изучения и популяризации искусства Яворовских деревянных изделий.

Ключевые слова: *таланты Яворова, школа игрушек, мастер игрушек, Остап (Станислав) Квас, Яворовщина.*

Яворівщина — край яворів,
працьовитих людей і поетів,
край розточчя й соснових борів..
Яворівщина — пісня і клекіт.
(П.Іванець)

Явір – дерево благородне. За народним повір'ям сповнює воно людину міцністю і величчю духу, бо ж саме величне і міцне, надає чистоти помислам, благородності намірам. Явір оберігає від нещирої думки і заздрісного ока, ставить заслін темним силам.

Наші предки виготовляли з явора найбільш цінні речі. Саме з нього витесували колиску немовляті. У ній дитя росло здорове, лагідне, потішне, дістаючи від явора захист, переймаючи силу.

Яворова брама оберігала господарське обійстя від лихої сили, не впускала її крізь себе. Кожного, хто заходив на подвір'я, вона очищала, а того, хто виходив заворожувала, щоб з успіхом повертався назад.

Назва нашого краю виринає з глибини віків – від часу, коли тут шуміли верховіття густих яворових лісів. А земля Яворівська міститься на перетині давніх торговельних шляхів між країнами Західної і Східної Європи, Скандинавії та Аравії.

Протягом століть Яворів неодноразово переносив спустошливі пожежі, а його населення – смертоносні епідемії. І навіть у таких умовах Яворів зі своїм регіоном успішно розвивав свою господарку, народні промисли, шкільництво й освіту, будівництво церков, мову й пісню, народні звичаї та усну творчість, культуру, національний патріотизм, самобутнє й неповторне мистецтво: різьбу, вишивку, ткацтво, писанкарство, хорове мистецтво.

Завдяки цьому Яворів у свій час став відомим і зажив слави не лише у своєму повіті та в Галичині, а й далеко за її межами.

Це свідчить, що земля Яворівщини – щедра талантами. І вже саме їх багатство та розмаїття говорить про давність культурних традицій нашого мальовничого краю.

Завдяки мудрості місцевих жителів, їхній винахідливості на Яворівщині розвивалися народні промисли. Слава про вправних столярів цього краю, що створювали скрині та меблі, поширилася далеко за межами тогочасної держави. Розписані яворівські іграшки також завоювали міжнародне визнання.

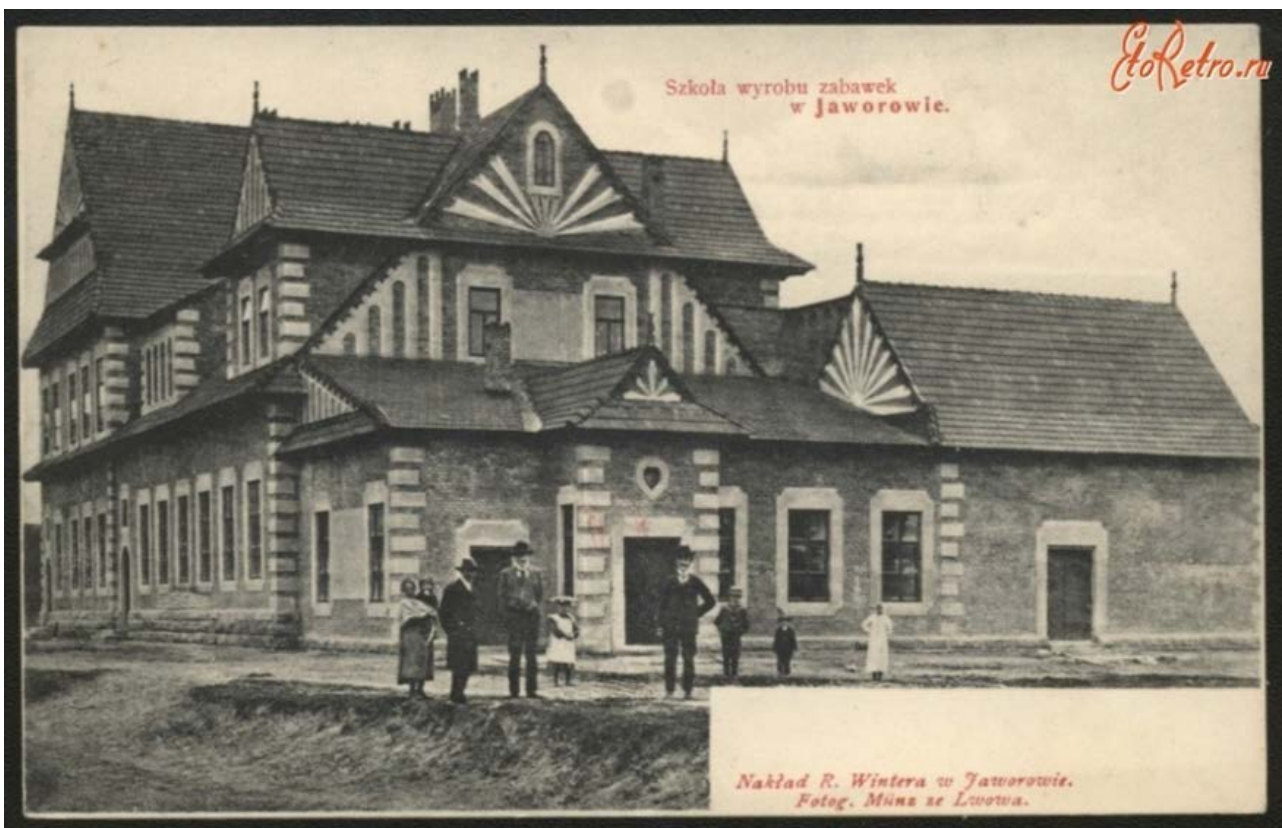
Достовірних відомостей про те, коли на Яворівщині з'явилися забавки не збереглося. Проте дослідники, виходячи із давніх традицій обробки дерева, самотності конструкційних, орнаментальних, колористичних вирішень, які є неповторними в інших етнографічних районах України, дають підстави твердити про глибоку закоріненість та місцеве походження цього виду художньої творчості.

Також можна вважати, що забавкарська школа повстала в Яворові як результат безумовної потреби по відношенню до розгалуженого там деревного промислу. Цю роботу виконували передмістяни вже в XVII столітті, і промисел цей переходив з покоління в покоління, але за прийнятими (довшим часом) шаблонами і зі збереженням первісних незграбних форм.

Траплялися одиниці самоуків, які з власної ініціативи випадали з під усталених норм і творили вироби гідні захоплення. Відомий такий факт, коли один передмістянин, десь в році 1874, зібрав швейну машинку повністю з дерева, залізним був виключно човник. Ця машинка не була придатною до практичного застосування, однак функціонувала відмінно. Інший самоук сконструював настінний маятниковий годинник (шварцвальдського взірця).

Зубчаті кільця повипилював напилником зі старих мідних монет, пристосував вісі, з яворового дерева зробив корпус, маятник змайстрував з дроту і куска бляшки з-під консервної банки, а тягарці виготовив з оброблених камінців. І цей годинник бездоганно працював.

Таланти та здібності самородків спонукали міську владу до запрошення у Яворів фахового вчителя з виробництва дерев'яних забавок, а також у 1896 році, завдяки клопотанням голови Повітової ради Івана Шептицького, Крайовий маршалок Галичини підписав розпорядження про відкриття у Яворові Забавкарської школи. Вона тимчасово розмістилася у приватному будинку, а коли по кількох роках професійного навчання результати перевершили очікування, місто збудувало для школи гарний мурований двоповерховий будинок, оснащений за найновішими вимогами (див. фото).

У процесі діяльності Забавкарської школи дерев'яні вироби були удосконалені настільки, що задовільняли найбільш вишукані смаки і конкурували не тільки зі школою з міста Закопане, але перевищували якість виробів чеських фабрик.

Неодноразово іграшки, виготовлені майстрами та учнями школи, експонувались на виставках міського Промислового музею у Львові у 1903 році, у 1907 — на виставці іграшок та їх проектів у Німеччині та Чехії, у 1908 — на виставці у Штутгарті та Карлсруе. За роки існування Забавкарська школа виховала десятки майстрів, справжніх митців своєї справи.

Яворівський осередок іграшки – це яскрава сторінка історії, один з визначних центрів народного мистецтва України і Європи. Його майстри своєю працею зробили унікальний вклад у скарбницю національної і світової культури.

Творчість яворівських майстрів визначають своєрідний характер, стильова єдність, хоча при цьому кожен з них володіє індивідуальним творчим методом.

Важливою формою розвитку декоративно-прикладного мистецтва Яворівщини була і є діяльність народних майстрів в домашніх умовах. А тому дослідження сучасного народного мистецтва Яворівщини становить не тільки науковий, а й суто практичний інтерес. Тут із покоління в покоління передавалися, шліфувалися, кристалізувалися, вдосконалювалися уміння, а головне, збереглися та відроджуються кращі надбання минулого.

Важливе значення у технічному вдосконаленні майстерності мала Яворівська промислова школа кінця ХІХ ст., яка забезпечила застосування технологічного поступу в художній обробці дерева. Цю школу закінчував і мій дідусь – Остап (Станіслав) Квас (1895-1964). Оскільки при школі діяв

духовий оркестр, то він був його учасником – грав на тубі. У часи першої світової війни був призваний до австрійського війська і грав у оркестрі. Був важко поранений шрапнеллю в голову і довгий час перебував на лікуванні у Відні. Після повернення до Яворова зложив приватну майстерню з виготовлення забавок (Велике Передмістя). Спочатку працював сам, а згодом залучив до співпраці Пантелю (мешкав у Яворові на Святоюрській). Підчас літніх канікул дідова майстерня переростала в цілу фабрику. Працювали над виготовленням забавок дідусь із дітьми (серед яких і моя мама – Стефа Квас), Пантеля з синами та сестра бабці – Ангеліна Масюк. Коли товару було вже багато, бабця купувала гарний білий папір, а мама всі ці вироби пакувала, готувала для відправки купцям до Польщі.

Перед тим, як розпочати масове виготовлення забавок, бабця (Марія Квас, з дому Масюк) брала по кілька взірців і їхала до різних купців (переважно польських) для укладання угоди на поставку товару. Відразу після попереднього узгодження починалося виготовлення забавок тих зразків і в тій кількості, які були замовлені. Тоді слуга від господарки фірою з великими драбинами відвозив бабцю з товаром на залізничну станцію Яворова, звідки вона з усім крамом вирушала до Польщі.

Серед виробів, які виготовляв дідо були як знані всім забавки, так і різьблені касетки (шкатулки), звірята, птахи та коні. Коні були особливі – досить великі, об'ємні фігури, в якій хвіст та грива були зі справжнього кінського волосу, а сідло, узда і стремена – з натуральної шкіри. Стояв той кінь на колесах і дитина могла, взявши за уздечку, тягнути за собою, або їхати на ньому верхи (тоді хтось мусів би тягнути коня).

Ще одну цікаву річ робив дідо – це весільна група. На двох паличках, які між собою були з'єднані меншими

перехресними кріпленнями, стояли розмальовані фігурки людей в парах, а перед ними весільні музики з інструментами. Коли паличками рухали почергово, вперед і назад, пари крутилися, а музиканти рухали руками, імітуючи гру на інструментах.

Варто також згадати, що дідो Остап (Станіслав) разом зі напарником Пантелею був запрошений на виставку «Східні торги».

Очевидно, що дідо мав неабиякий хист до малювання. Кожну річ, яку він виготовляв, спочатку малював у спеціальних для таких цілей зошитах, продумуючи і промальовуючи всі конструктивні елементи. І так зібралася ціла колекція технічних малюнків, які були знищені в часі висилки родини в 1950 році (після арешту моєї мами – зв'язкової УПА) в Красноярський Край. Також був знищений «визволителями» варштат (майстерня) з інструментами, зразки виробів, дерев'яні заготовки та меблі домашнього вжитку (які дідо зробив сам) з червоного дерева, оздоблені художньою різьбою.

Багата на майстрів художньої творчості славетна яворівська земля. Тут вони народжувалися, жили, творили і відходили у вічність. Саме тут залишилась після них незгасна пам'ять, яку треба зберігати, бо, таким чином, охоронимо їхню справу від пилу буденності та зневіри.

Отже, зберігаючи цю пам'ять і традиції – потрібно вивчати, популяризувати мистецтво традиційної дерев'яної забавки.

Іграшка з дерева – тепла, легка, зручна у грі – обов'язково має супроводжувати сучасне дитинство. Бажано також, щоб дитина сама, відповідно до своїх здібностей і можливостей, навчилася дещо робити з дерева.

Такий виріб не є шкідливим для здоров'я дитини, адже забавки створені лише з деревини, розписані тільки

акриловими фарбами. Тож сопілку, коника, «гуцулів» чи іншу «тарадайку» можна вільно дарувати будь-кому.

Використання народної забавки у дитячому садку, сім'ї, збагачує, урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички. Дитина сприймає народну іграшку і як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню. Отже, народна забавка дає дитині те, чого не може дати сучасна іграшка. Існуючи поряд, вони доповнюють одна одну.

Сучасні дослідження у галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво української народної іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує у собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні та духовні здобутки української культури, утворює талановитість нашого народу. Використання її у роботі дошкільних навчальних закладів на заняттях з образотворчого мистецтва та художньої праці сприятиме формуванню творчо-активної особистості, яка буде продовжувачем народних традицій.

Нині, коли у світ дитячої гри впевнено і владно входить комп'ютер, чи потрібно пропагувати або взагалі згадувати іграшки народні - архаїчні та спрощені, «примітивні» за способом застосування їх у грі? Проте, це риторичне запитання. Не треба бути особливо обізнаним у сучасній культурі та її тонкощах, щоб прийняти необхідність поширення та всілякої популяризації народної іграшки, вивчення її формообразних основ у дошкільних установах. Адже в ній – суттєвій частині фольклорно-національної культури – значно більше багатств світопізнання і світорозуміння, не говорячи вже про інформативно-генетичні багатства, ніж у найскладнішій комп'ютерній грі.

Використання народної іграшки у вихованні сприяє залученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу.

Яворівська забавка засвідчує своєрідні мистецькі риси та художню обдарованість мешканців краю. Вона потребує ґрунтовних досліджень не стільки для поглибленого вивчення народної художньої спадщини, скільки для збереження і розвитку мистецьких традицій яворового краю. Підтвердженням є встановлений у 2016 році рекорд України з яворівського розпису (фото нижче).

У містечку розфарбували яворівськими візерунками найдовшу в Україні стіну. Досягнення зареєстрували представники Національного реєстру Рекордів України. Вони виміряли розпис стіни і зафіксували її довжину – 154,4 м.

Рекорд занесли в категорію «Мистецтво» в номінації «Найбільший яворівський розпис». Ескізи розробила художниця Наталя Дюг (майстер-викладач ХПТУ імені Й.П.Станька) і за ними малювало без перебільшення більшість містечка: від малого до старого. За словами художниці, в мешканців Яворівщини генетично закладено потяг до мистецтва, «тому що вони спочатку дивилися, потім брали в руки пензлики і дуже вдало їм виходило». А керівник Національного реєстру рекордів України Лана Ветрова зауважила, що «яворівський розпис може бути візитівкою не лише Яворова, а й України».

Список використаних джерел

1. Косик Н. Мистецьке видання Яворівщина: фотоальбом / Н.Косик– Львів, 2012. – С.6 – 10.
2. Лев В. Яворівська земля / В.Лев, В.Барагура// Яворівщина і Краковеччина. Т.ХХХVII : рег. іст.-мемуар. зб. / Наук. тов-во ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1984. – С.28 – 148; 470 – 484.
3. Усні спогади моєї мами Стефанії Квас – дочки Остапа (Станіслава) Кваса, майстра Яворівської забавки.
4. <http://www.gostynets.org.ua/index.php/yavorivska-zabavka/svit-iavorivskoi-ihrashky>
5. <http://yavoriv-vo.lviv.ua/istorija.html>
6. Webersfeld E. Jaworów. Monografia historyczna, etnograficzna i statystyczna [Електронний ресурс] / E. Webersfeld; pod zarządem J. Niedopała. – Lwów : Magistrat m. Jaworowa, 1909. – 82 s. – Режим доступу: <https://polona.pl/item/3531652/45/> (дата звернення 10.06.2016). – Назва з екрану.

Примітки:

Граф Іван (Ян) Кантій Рєгілій Шептицький гербу власного (пол. Jan Kanty Remigian Szeptycki; 1 жовтня 1836,

1974 11 листопада 1912, Прилбичі — 13 листопада 1912,)
аристократ з українського шляхетського роду Шептицьких. Громадського-політичний діяч, посол Галицького сейму з I-ї курії великої земельної власності. Батько Митрополита УГКЦ Андрея Шептицького.

Прилбичі — 13 листопада 1912,) — аристократ з українського шляхетського роду Шептицьких. Громадського-політичний діяч, посол Галицького сейму з I-ї курії великої земельної власності. Батько Митрополита УГКЦ Андрея Шептицького.

Життя, творча і педагогічна діяльність видатного скульптора і педагога Івана Васильовича Севери (1891-1971) пройшли в час найбільших катаклізмів в історії людства. Із 13 років, коли він почав навчання у Яворівській різьбярській школі, Крайовій навчальній майстерні забавкарства, як тоді вона називалася, аж до 1942 року, коли Севері було вже 50 років, він постійно змінював міста, країни, навчальні заклади, ніде не затримуючись більше чотирьох років.

Його життєвий і творчий шлях, ґрунтовно досліджений Дмитром Крвавичем і Богданом Горинем, сумарно створюють достовірний образ Івана Севери, людини і митця, який став засновником сучасної школи львівської скульптури. В останні роки інтерес до постаті І.Севери знову зростає у контексті дослідження історії художньої освіти у Львові (В.Бадяк, Р.Шмагало). Достатньо повно і ґрунтовно відслідкований період роботи І.Севери у Київському художньому інституті (1926–1929 рр.). Проте чимало сторінок, його сповненого митарствами і пригодами життя, залишаються чистими і, можливо, вже не будуть заповнені найдоскіпливішими дослідниками.

Мета нашої роботи з'ясувати обставини і процеси, мистецькі і суспільні, які формували «сredo» Івана Севери, впливали на його творчість і педагогічну діяльність.

На думку дослідників життя і діяльності митця, І.Севера отримав ґрунтовну мистецьку освіту. Навчався загалом одинадцять років: у Львівській художньо-промисловій школі (1910-1914), Академії мистецтв у Петрограді (1915-1918), Академії мистецтв (Akademie vitvarnyh umění) в Празі (1919-1921), Академії Св.Луки в Римі (1921-1925).

Перші кроки в світ мистецтва І.Севера зробив у Крайовій навчальній майстерні забавкарства в Яворові. У 1896 році було відкрито єдину в Галичині забавкарську школу з різьбярським, столярним і токарним відділами. До неї у 1904

році вступає тринадцятилітній Іван Севера. Для сільського хлопця з бідної родини опанувати ремесло означало прокласти шлях у життя, яким ішло більшість його ровесників. За спогадами, зафіксованими Миколою Петренком, Іван Севера відразу почав створювати нові зразки іграшок, що вирізняло його поміж інших учнів. Після школи в пошуках праці він іде до Львова, де випадково зустрічається з Михайлом Яцківим (новелістом), який допомагає влаштуватися в іконописну майстерню Стацишина. Яцків став першим покровителем Івана Севери. В іконописній майстерні Іван Севера працює два роки, які теж були школою для юнака.

Львівська художньо-промислова школа (1910-1914 рр.)

У 1910 році Севера вступає на скульптурний відділ Художньо-промислової школи, де навчається у Юліуша Бельтовського і Тадеуша Вісньовецького. Обидва професійні скульптори, представники історизму й академізму, залишили помітний слід у мистецтві Львова. На той час у Львові професія скульптора була популярною і престижною. Липниною і скульптурним декором прикрашались фасади будівель. Ю. Бельтовський та учні створювали декор Львівської опери, орнаментальне оздоблення інтер'єрів і фасадів нових будівель. Белтовський був відомим проектантом і майстром декоративно-ужиткового мистецтва, плідно працював у портретній, монументальній, монументально-декоративній, декоративній, меморіальній, релігійній пластиці, проектував і реставрував храмові інтер'єри. Він виховав відомих сницарів-українців Мар'яна Франчука, Івана Пастернака, Дмитра Стацишина, скульптора Івана Северу.

Навчання у Художньо-промисловій школі визначило напрям мистецьких інтересів І. Севери – монументально-

декоративна скульптура, якого він дотримувався упродовж всього життя.

Петроградська академія мистецтв (1915-1917 рр.)

Події початку Першої світової війни у Львові розгорталися драматично. Австрійська жандармерія і військово-польові суди одразу почали переслідування москвофілів, як шпигунів і зрадників австро-угорської імперії. Шістдесят тисяч галичан були розстріляні і повішані, ще сто тисяч загинули в таборах від хвороб та епідемій.

Івана Северу теж арештували, проте етап, яким його гнали в табір, відбили російські кавалеристи, і він повернувся додому. Третього вересня 1915 року російське військо окупувало Львів. 17 вересня москвофіли на чолі з головою «Русского народного совета Прикарпатской Руси» Володимиром Дудикевичом висловили свої вірнопідданські заяви російському генерал-губернатору в надії посісти керівні місця в адміністрації. Але окупаційна адміністрація насаджувала все російське, громлячи і реквізуючи майно українських організацій, Греко-католицьку церкву, арештовуючи і депортуючи в Росію священників, інтелігенцію, професорів, селян. У червні 1915 розпочався наступ австрійських військ проривом біля Горлиці, а 22 червня австрійці захопили Львів. Іван Севера не став випробовувати долю. Разом з хвилею біженців, а поїзди з біженцями відходили з головного вокзалу Львова кожні 15 хвилин, він виїхав на Велику Україну. Перспектива потрапити під австрійське (фактично польське) панування і знову пережити жах військово-поліцейського терору стали причиною відступу частини інтелігенції, русофілів і селян із російською армією. Всього зареєстровано було 3 млн. 308 тис. біженців. Опинившись у Києві Севера зробив спробу вступити до Петроградської академії мистецтв. Але ні галицький, ні київський губернатори не дали рекомендації.

Тільки переїхавши до Краснодару, він отримав необхідну рекомендацію і був прийнятий у майстерню скульптура Володимира Беклемішева (1861-1920). Беклемішев у 1888-92 рр. був пенсіонером академії в Італії, з 1894 – професор, керівник майстерні скульптури – скульптор академічного напрямку. Він чинив опір пошукам своїх учнів, які перед тим пройшли курс у Московському училищі живопису скульптури і архітектури. У нього був конфлікт із В. Шервудом і А. Голубкіною, а норовистий С. Конєнков покинув його майстерню. Основною причиною цих конфліктів було те, що система викладання Беклемішева була застарілою.

Цікавою, на наш погляд, є інша сторона діяльності В. Беклемішева. Він виходець з Катеринослава, нащадок татарського знатного роду, який мав родинні стосунки з родиною Алчевських у Харкові. Ольга Богомолець – лікарка, співачка і громадський діяч – є двоюрідною (стриєчною) праправнучкою В. Беклемішева. Він був членом Товариства ім. Т. Шевченка в Петербурзі, членом журі та учасником конкурсу на проект пам'ятника Т. Шевченку у Києві (1909-1913), організатором виставки художніх творів Т. Шевченка в Санкт-Петербурзькій академії мистецтв (1911). У 1898 р. В. Беклемішев створив погруддя Т. Шевченка, а в 1899 р. – перший у світі пам'ятник Кобзарю в саду Алчевських у Харкові [5]. Допомагав нужденним уродженцям Південної Росії.

Своє глибоке, натхненне ставлення до образу Т. Шевченка В. Беклемішев зумів передати учням – М. Манізеру, В. Шервуду, а також І. Севері. Севера з рекомендацією Краснодарського губернатора напевно скористався допомогою Товариства ім.Т. Шевченка. Йому протегувала княжна Черкаська, у салоні якої він познайомився з богемним середовищем Петербурга. У

перший рік у Петроградській академії Севера мусив надолужувати відставання в рисунку, з пластикою проблем у нього не було, бо достатньо відомий скульптор запросив його до співпраці як «скульптора –негра». Тобто він Севері платив, навіть дуже добре платив, але авторських прав Севера був позбавлений, зрештою за обопільною згодою.

Революція у Петербурзі знову перекреслила всі плани Севери. Академію закрили, якийсь час він був бібліотекарем у Смольному, проте холод і голод довели до хвороби і Севера, залишивши Північну Пальміру, перебрався на південь, у Краснодар. «У 1918 році я прибув на Кубань, у Краснодар, але тут була громадянська війна, лікуватися не було змоги. Я прийняв посаду викладача у гімназії станиці Вознесенської, а у 1919 році у гімназії Майкопа. За цей час зробив портрет поета Якова Шарка і одну скульптуру передав у Краснодар». Увесь час Севера намагався виїхати до Риму. Ймовірно, що ця мрія з'явилась у нього під впливом В. Беклемішева. Згодом він опиняється в Констанці, звідти перебирається до Чернівців. У Чернівцях чехословацьке консульство дає йому візу, і в кінці літа 1920 р. він приїхав до Праги [3].

Празька Академія мистецтв (1920-1921рр.)

На той час Akademie Vítvarnyh umění у Празі, заснована у 1799 р. переживала період піднесення. Молода Чехословацька держава, з перших днів, визначила пріоритетним розвиток шкільництва. Створена була мережа художньо-ремісничих шкіл, реформована академія мистецтв. Викладачів-німців замінили чехи. Мистецтво розглядалося, як один з чинників відродження чеської держави. У Прагу стікалися емігранти з Росії, України, які знаходили тут притулок і можливість отримати освіту. Як згадував Василь Касіян, який теж у 1920 р. вступив до Празької академії, Іван Севера був прийнятий за співбесідою з ректором Максом Швабінським, і йому не прийшлося проходити через екзаменаційне сито (на 8

вакантних місць було 80 претендентів). Львівська промислова школа і Петербурзька академія мистецтв були достатньою рекомендацією, щоб Севера був зарахований на основний курс (без дворічного загального) до майстерні Яна Штурси, якого вважали, за словами Зденека Неєдли, як справжнього носія духу новітньої еротики у чеському мистецтві. Штурса належав до скульптурів нової генерації, які творили пластичне обличчя сучасної архітектури Праги – столиці молодій Чехословацької держави. У майстерні студенти цілими днями займалися творчою роботою. Серед творів Штурси є: монументальні групи «Труд» і «Гуманність» для Главкового мосту, серія портретів діячів чеської культури. Штурса, який був фанатично відданий скульптурі, формував з своїх учнів передовсім творчі особистості. В майстерні Штурси І. Севера створює свої перші зрілі роботи – «Хвиля», «Закована», «Філософ», які помічені були критикою, а «Філософ», портрет старого натурника, був відлитий за державний кошт. За ці роботи йому було присвоєно звання академічного скульптура і у кінці 1921р. він здійснює свою давню мрію – їде до Риму.

Римська академія Св.Луки (1921-1925 рр.)

У римській Академії св. Луки Севера вчиться у Еttore Феррарі, одного з найвидатніших скульптурів Італії, автора монументів Овідію у м.Констанца (Румунія), Джордано Бруно у Римі, Джузеппе Гарібальді у Пізі, Джузеппе Мадзіні в Римі. У 1925 р. Севера повертається до Праги, можливо, щоб працювати з Яном Штурсою. Проте, наступного дня після їх зустрічі, Штурса покінчив життя самогубством.

Київський художній інститут (1925-1929 рр.)

У Київський Художній інститут Іван Севера був запрошений разом із іншим випускником Празької академії мистецтв Василем Касіяном. У 1926 р. ректор інституту Іван Врона, який дотримувався лівих поглядів, запросив до

викладання К. Малевича, В. Татліна та О. Архипенка, який проте відмовився. Життя у КХУ у той час було надзвичайно бурхливим. Угрупування викладачів і студентів, що формувалися за політичними і мистецькими поглядами, включалися в боротьбу, не гребуючи засобами. В інституті був введений «фортех» – цикл формально-технічних дисциплін, як пропедевтичні курси для всіх напрямів. Севера ненавидів «фортех», який, на його думку, більш придатний для предметного, а не для образотворчого мистецтва. З цього приводу Севера дискутував з Татліном. «То був послідовний, віруючий і запеклий у своїх переконаннях, формаліст, мої суперечки з ним були дуже послідовні і глибокі», згадував Севера. Суперечки з Татліном були коректними, оскільки вони високо цінили один одного, незважаючи на відмінність у поглядах. Суперечки з В. Пальмовим, який казав, що: «Класиков вообщє–то давно пора на свалку», носили більш світоглядний характер. Скульптуру в КХІ викладало подружжя Бернард Кратко і Жозефіна Діндо. На скульптурному факультеті поряд з монументальною і станковою скульптурою освоювались дотичні до мистецтва пластики – художня обробка дерева і кераміка. Севера, який мав практику роботи з цими матеріалами і добру скульптурну школу, відразу сподобався студентам, які завжди відчувають ерудицію викладача. Тяжко склалися стосунки з Бернардом Кратко, який ревниво ставився до популярності Севери. Відомо, що Кратко різними способами перешкоджав Севері оримати майстерню. Він добився звільнення Севери з інституту за профнепридатність. І Севера поскаржився М. Скрипнику (тодішньому наркомові освіти), який прислав комісію, щоб розв'язати конфлікт. У складі комісії був директор Харківського інституту А. Комашка. Він запропонував Севері переїхати до Харкова; митцю не лишалось інакшого вибору, як прийняти пропозицію.

Харків (1929-1934 рр.)

Харків, який став столицею Радянської України, у кінці 20-х років сконцентрував значні мистецькі сили літераторів, художників, акторів, які утвердились на хвилі українізації: М. Хвильовий, М. Йогансен, М. Куліш, театр «Березіль», художники А. Петрицький, І. Падалка і В. Седляр. Севері довелося працювати з ученицею Родена, Елеонорою Блох, яка відчула в ньому суперника, а коли в клас Севери демонстративно перейшло кілька учнів Блох, між ними розпочалася справжня війна. Ображена Блох поширювала чутки, на основі київських сутичок з Кратком і Пальмовим, про Северу як скандаліста і «живцем похованого класика»; барельєф Т. Шевченка, нову роботу Севери, розбили. Але ще більш гнітючою і важкою була атмосфера у суспільстві. На очах згортали і душили українізацію. Розпочалися масові арешти і процеси, застрелився Хвильовий, застрелився Скрипник.

Надходив 1933 рік. На вулицях Харкова не встигали прибирати трупи вмерлих від голоду селян. Газети у цей час крикливо сповіщають про пацифікацію Галичини. Севера створює скульптуру «Пацифікація». Рік створення 1933. Пізніше, обережні мистецтвознавці, щоб уникнути небажаних асоціацій, намагалися перенести дату на 20-ті роки. У 1934 р. в Харкові відбулися масові арешти письменників. Севера в кінці 1934 р. опиняється у Фрунзе, столиці Киргизії. Його запросили в групу скульпторів, яка мала створити пам'ятник В. Леніну у Фрунзе. Група розпалася, пам'ятник не спорудили, але це дало можливість І. Севері оселитися у Фрунзе. Тут він пробув 4 роки, створив скульптури «Узбек», «Таджицький танець». Але Фрунзе, столиця Киргизії, не найкраще місце для розвитку скульптури. Ісламські традиції не визнають зображення людини. Севера переїжджає у 1938 р. до Москви. У Москві митець створює для Московського

планетарію одну з кращих своїх робіт – бюст Коперника. «У погрудді Коперника моделювання форми дуже строге і абсолютно викінчене. Воно зроблене з повним розрахунком на чеканену бронзу. Тут використані навіть засоби моделювання, співзвучні якості італійського ренесансу» [3]. У 1938р. Северу арештовують, але через два місяці відпускають. Виявилось, що формально І. Севера не є радянським громадянином. Його висилають у Можайськ, до подальших розпоряджень. Коли в Можайськ увійшли німці, його відправили на роботи в Німеччину. Як «остарбайтер», виходець з Галичини, він працював декоратором на кінофабриці, потім як «скульптор–негр». Відпрацювавши як «остарбайтер» обов'язковий рік, він отримав право на відпустку і поїхав до Львова, де не був з 1915 року. Зайшов у Художньо-промислову школу, директором якої був Є. Нагірний – відомий архітектор і ровесник Севери. Розмова з директором завершилась тим, що останній без вагань прийняв його на роботу. Це увільнило Северу від необхідності повернутися до Берліну.

Львів (1942-1981 рр.)

До Львова, у часи німецької окупації, перебралося чимало художників із Києва та інших міст України. У дистрикті Галичина режим був не такий жорстокий, як в інших регіонах України. Німці дозволили з весни 1942 р. діяльність деяких навчальних закладів, переважно професійного спрямування, у тому числі і Художньо-промислової школи. У ній з 1943 року викладав І.Севера. До грона викладачів належали М. Бутович, М.Козин, М.Федюк, В.Монастирський, О.Ліщинський, А.Малюцин, М.Мухин. У цьому ж році німці школу ліквідували. Згодом вдалося відкрити Вищі образотворчі студії, які очолив Василь Кричевський, а педагогами стали Микола Бутович, Сергій Литвиненко і Михайло Козик. Севери в цьому списку немає,

що, можливо, стало причиною критичного висловлювання про пам'ятник І. Франкові Литвиненка: «Любительщина, яку так чи сяк треба переробити». З відходом німців виїхали на захід В. Кричевський, С. Литвиненко, М. Бутович, М. Козик, інші митці. До Польщі виїхало більшість польських художників, які формували львівське мистецьке середовище.

Із вересня 1944 р. відновило роботу Львівське художньо-промислове училище, а з 1946 р. на базі училища створюється Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва. Деканом живописного факультету та завідувачем кафедри монументально-декоративного живопису призначили В. Косарева, художника театру з Харкова. Першого листопада 1946 року призначено І. Северу на посаду декана скульптурно-керамічного факультету. Кафедри очолили: меблево-інтер'єрну – Є. Нагірний, монументально-декоративного живопису – Р. Сельський, прикладної графіки – М. Федюк, монументально-декоративної скульптури і кераміки – І. Севера. Останній очолював кафедру з 1946 до 1952 року. Він працював на кафедрі до кінця життя, але фактично до побиття хуліганями на вулиці у 1967 р. У 1947 р. Севера створює погруддя І. Франка. Психологічну глибину образу поета, яку досягнув автор, дотепер не вдалося перевершити, хоч скульптурна франкіана досить велика. Він також створює ескізи пам'ятника Франкові. Севера осмислює образ І. Франка, готуючись до звершення, можливо твору всього життя, створює кілька ескізних проектів пам'ятника, фігуру І. Франка (2,5 м) у 1947-1949 роках. Одночасно із завідуванням він працює на посаді професора кафедри скульптури, викладаючи скульптуру на відділах кераміки і меблево-інтер'єрному.

Інститут і кафедра скульптури мали дуже слабку матеріальну базу. Не вистачало найнеобхіднішого, студенти і

викладачі голодували, перебивалися випадковими заробітками. І все таки перші випускники (1953р., 1954 р.) стали професійними скульпторами, які увійшли в історію українського мистецтва. Серед них Іван Андрейканіч, Лука Біганич, Валентин Борисенко, Теодозія Бриж, Дмитро Крвавич, Михайло Лисенко, Іван Макогон, Емануїл Мисько, Анатолій Скиба, Іван Самотос – це все скульптори першої величини.

Іван Севера, як скульптор і педагог, стояв на принципах неокласицизму. Обидва його вчителі Ян Штурса і Етторе Феррарі належали до цього напрямку, який найбільш синтетично увійшов в архітектуру і монументальне мистецтво першої половини ХХ століття, залишивши вагомий спадок у міських середовищах Європи і Америки. Прага у цьому відношенні, була прикладом створення суспільно значущих скульптурних ансамблів, гармонійної співпраці митців, архітекторів і суспільства, що і надихало І. Северу у його боротьбі за монументальну скульптуру.

Принципи монументалізму він старався прищепити своїм студентам, але у першу чергу виховував творчу особистість. Микола Батіг про І. Северу сказав так: «До свого предмета Іван Севера завжди ставився з великою повагою, яка передавалася учням». Як досвідчений педагог, він «ніколи не нав'язував вихованцям своєї волі, індивідуальних творчих нахилів». Проте вимагав від учнів осмисленої і цілеспрямованої діяльності». «У художника завжди як у майстерні, так і в голові». Безпорядок у майстерні – безпорядок в голові. «Ви повинні вчитися читати скульптуру». – Як ? – казав: Е! То ви самі маєте знати як, дійдете того колись» – згадував І. Самотос. Очевидно, він мав на увазі аналіз на основі зіставлення творів різних епох і авторів.

Велику увагу Севера надавав вивченню композиції і розумінню внутрішньої конструкції форми, яка закладається у скульптурі з початком роботи над каркасом. І. Севера постійно заохочує студентів використовувати у своїх композиціях народні орнаментальні мотиви, пояснюючи студентам принципи побудови і композиції класичного: грецького, римського чи ренесансного орнаменту, тобто завжди вказує на народні корені, з яких вони розвинулися [4].

Севера розумів художню освіту як систему, створення якої є надважливим фактором. «Треба визнати, що наш інститут ще не організований як навчальний заклад, не з'ясовані профілі кожного факультету. Нашу програму навчання треба переглянути так, аби композиція відігравала головну роль...» (з виступу на зборах 1954 р.) [2].

«Наша скульптура в такому стані не є скульптурою, а мазаниною. На скульптурному відділі доцільно навчати два роки загальноосвітніх дисциплін, а з третього курсу ввести спеціалізацію».

«Наша школа повинна багато робити, виправляти, аби мала підстави так називатися. Її об'єднання з училищем нічого доброго не дасть. Можна мати велику тарілку, а в ній трохи вінегрету. Треба перейматися мистецьким рівнем підготовки фахівців, створити майстерні з роботи в матеріалі».

«В Італії, скільки людей не прийшло б в академію мистецтв, усіх приймають, забезпечують аудиторіями, знайомлять з мистецькими роботами, процесом їх професійного творення. А в нас набирають по п'ять осіб, вважаючи, що кожна з них – видатна. Мистецтво не повинно залежати від наявності штатних посад на заводах, заводи є заводами, а мистецтво повинно розвиватися».

Аргументованість і різкість осудження, готовність полемізувати, критичне мислення, завжди викликали

захоплення в учнів, але, як це вже було в Києві і Харкові, гуртували групи проти дії, які не гребували засобами, щоб очорнити опонента. Татрін і Пальмов не опускалися до пліток і доносів, чого не можна сказати про інших. Тверді переконання Івана Севери викликали опозицію на кафедрі і в керівництві інституту. Володимир Бадяк у своїй праці «Фундатори» на основі вивчення матеріалів архіву академії висвітлює «діяльність» Гуторова, Рябініна, Любчика, Штеренштейн проти Севери. Ця вакханалія продовжувалася весь період праці І. Севери в інституті. У 1958 р., у черговий раз, Севері відмовлять у вченому званні професора, бо він не мав затвердженого дипломом звання доцента. Яким Запаско, що став ректором і зіткнувся з цькуванням І. Севери, на зауваження І. Гуторова про неправильне обрання завідувачем кафедри І. Севери відреагував – «Севера вище від вас і багато краще від вас». Це, на мою думку, об'єктивна і справедлива оцінка його творчої і педагогічної діяльності як засновника львівської школи скульптури.

Основні твори І. Севери [1].

1. Хвиля. Теракота. 1921.
2. Закована. Гіпс. 1921.
3. Філософ. Гіпс. 1921.
4. Студія хлопця. Глина. 1923.
5. Композитор. Гіпс. 1924.
6. Пацифікація. Гіпс. 1933.
7. Узбек. Бронза. 1935.
8. Узбецький Танець. Бронза. 1935.
9. М. Коперник. Бронза. 1938.
10. Етюд чоловіка. Гіпс. 1942.
11. Молодий Шевченко. Гіпс. 1945.
12. Іван Франко. Гіпс. 1947.
13. Фігура Івана Франка. Глина. 1947-1949.
14. Студія жінки. Олівець. 1948.

15. Василь Стефаник. Гіпс. 1949.

Список використаних джерел

1. Бадяк В. Фундатори. Львівська національна академія мистецтв: 1946-1955 рр. / В. Бадяк. – Львів : ЛНАМ, 2007.

2. Бадяк В. У час відлиги. Львівська національна академія мистецтв: 1953-1964 рр. / В. Бадяк. – Львів: ЛНАМ, 2016.

3. Горинь Б. У пошуках берега: життя і творчість скульптора Івана Севери / Б. Горинь ; передм. і ред. М. Ільницький. – Л. : Інститут українознавства НАН України, 1995. – 239 с.

4. Крвавич Д. Іван Севера / Д. Крвавич. – К. : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958.

5. Художественный календар: 100 памятных дат. – М. : Советский художник, 1971.

УДК 377.3:745.51:75

Сліпчишин Л.В.,

Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»

Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ПАВЛА ПРИДАТКЕВИЧА У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ ЯВОРІВЩИНИ

У статті розглянуто роль Павла Придаткевича у становленні художнього фахового шкільництва на Яворівщині. Проаналізовано життєвий і професійний шлях

педагога і митця, виділено його внесок у формування традицій яворівського народного мистецтва. Показано наступність творчої діяльності родини Придаткевичів.

Ключові слова: культурно-освітній простір, фахове шкільництво, фахівець художнього профілю, Павло Придаткевич, Яворівщина.

The Pavlo Prydatkevych's role in formation of professional art education in Yavoriv district is discussed. The lifepath and professional path of the teacher and artist is analyzed, his contribution to the formation of Yavoriv folk art traditions is highlighted. The continuity of Prydatkevych' family creativity It is shown.

Keywords: cultural and educational space, professional education, art profile specialist, Pavlo Prydatkevych, Yavoriv district.

В статъе рассмотрена роль Павла Придаткевича в становлении художественной профессиональной школы на Яворовщине. Проанализированы жизненный и профессиональный путь педагога и художника, выделен его вклад в формирование традиций яворовского народного искусства. Показана преемственность творческой деятельности семьи Придаткевич.

Ключевые слова: культурно-образовательное пространство, профессиональное образование, специалист художественного профиля, Павел Придаткевич, Яворовщина.

У пошуку джерел особистісного чи колективного успіху все більша увага аналітиків звертається до біографічного методу. Ґрунтовні дослідження деяких маловідомих сторінок життєвого шляху особистостей або подій, які впливали на розвиток громади завдяки активній позиції цих людей, дають можливість краще зрозуміти їх роль у різних сферах життя суспільства.

Сьогодні у пошуку власної ідентичності українському суспільству важливо зміцнювати і поглиблювати історичну пам'ять, яка ґрунтується на вчинках людей, які вони здійснюють протягом життя. Розмірковуючи над причинами сучасної деградації деяких суспільств, російський філософ культуролог і письменник Г. Померанц дійшов до висновку про те, що: «Світ змінився, що п'ять років він інший, і все старе викидається з корабля сучасності. Зростають мільярди людей, для яких святині, які відкрились малограмотним пастухам, не вартують і ламаного гроша». У результаті цього зростає кількість людей, що інтелектуально не виростили, не довчилились, невігласів, які призводять до виникнення ницості і духовного занепаду. Проте, на його думку, вихід полягає в тому, що однією з особливостей величних культурних світів є здатність до «історичного повороту, переходу від розширення назовні до внутрішнього зростання, від участі у відцентрових процесах до споглядання духовного центру і покаяттю за відрив від нього...». Цей шлях лежить через культуру та освіту, де особистості «можуть і повинні вчити паузі споглядання» [10]. У цьому контексті актуальним є дослідження ролі особистості, яка здійснила вплив на розвиток культурно-освітнього простору, співрозмірного змін у громаді чи суспільстві. У регіональному аспекті зростає актуальність дослідження впливу таких особистостей на перебіг культурно-освітніх процесів, які сприяли збереженню локальних особливостей.

Метою статті є висвітлити роль Павла Придаткевича у становленні художнього навчального закладу, що здійснював підготовку фахівців для потреб регіону, у часи австрійсько-польського панування у Східній Галичині. Задачі статті: проаналізувати життєвий і професійний шлях Павла Придаткевича; виділити його внесок у формування традицій

яворівського народного мистецтва; *показати* наступність творчої діяльності в родині Придаткевичів.

Дослідження 120-річної історії художнього професійно-технічного училища імені Й.П.Станька показало, що цей заклад у всі історико-політичні часи відігравав значну роль у підготовці фахівців для діяльності, яку сьогодні економісти, державні управлінці називають «конкурентною перевагою» локального масштабу – художньої обробки дерева. На всіх етапах, починаючи від заснування навчального закладу в 1896 році, актуальною проблемою і ключовим економічним завданням було створити конкурентоздатний продукт та організувати його просування на внутрішньому і зовнішньому ринках. Спочатку основним продуктом були дерев'яні іграшки, які у місті Яворові та його околицях мали свій колорит, особливості та традиції. Проте попит на них зменшувався разом із розвитком промисловості, яка давала нові матеріали для виготовлення іграшок. Починаючи з 1899/1900 н.р., Яворівська забавкарська школа почала переорієнтовуватися із забавкарства на художню обробку дерева, зокрема на різьблення [6]. Основний напрям діяльності – підготовку столярів-червонодеревців-різьбярів – школа зберегла протягом 120 років (з невеликими перервами в часи воєнних дій), відчуваючи на собі вплив соціально-політичних подій у складі різних держав.

Одним із внутрішніх чинників, яким школа завдячує довголітнє існування, є потенціал управлінського менеджменту. У другій половині ХІХ століття в Австро-Угорщині сформувався механізм відкриття фахових шкіл, який базувався на позиції громади щодо потреби в ній та державному підходу щодо організації її роботи. Прикладом дії цього механізму є багаторічна діяльність фахової школи, яка почала працювати в місті Яворові, а тепер локалізується в смт Івано-Франкове Яворівського району.

Народився Павло Придаткевич у старовинному селі Старий Збараж Збараського повіту Тернопільського воєводства. Його дід Партика був місцевим бургомістром, а батько навчав молодих дяків. З малих років Павло вирізнявся серед дітей допитливістю і потягом до творчості. Знайомі батьків звернулися до відомих львівських родин Барвінських, Вахнянинів і Шухевичів із проханням допомогти здібному сільському хлопцеві отримати освіту. У віці 15 років при допомозі цих родин він вступив на навчання до Державної школи прикладного мистецтва (школа рисунку і моделювання) при Промисловому музеї у Львові. Протягом чотирьох років навчання творчі здібності хлопця розвивались на заняттях, які проводили професори Тадей Генрик Заак, Юлій Белтовський, Тадей Вишньовецький, Марцель Бялобжеський і директор Вікентій Трішніц. За значні успіхи в навчанні відділ Галицького крайового уряду за сприяння д-ра Романовича призначив стипендію на два роки навчання у Вищій фаховій школі меблярства і столярства при Віденському Технологічному музеї. Після закінчення останньої Павло Придаткевич був скерований як інструктор на роботу в с. Живець-Заблоць біля Кракова, де в той час працювала Крайова промислова школа столярництва і забавкарства.

У середині ХІХ століття в Європі набула поширення виставкова діяльність, метою якої було ознайомлення з продукцією національної економіки та популяризація народних художніх промислів і ремесел. У Східній Галичині промислові виставки відбулись у таких містах, як: Львів (1877, 1882, 1887, 1894, 1905 рр.), Станіслав (1879 р.), Тернопіль (1885, 1887 рр.), Косів (1904 р.), Стрий (1909 р.) [8, с. 49]. На кожній з них експонувалися різьблені речі, найкращі з яких відзначалися нагородами. За рік до Львівської виставки 1894 року П. Придаткевич отримав

завдання підготувати різьблений твір мистецького рівня. За цей твір він отримав на виставці бронзову медаль.

Коли визріла потреба у створенні професійної школи деревообробки у Східній Галичині, Крайовий відділ освіти скерував молодого амбітного директора столярної школи в с. Живець-Заблоць Владислава Алойзи Немчиновського організувати в повітовому місті Яворові (біля Львова) школу дерев'яного забавкарства. З першого вересня 1896 р. і протягом року він організовує роботу школи: розробляє структуру, формує колектив, складає ресурсний план і замовлення необхідного обладнання, починає формувати матеріальну базу школи, розпочинає навчальний рік. Оснащення майстерень школи основним обладнанням було заплановано на наступний 1897 рік.

У серпні 1897 р. В. Немчиновський був відізваний Крайовим відділом освіти з Яворівської навчальної майстерні для виготовлення забавок (яку частіше називали забавкарською школою), бо мав вже інше завдання – організувати в м. Кальварії Зебжидівській нову Крайову столярну школу. Оскільки раніше В. Немчиновський у Живцю працював із здібним молодим майстром-різьбярем П. Придаткевичем, він рекомендував його на посаду директора [11].

З огляду на важливість розвитку забавкарського промислу в краї протягом 1898 року в «Przewodniku przemysłowemu» чотири рази згадувалась робота Яворівської школи.

Одне з повідомлень у розділі «Хроніка» стосувалося участі школи у Виставці продукції крайової промисловості, на якій промисловці та ремісники представляють свої кращі вироби, що демонструють сучасні шляхи розвитку промислу. Оскільки повідомлення було надруковане в березні, то й його початок відповідний: «Про весну думала також забавкарська

школа в Яворові, присилаючи новий транспорт із виготовленими там забавками. Там є візки з більшими кіньми, сильні, на добрих колесах, так що можна ними безпечно возити пісок, палка з кониками для хлопців, практичні лопатки, граблі, тачки і т.д. На шкільних виробках вже видно успішний поступ. Крім того, тут є також вироби давнього яворівського домашнього промислу, а саме дерев'яні ложки, колотушки, качалки до тіста, макогони і т.д., які якраз вчасно нагадують про себе в переддень виготовлення святкових виробів» [13, с. 70]. У квітні вже з'явилась стаття П. Придаткевича про особливості яворівського домашнього промислу, труднощі й успіхи в роботі школи. Вартою уваги є згадка про роль І. Шептицького в роботі школи, коли вона відчула брак коштів на організацію безперебійної роботи: «Допоміг у цьому питанні яворівський Повітовий відділ, який на цю мету виділив кредит у 800 злотих під 4 %, що разом із безповоротною допомогою в 200 зл., надану Крайовим відділом, разом утворило оборотний капітал в 1000 зл. У цьому питанні багато допоміг маршалок Повітової ради граф Ян Шептицький, який дуже посприяв розвитку промислу, щоб підняти здатність мешканців повіту заробляти» [12, с. 80].

Як писав Й. Гронський, забавкарська школа мала багато замовлень, які виготовляли разом працівники й учні. Оскільки статус школи вимагав в основному практичної підготовки, то школа була орієнтована на виконання замовлень, які мав шукати, в першу чергу, адміністратор школи, а завдання ректора було слідкувати за навчальним процесом. Школі дозволялося брати вироби для продажу від інших майстрів-різьбярів. У 1899 році школа від продажу виробів заробила 4200 корон (газета «Діло» 1900, № 112). П. Придаткевич як директор школи докладав багато зусиль для того, щоб одержувати замовлення з різних кінців країни. На той час

школа співпрацювала з 58 крайовими фірмами, а також із однією з Варшави та однією з Буковини. Замовлень було так багато, що учням доводилося працювати і на канікулах [3, с. 108–109].

У Яворові П. Придаткевич заприятелював із місцевим учителем Андрієм Мареніним, дім якого був відкритий для свідомих українців. За час директорства Придаткевича в деревообробній школі рисунку навчав А. Маренін. Навіть після того, як у 1905 році його офіційно затвердили директором яворівської школи ім. Тараса Шевченка, він надалі співпрацював із фаховою школою. Цьому сприяло і розташування шкіл: нова мурована будівля деревообробної школи виросла навпроти школи ім. Тараса Шевченка. Вони обидва були в числі лідерів патріотичної інтелігенції м. Яворова і Яворівщини [1, с. 727]. Робота на посаді директора займала багато часу, було багато проблем виробничого характеру, адже це були роки становлення фахової школи. Проте і П. Придаткевич вніс свій внесок у роботу школи ім. Тараса Шевченка.

Із нагоди 40-ліття заснування «Просвіти» на початку лютого 1909 року у Львові проходив перший український просвітницько-економічний конгрес, на якому було критично проаналізовано та оцінено багаторічну діяльність товариства, виявлено його здобутки, намічено шляхи і способи планування продуктивної праці на майбутнє [4, с. 9]. До президії конгресу входили визначні діячі українського руху не лише з Галичини, але й Великої України: І. Горбачевський, М. Грушевський, О. Кобилянська, Н. Кобринська, Олена Пчілка, К. Левицький, І. Пулюй, Ю. Романчук, С. Смаль-Стоцький, І. Франко, Є. Чикаленко, Є. Олесницький та ін. Серед присутніх був активний діяч яворівського осередку «Просвіти», педагог Яворівської школи деревного промислу П. Придаткевич, який у своєму виступі торкнувся проблем

домашнього промислу, висвітлив його стан і перспективи. Перший український просвітницько-економічний конгрес показав, що в різних регіонах, де живуть українці, проблеми подібні, їх подолання потребує консолідації сил і вироблення відповідної стратегії. Таку роль може виконувати «Просвіта», членом якої має бути кожен свідомий громадянин, а її видання повинні розширювати світогляд населення і піднімати народний дух.

Починаючи з 1871 року, українські активісти тричі порушували питання перед Сеймом про відкриття в Яворові державної української гімназії і отримували відмову. На початку ХХ ст. все активніше почали створюватись приватні навчальні заклади, що підштовхнуло українських патріотів ще до однієї спроби – відкрити приватну українську гімназію. Спроба виявилася успішною. і гімназія розпочала роботу в 1908 /1909 н. р. спочатку в приміщенні читальні «Просвіти», потім у новозбудованому будинку «Народний дім», а в травні 1910 року перейшла до власного будинку. З метою поширення ініціативи щодо приватних освітніх закладів було створено два комітети: львівський та яворівський. П. Придаткевич разом з А. Мареніним були членами місцевого комітету, який очолював І. Загаєвич. Оскільки кількість бажаючих навчатися в гімназії вже після першого року роботи значно зросла, виникло питання про збір коштів на нове приміщення. Активність П. Придаткевича, керівника державної фахової школи з польською мовою навчання, в питанні створення і функціонування української гімназії негативно вплинуло на його становище. У 1910 році Крайовий відділ призначає на посаду директора Войцеха Пшедвоєвського, а П. Придаткевича залишають у школі на посаді інструктора. Одночасно він почав працювати в українській гімназії (1910-1912 рр.), але через певні обставини, пов'язані з деревообробною школою, припинив

там роботу. У подальшому він ще один навчальний рік пропрацював у гімназії (1927–1928) [2, с. 421].

Коли почалася польсько-українська війна, 2 листопада 1918 року школу зайняла українська революційна влада, в числі якої був інструктор П. Придаткевич, якому було доручено наглядати за школою. Нова влада відсторонила працівників школи від роботи, а директора було арештовано і заслано до Тернополя. Проте через воєнні дії увесь 1918/1919 навчальний рік школа не працювала [6, с. 2].

Інспектор Крайової кураторії Людвіг Міскі, який в жовтні 1923 року перевіряв Крайову школу деревообробного промислу в Яворові, у звіті критично поставився до роботи інструктора П. Придаткевича. Критика була спрямована на те, що він недостатньо працює в бібліотеці в пошуку нових орнаментів. А ті, які він розробив, недбало виконані, вони швидше нагадують пошуки сучасних стилевих особливостей. Його дивувало те, що хороший скульптор-різьбяр, випускник школи при Віденському Технологічному музеї, недбало готується до занять. Як результат, П. Придаткевича залишили на випробувальний термін, під час якого він мав усунути в роботі недоліки методичного характеру. До цього висновку можна було б поставитися з довірою, проте минуло зовсім небагато часу від українсько-польської війни, в якій П. Придаткевич брав активну участь на українській стороні, тому до його роботи керівництво ставилось з упередженням. Крім того, було відомо, що його син Роман служив в українському війську. У 1927 році школу перевіряв інженер Юзеф Хорнум, який позитивно відізвався про його роботу. А вже в 1933 році роботу школи знову перевіряв Л. Міскі, який добре пам'ятав минуле П. Придаткевича. У звіті він підкреслив чесноти інструктора, а саме: здібний скульптор-різьбяр; є на хорошому рахунку в адміністрації, не зважаючи

на те, що в минулому судився з директором Станіславом Гноїнським (після подій польсько-української війни) [5].

Протягом усього часу роботи в школі на посаді інструктора Павло Придаткевич був штатним працівником на повну ставку, в першу чергу тому, що був талановитим художником-різьбярем, за що його і цінували при різному керівництві в краї. Офіційно у 1932 році він вийшов на пенсію з посади інструктора Яворівської Державної школи деревообробного промислу, про що традиційно повідомлялось у державному освітньому виданні [9, с. 20], хоча із звіту Л. Міскі можна зробити висновок, що він продовжив працювати ще рік.

Про П. Придаткевича з вдячністю згадували учні та ремісники, яким він давав корисні поради. Вже на пенсії він мав більше часу, тому займався справами музею «Яворівщина», працював над різними мистецькими проектами. До найвизначніших робіт митця належать: «Пастуша ідилія»; портрет архітектора Івана Левинського; герб Галицької України на вежі Українського Народного дому в м. Яворові (знищений в радянський період); постать Спасителя на хресті та різьблена плакета на пошану оперного співака Олександра Мишуги [7, с. 659].

Творчими особистостями були і нащадки Павла Придаткевича. Син Роман Придаткевич був активним учасником культурного життя української громади в США. Він разом з М. Гайворонським був засновником української музичної консерваторії в Нью-Йорку, до якої вступала молодь українського походження. Оскільки Р. Придаткевич успішно займався різноманітною музичною діяльністю, він був обраний дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, а також низки американських професійних музичних і композиторських організацій та товариств. Онучка Ганна (Романівна) Придаткевич була здібним педагогом-

музикантом. Правнук Теодор Кухар – відомий у світі диригент, який працював з багатьма симфонічними оркестрами, зокрема, з Національним симфонічним оркестром України. Його співпраця з оркестром розпочалася у 1992 році, а протягом 1994–1999 років він був головним диригентом оркестру. Т. Кухар є також організатором Австралійського фестивалю камерної музики в Таунсвіллі (Північний Квінсленд, Австралія).

Таким чином, із наведеної вище інформації можна дійти висновку про те, що на життєвий і професійний шлях талановитого різьбяр Павла Придаткевича великий вплив мали суспільно-політичні події. Вони не дали йому займатись повною мірою мистецькою діяльністю, але сформували його як сильну особистість, яка в несприятливих умовах доклала багато зусиль до розвитку українського шкільництва, української культури і мистецтва на Яворівщині. Практично вся його професійна діяльність відбувалась в одному навчальному закладі, в якому він пропрацював офіційно 34 роки. За цей час було підготовлено багато фахівців художньої обробки деревини. Серед них був і Йосип Станько. Для багатьох із випускників навчання в Яворівській державній школі деревного промислу було першою сходиною до Храму мистецтва. Якщо талант Павла Придаткевича найбільше розвинувся в художньо-прикладному мистецтві, то вже його нащадки проклали шлях до Храму музики.

Список використаних джерел

1. Андрій Маренін // Яворівщина і Краковеччина. Т.ХХХVII : рег. іст.-мемуар. зб. / Наук. тов-во ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1984. – С.727–728.

2. Велигорський І. Історія гімназії Рідної школи в Яворові / І. Велигорський // Яворівщина і Краковеччина. Т.ХХХVII : рег. іст.-мемуар. зб. / Наук. тов-во ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1984. – С.407–442.

3. Гронський Й. Нариси історії Яворівщини/ Й.Гронський. – 3-є вид. – Львів : Коло, 2012. – 240 с.

4. Жук Андрій – український емігрант, член президії «Спілки визволення України» Статті Жука А. «Земство і українська книжка», «Наше економічне становище і вихід з нього». Просвітньо-економічний конгрес в 1909 р. Стаття В.Васюка «Український хаос продовжується». Відозва «до українського народу». 1909–1936 рр. // ЦДАВО України. Ф. 3807. Оп. 2. Спр. 15. 32 арк.

5. Звіт про перевірку діяльності державної промислової школи деревообробного промислу в Яворові. 1923-1935. (Wizytacja Krajowej szkoły Przemysłu drzewnego w Jaworowie) // ЦДІА України у Львові. Ф. 179. Оп. 4. Спр. 629. 52 арк.

6. Історична довідка про державну школу деревообробного промислу в м.Яворові. 1938 р. // ЦДІА України у Львові. Ф. 179. Оп. 4. Спр. 633. 11 арк.

7. Рудницький А. Роман Придаткевич – скрипаль і композитор / А. Рудницький, О. Залеський // Яворівщина і Краковеччина. Т.ХХХVII : регіон. історико-мемуарний збірник / Наукове товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1984. – С.693–696.

8. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія. художні позиції : моногр. / Р. Шмагало; Львів. нац. акад. мистец. Ф-т історії та теорії мистец. – Л. : Укр. Технології, 2005. – 528 с.

9. Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego [Електронний ресурс]. – Lwów. – 1932. – N 1. – 25 stycznia. – Режим доступу: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=265820> (дата звернення 15.06.2016). – Назва з екрану.

10. <http://hippusha.livejournal.com/106433.html>

11. Mosurski A. Pierwszy dyrektor - Władysław Jan Alojzy Niemczynowski [Електронний ресурс] / А. Mosurski. – Режим

доступу: <http://www.zsken.edu.pl/index.php/szkola/informacje-o-szkole/historia-szkoly/46-pierwszy-dyrektor-wladysaw-jan-alojzy-niemczynowski> (дата звернення 1.08.2016). – Назва з екрану.

12. Prydatkewicz P. Przemysł domowy jaworowski i jego handel / P. Prydatkewicz // Przewodnik przemysłowy. — 1898. — Rocznik III. — N 7. — S. 78–80.

13. T.Z.P.K.//Przewodnik przemysłowy.—1898.—N6.—S.70

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

УДК 377.7

Богдадюк М.В.,

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ЗМІСТ І ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ РІЗЬБЛЕННЮ ДЕРЕВИНИ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті обґрунтовано системи принципів відбору і структурування змісту освіти, на основі навчальних планів і програм, структури та змісту підручників і посібників з художньої обробки деревини визначено основні блоки в змісті програми навчання різьбленню деревини.

Ключові слова: *зміст, принципи змісту професійної освіти, різьбярі, професійна освіта, обробка деревини.*

The article substantiates the systems of the principles of selection and structuring of the content of education, based on the curriculum and programs, the structure and content of textbooks and manuals on artistic wood processing, the main blocks in the content of the curriculum for woodcarving are determined.

Key words: *content, principles of the content of vocational education, carvers, professional education, wood processing.*

В статье обоснована система принципов отбора и структурирования содержания образования, на основе учебных планов и программ, структуры и содержания учебников и пособий по художественной обработке древесины определены основные блоки в содержании программы обучения резьбе древесины.

Ключевые слова: содержание, принципы содержания профессионального образования, резчики, профессиональное образование, обработка древесины.

Нині основними вимогами до професійної освіти і формування особистості випускників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) є оволодіння ними системою загальнонаукових, фахових знань, умінь і навичок на рівні суміжних галузей професійної діяльності, розвиток комунікативних здібностей, які забезпечують спільну роботу в групах із представниками інших професій.

Процес реформування професійної освіти передбачає підготовку фахівців на основі інноваційних та інформаційних технологій навчання. Як зазначають С. Гончаренко, Р. Гуревич, Т. Десятов, І. Зязюн, Н. Ничкало, В. Сидоренко, С. Сисоєва та інші вчені, стратегічними напрямками реорганізації професійної освіти є: забезпечення нового рівня якості підготовки фахівців, формування гнучкої системи підготовки робітничих кадрів відповідно до сучасних потреб суспільства у фахівцях різноманітних напрямів зі швидкою адаптацією до змінних умов професійної діяльності, тобто здатністю майбутніх робітників до розширення, поновлення та поповнення знань. Вузкопрофесійна підготовка в будь-якій конкретній галузі має поступово витіснятися з системи освіти, переходячи в середовище виробництва [1, с. 6].

Великою мірою зазначене стосується професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-різьбярів. Зміни в економіці, які відбуваються в даний час, інтеграційні процеси в культурі, науці, техніці, виробництві знаходять своє відображення й у підготовці майбутніх різьбярів.

Отже, актуальність проблеми зумовлена необхідністю вирішення проблеми наступності художнього досвіду, накопиченого поколіннями народних майстрів, яка

безпосередньо пов'язана зі сферою професійної підготовки майбутніх різьбярів, важливістю оволодіння ними теоретичними знаннями і практичними навичками сучасних видів і технологій різьблення, котрі вимагають використання широкого арсеналу проектних і конструкторських прийомів, а також організації естетичного предметного середовища на основі синтезу різних видів мистецтв, зокрема декоративно-ужиткового, яке має багатовікові культурно-освітні традиції.

Розглядаючи працю різьбярів як творчу, ми погоджуємося, що творчий характер діяльності значно посилюється, коли в дію вступають соціально зумовлені моральні мотиви: почуття обов'язку, любов до професії, бажання творити добро за законами краси, прагнення до самоствердження і набуття певного соціального статусу, до визнання успіхів із боку оточуючих і громадськості, відчуття морального задоволення від результатів власної творчої праці тощо. Крім того, в умовах відкритого інформаційного простору традиційна професійно-художня освіта в Україні має бути зорієнтована на засвоєння закордонних інноваційних технологій, впровадження загальноєвропейської системи критеріїв і методів оцінювання якості підготовки фахівця.

Кризовий стан, у якому нині знаходяться народні промисли і ремесла, робить особливо значущим вирішення проблем наступності і передачі накопиченого художньо-практичного досвіду. На наш погляд, єдиним шляхом збереження і розвитку національного мистецтва є передача молоді секретів майстерності, вироблених поколіннями народних умільців. Лише в цьому випадку можна сподіватися, що традиції народного мистецтва не загинуть, а житимуть і впливатимуть на становлення духовно-естетичного світогляду і творчий розвиток сучасної молоді людини. Народне різьбярство як поширений в Україні вид декоративно-ужиткового мистецтва має глибокі вікові

традиції, відображає естетичні смаки, погляди, світосприймання людей, органічну потребу оздобити різноманітний світ речей. Обробка деревини, будучи одним із важливих компонентів духовно-матеріальної культури українців, завжди сприяла розвиткові свідомості народу, його інженерно-технологічної думки. Характерною ознакою деревообробного мистецтва є сталість і наступність художніх традицій, традиційність форм і орнаментів дерев'яних виробів.

Найскладнішою залишається проблема визначення змісту теоретичної та практичної підготовки учнів із художньої обробки деревини. У Філософському енциклопедичному словнику категорія «зміст» тлумачиться як відповідна сторона цілого, що являє собою єдність усіх складових елементів об'єкта, його властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, суперечностей і тенденцій [6, с. 156]. Існують різні системи принципів відбору і структурування змісту освіти, обґрунтовані відомими дидактами Ю. Бабанським, В. Беспальком, Р. Гуревичем, В. Краєвським, І. Лернером, В. Ледньовим, О. Новіковим, В. Рижовим та ін.

Так, В. Краєвський запропонував три принципи відбору змісту, а саме: відповідності змісту освіти рівню сучасної науки, виробництва, вимогам демократичного суспільства; врахування єдності змістової та процесуальної сторін навчання; структурованої єдності змісту на різних рівнях його формування з урахуванням особистісного розвитку учня [5, с. 2].

В. Рижов пропонує керуватися такими принципами відбору змісту професійної освіти: «відповідність соціальному замовленню; забезпечення наукового та практичного значення навчального матеріалу; урахування реальних можливостей конкретного процесу навчання; забезпечення єдності змісту освіти з позицій усіх навчальних

предметів, гуманізації» [4, с. 47]. О. Новіков обґрунтовує доцільність враховувати основні положення таких принципів: гуманітаризації, фундаменталізації, діяльнісної спрямованості та національного характеру освіти, регіоналізації й випереджувального характеру освіти, саморозвитку особистості, наступності й інтеграції освітніх програм [3, с. 219–229].

Відбираючи зміст навчального матеріалу з кожної дисципліни, на думку Р. Гуревича, слід враховувати: оптимальну щодо інших навчальних дисциплін кількість матеріалу; логічну послідовність розміщення навчального матеріалу; ступінь ущільнення інформації, що включає зниження її наукового рівня; оптимальне співвідношення теоретичних і прикладних знань з урахуванням вимог конкретної професії та спеціальності; спосіб викладу навчального матеріалу, що забезпечує постійне підвищення інтересу до дисципліни та вироблення загального прагнення до пізнання нового; наявність необхідних завдань для самоперевірки та самоконтролю [2, с. 41].

Аналіз навчальних планів і відсутність затверджених Міністерством освіти і науки України програм вказують на те, що для викладачів-практиків, які здебільшого не мають можливості скористатися додатковими джерелами інформації, необхідна повна і досконала програма навчання учнів різьбленню деревини. Критичне переосмислення навчальних планів і програм, структури та змісту підручників і посібників з художньої обробки деревини А. Афанасьєва, А. Березньова, І. Борисова, А. Будзана, В. Бурикова, В. Власова, С. Дементьєва, Т. Матвєєвої, Б. Тимківа і К. Кавасата ін., а також вивчення стану підготовки різьбярів у системі професійно-технічної освіти України, діяльності підприємств художньої промисловості дозволили визначити такі основні блоки в змісті програми навчання різьбленню

деревини: історичні відомості про виникнення та розвиток різьблення; групи і види різьблення; матеріали, інструменти, обладнання та пристосування; основні правила різьблення; види і способи обробки різьбленого декору; композиція, стилізація, орнамент; техніка безпеки і надання першої допомоги. Такий зміст дозволяє не лише чітко виокремити певні етапи теоретичного і практичного ознайомлення учнів ПТНЗ з обраним видом декоративно-ужиткового мистецтва, а й сприяє реалізації основних завдань професійної підготовки [1, с. 7].

Таким чином, фахова підготовка майбутніх різьбярів має свою специфіку з огляду на необхідність гармонійного поєднання художньої, національної та технічної складових його професійних компетенцій. Крім того, досягнення науково-технічного прогресу, комп'ютеризація освітньої та виробничої сфер вимагають від сучасного робітника мобільності, здатності до самовдосконалення, впровадження сучасних технологій у виробництво. Натомість методичне забезпечення фахової підготовки різьбярів у ПТНЗ, як показало дослідження, значно відстає від цих сучасних вимог. Усе це вимагає своєчасного внесення коректив у професійну освіту майбутніх різьбярів, розробки сучасного методичного і технічного забезпечення, впровадження інноваційних та інформаційно-комунікативних технологій в їхню фахову підготовку.

Список використаних джерел

1. Бойчук В. М. Зміст і технологія навчання різьбленню деревини учнів професійно-технічних навчальних закладів [Текст] : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. М. Бойчук ; ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – 22 с.

2. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія / Р.С.Гуревич. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.

3. Радкевич В. О. Художня культура у системі формування творчої особистості фахівця / В. О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – 2006. – [Вип.] VIII. – С. 219–229.

4. Рыжов В. Н. Дидактика : учеб. пособие для студ. пед. колледжей и лицеев / В. Н. Рыжов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 318 с.

5. Теоретические основы процесса обучения в современной школе / под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера ; АН СССР, НИИ общей педагогики. – М. : Педагогика, 1989. – 316 с.

6. Философский энциклопедический словарь / [глав. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

*Гевало В.М.,
ДНЗ «ХПТУ імені Й. П. Станька»*

ХУДОЖНЄ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ ІМ.Й.П.СТАНЬКА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто проблеми професійно-художньої освіти в Україні та наведено приклад їх вирішення Художнім професійно-технічним училищем імені Й.П. Станька. Проаналізовано в історичному аспекті зміст проблем, з якими стикався навчальний заклад за 120 років функціонування фахової школи, та наведено приклади їх

вирішення. Показана роль конкурсів фахової майстерності серед учнів у підвищенні якості професійно-художньої освіти. Визначено основні напрями стратегії розвитку закладу.

Ключові слова: професійно-художня освіта, професійно-технічне училище, конкурс фахової майстерності, різьбяр, Яворівщина.

The article deals with the problems of vocational education in Ukraine and provides an example of their solution to the Art Vocational school named after J.P.Stan'ko. The content of the problems is analyzed in the historical aspect the content of the problems encountered by an educational institution for 120 years of functioning of a vocational school, and examples of their solution are given. The role of professional skill competitions among students in improving the quality of professional and artistic education is shown. The main directions of the institution's development strategy are determined.

Key words: professional-artistic education, vocational school, competition of professional skill, carver, Yavorivshchyna.

В статье рассмотрены проблемы профессионально-художественного образования в Украине и приведен пример их решения Художественным профессионально-техническим училищем имени Й.П.Станька. Проанализированы в историческом аспекте содержание проблем, с которыми сталкивалось учебное заведение за 120 лет функционирования профессиональной школы, и приведены примеры их решения. Показана роль конкурсов профессионального мастерства среди учащихся в повышении качества профессионально-художественного образования. Определены основные направления стратегии развития учреждения.

Ключевые слова: профессионально-художественное образование, профессионально-техническое училище, конкурс профессионального мастерства, резчик, Яворовщина.

Сьогодні суспільство дійшло висновку, що в центрі уваги підготовки молоді до майбутньої професійної діяльності, є розкриття її здібностей та обдарувань. У цьому процесі важливо створити умови, за яких кожна особистість знайде свій шлях, на якому зможе реалізувати свій потенціал. Як показують психолого-педагогічні дослідження і стан практики, найкраще реалізують себе люди тоді, коли обрана професія відповідає їх обдарованостям. А надалі успіхи залежать від того, наскільки швидко випускник досягне рівня фахової майстерності, яка відповідає соціальним запитам. Велику роботу в цьому напрямі здійснює професійно-технічна освіта. Щоб переконатися у позитивних результатах, щороку в професійно – технічних навчальних закладах проводяться конкурси фахової майстерності. Ці конкурси виконують кілька функцій, однією з яких є також виявлення проблем, що існують у професійній і зокрема професійно-художній освіті.

Наш заклад вже тривалий час проводить щорічний конкурс фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву та бересту» ім. Й.П. Станька.

У рамках цього конкурсу для учасників і супроводжуючих осіб училище проводило різноманітні заходи: екскурсії в музеї, поїздки історичними місцями Львівщини, перегляди художніх виставок, відвідування духовно–релігійних і культурних центрів, заходи науково–методичного і науково–практичного характеру (семінари, круглі столи, конференції). Останніми роками проводились конференції, тематика яких здебільшого стосувалась

збереження художніх народних промислів України в цілому та окремих регіонів зокрема.

Минулого року була проведена конференція «Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини», метою якої було висвітлити, зафіксувати і донести до громадськості, до освітян проблеми навчального закладу, регіону, а також частково таких питань, що виникають у навчанні та в організації навчального процесу, і, що дуже суттєво, пов'язаних із популяризацією художніх промислів, зокрема промислів і ремесел Яворівщини.

Конференція 2017 року продовжила розгляд проблем, порушених попередніми науково-практичними і методичними заходами. Її метою було глибше, об'єктивніше висвітлити проблематику сьогодення: професійно–художньої освіти і художнього навчального закладу; розвитку і життєдіяльності народних художніх ремесел Яворівщини та України.

Протягом року проводились робота над великим проектом, зміст якого висвітлений у монографії «Яворівська художня школа: освітньо-мистецький аспект», автором якої є Л.В. Сліпчинин. Монографія написана за результатами дослідження історії становлення і розвитку Яворівської художньої школи як мистецького явища, розвитку якого сприяла Яворівська фахова школа, традиції якої продовжує наш заклад. Адже, спираючись на досвід минулого, зокрема і навчального закладу, заснованого 120 років тому, можна зробити правильні висновки, щоб розвиватись у XXI столітті. Виклики, з якими стикається не тільки наш навчальний заклад, а й взагалі профтехосвіта України, є очевидними. Ефективна відповідь на ці виклики багато в чому залежить від засвоєних уроків минулих років.

Реформи, про які ми слухаємо вже не один рік і в освіті, і в суспільстві, є неминучими. І яке місце у розвитку

професійно–художньої освіти, народних художніх ремесел і промислів має займати наш навчальний заклад залежить від стратегій розвитку самого закладу і, звичайно, від реорганізаційних процесів у суспільстві. Вивчення 120–річного періоду існування фахової школи дало можливість визначити документально підтверджені всі назви закладу, які відображали тенденції змін у фаховій освіті та їх вплив на функціонування фахової школи зокрема, що здійснювались владою відповідних періодів.

Проведене дослідження показало, що училище завжди мало державну форму власності, тобто школа була державним закладом в усіх суспільно- політичних періодах, які змінювались в Західній Україні: австро-угорський, польський, радянський та український. Навіть у 1942–1944 роках під час німецької окупації школа працювала на потребу української громади під наглядом державного відділу освіти, оскільки влада допускала робітничу підготовку. Німці не заважали, але й не дуже сприяли функціонуванню навчального закладу для підготовки фахівців із робітничих професій.

У радянський період, із 1946 року, організоване вже новою владою училище також не змінило свого напрямку. І надалі це був художній напрям, художня обробка дерева, збереглися традиції, пов'язані з яворівськими народними промислами і ремеслами. Першими педагогами-майстрами з обробки дерева були люди, які формувалися як професіонали в стінах Яворівської столярної школи і які до того часу вже підготували значну кількість столярів і різьбярів.

Автором досліджено і документально зафіксовано не лише те, в яких роках і як точно називався навчальний заклад, але й який був набір абітурієнтів за 113 років.

Починаючи з 1991 року, училище живе і працює за законами та нормативними документами незалежної України. Здавалось би на двадцять шостому році незалежності вже всі

проблеми могли бути розв'язані на державному рівні. Зараз уводиться в дію адміністративна реформа місцевого самоврядування, розставлені акценти на фінансуванні профтехосвіти, зокрема за регіональною ознакою. Ми знову опинилися в такій ситуації, коли треба відстоювати своє право на життя, доводити, що ми потрібні. У цій ситуації ми маємо також багато і плюсів, і переваг, ну і, звичайно, є свої мінуси. Реформа передбачає фінансування професійно-художніх закладів із місцевих бюджетів. Поки-що на всіх рівнях Міністерства освіти і науки не має чіткої законодавчої бази стосовно місця художньої профтехосвіти, до якої належить наш навчальний заклад. І вища школа, і середня, на нашу думку, йдуть десь пробним, запозиченим шляхом, однак є сподівання, що ми знайдемо свій український, перевірений досвід, який і в майбутньому буде результативним і успішним.

Характер підготовки у нашому навчальному закладі спеціальностей і професій завжди був унікальним та особистісно спрямованим тому, що учні, абітурієнти, які виявили бажання навчатись у нашому навчальному закладі, повинні були мати особливі задатки чи здібності від природи, а також мати відповідну художню підготовку. В різні періоди були неоднакові підходи до нашого потенційного учня, а також учня, який вже опинився в стінах нашого навчального закладу, обравши професію за власним бажанням. Сьогодні більше уваги приділяється тому, щоб пояснити учневі всі майбутні потенційні можливості: самореалізація в робітничій професії, продовження навчання в художньому чи технологічному вищому закладі, шляхи підвищення кваліфікації, перспективи самозайнятості.

Нинішні проблеми пов'язані з демографічною ситуацією, тому ми набираємо учнів практично без конкурсу. Ми даємо можливість навчатися кожному учневі, але для таких

професій як *різьбярство, художній розпис по дереву, виробник художніх виробів* людина повинна мати природні здібності так само, як і музикант. І тут проблема полягає в тому, що виникла суперечність між вимогами фінансування з державного бюджету, місцевих бюджетів і зменшенням контингенту учнів, які мають відповідні здібності до професійно-художньої освіти. За останні роки наш заклад балансує на межі загального контингенту – від 250 до 300 учнів. Відповідно до державного законодавства і Закону про профтехосвіту навчальний заклад повинен функціонувати, маючи не менше ніж 300 учнів.

Звичайно, що є багато і плюсів в законодавстві, зокрема в 1998–1999 навчальному році була зроблена поправка Кабінетом міністрів і винесена на департамент профтехосвіти – це поділ груп художніх спеціальностей, коли можна навчати і формувати групу від 12 учнів (повна навчальна група), а на професійному циклі майстри виробничого навчання в майстернях повинні мати не менше 6 учнів. Проте і в цьому аспекті є дуже багато поправок, які по-різному трактують не лише виконавці, але й ті, хто контролює цю ділянку.

Педагогічний колектив нашого закладу дуже добре розуміє, в якій ситуації знаходиться наша держава та який її соціально-економічний стан. Проте, вивчивши історію попередніх періодів, можна дійти висновку, що жоден із періодів для нашого навчального закладу не був гладким, сприятливим, завжди були труднощі. Як приклад можна назвати ситуацію, яка склалась із відкриттям фахової, або як її називали «забавкарська», школи в місті Яворові. Будівля яворівської забавкарської школи не вціліла, але є фотодокументи. Гміна Яворова брала позику в банку для того, щоб збудувати навчальні приміщення і майстерні. Це свідчить про те, що місцева влада, а на той час це була Австро-Угорщина, піклувалась і давала необхідні

повноваження місцевому самоврядуванню, керуючись розумінням того, що працевлаштування місцевого населення, навчання молодого покоління, володіння професійним ремеслом є пріоритетом піклування держави. Іван Шептицький апелював до австрійського сейму про необхідність відкриття художньо-професійної школи на Яворівщині. Ця школа, яку сьогодні представляє наше училище, працює вже 120 років за винятком семи років, які припали на періоди воєн. Вона функціонує в тій чи в іншій формі з яскраво вираженим художнім напрямом художня обробка деревини.

Таким чином, монографія висвітлює освітньо-мистецький аспект функціонування Яворівської художньої школи як явища, показує її вплив на розвиток художньої освіти, народних художніх промислів і різьбярство зокрема не лише в Західному регіоні, а й в загальноукраїнських вимірах.

Треба зазначити, що Яворівщині вже присвячено монографію Раїси Володимирівни Чугай «Народне мистецтво Яворівщини», написану в 1979 році. Але її завданням було показати самобутність народного мистецтва краю та її вираження у народних художніх промислах і ремеслах. У ній згадуються наш заклад, майстри і традиції. Можливо, вона сьогодні могла б написати нову книгу, проаналізувати соціально-культурні зміни в Україні та показати їх вплив на розвиток народного мистецтва. Проте, як справжній науковець – етнограф і мистецтвознавець – Раїса Володимирівна присвятила свою наукову діяльність дослідженню Полісся, яке потрапило в чорнобильську зону.

В Україні вже є один приклад нематеріальної спадщини – це явище Петриківського розпису, який занесений в ЮНЕСКО і є державним брендом. Петриківка – це Дніпропетровщина. Говорячи про унікальність яворівського народного мистецтва, ми маємо на увазі унікальні явища

нематеріальної спадщини – яворівську різьбу, яворівську забавку та скрині. До речі, аналогу яворівської різьби в світі немає. Отже, яворівська різьба і розпис як мистецьке явище мають значний потенціал, підтверджений історичним дослідженням, потенціал, який можна також перетворити в свого роду бренд, в першу чергу Яворівщини. Для цього потрібно усіма доступними шляхами їх популяризувати, але не втрачаючи високого художньо-естетичного рівня. У цьому аспекті повчальним є історичний досвід нашого закладу, а також досвід наших сусідів, зокрема Польщі. За кордоном така проблема вирішується в комплексі. До її розв'язку залучаються загальнодержавні та місцеві органи, музеї, громадські організації тощо, спільні зусилля і рішення яких мають бути спрямовані на те, щоб створити відповідне середовище, в якому би розвивався майстер, професіонал, навчальний заклад, а суспільство і громада отримували від цього в позитиві результати для підтвердження, що край унікальний.

Сучасний стан і перспектива розвитку навчального закладу. Це дуже складне питання для нашого закладу, який має художнє спрямування. Учень має бути підготовлений на високому професійному рівні. Але в останні роки, у зв'язку з демографічними змінами, важко знайти необхідну кількість абітурієнтів, які б забезпечили цю умову. Можна змінити напрям підготовки, можна ліцензувати нові затребувані професії, але історичний досвід нашого закладу та інших країн підтверджує великий потенціал саме художнього напрямку, потребу в збереженні його специфіки. Враховуючи це, ми обережно вводили нові професії, ліцензували з тих, що є в переліку державних стандартів. Це професії «Живописець», «Розпис по дереву». Із 2008 року вже проводиться набір груп дівчат. Це дало нам плюс. Другий пробний момент полягає в тому, що ми відкрили художнє

ковальство, тобто професію «Коваль ручного кування, виробник художніх виробів з металу». Відповідно до законодавства стосовно профтехосвіти вигідніше готувати за професією «коваль –зварювальник». Звичайно ми не можемо брати учнів на цю професію, бо ми художній заклад, маємо дотримуватись своєї лінії, яка не змінювалась до цього часу. Ця лінія, на нашу думку, досить оптимальна і об'єктивна, з двох причин: перша – це яворівський район і декілька районних центрів (Немирівський, Краковецький і Янівський), які були наближені до меблевого підприємства; друга – це наближення до мистецького культурного центру Львова. Відповідно, менша відстань і природна краса розточанського краю дали можливість спілкуватись нашим учням із фахівцями, які приїжджали до нас на навчання зі всієї України, відвідувати музеї, виставки. Після закінчення училища випускники могли продовжувати підвищувати свій мистецький, художній рівень у вищих навчальних закладах м. Львова: Львівській академії мистецтв, Поліграфічному інституті (художньо–поліграфічне відділення), Лісотехнічному інституті, Львівській Політехніці, (архітектурний факультет). У загальному все це сприяло насиченню атмосфери закладу мистецьким духом. Багато випускників, продовжуючи навчання в мистецьких вишах Львова та інших міст, досягли великих творчих і професійних успіхів, прикладів є дуже багато. У згадуваній вище монографії є розділ, присвячений багатьом нашим випускникам, які продовжували і надалі опановувати це ремесло, розвивати художній смак, здобувати творчі висоти. Тож виклики ХХІ ст. десь дублюються і повторюються з попередніми періодами, але є сподівання на розумні рішення нашої влади, які допоможуть закладу зберегти художній напрям. Учень, який має робітничу професію і володіє художніми здібностями, конкурентноспроможніший за будь-якого виконавця

технологічного чи технічного напрямів. Можна навести приклад, коли випускники пояснювали причину роботи не за професією: життя змусило заробляти на хліб іншою професією. Був період, коли за будівельні роботи оплата була більшою, а молода людина, молода сім'я потребувала коштів на утримання. Але завдяки урокам креслення, малюнку, ліплення, композиції в практичних речах такий випускник училища набагато краще розумів будівельні роботи, ніж будівельник, швидше перекваліфіковувався. Завдяки цьому первинному, стартовому капіталу, що він отримав в училищі, у нього збагатилось, стало ширшим і глибшим бачення, яке можна з успіхом використати в трудовій, творчій діяльності.

Ми потрібні Україні, ми потрібні молодим людям, тому є надія, що наш навчальний заклад переживе цей складний період і буде розвиватися. Можливо, варто взяти на озброєння приклад ліцею імені Бернарда Морандо в м. Замосць у Польщі. Адміністрація має право розпочинати навчання для такої кількості абітурієнтів, яка виявить бажання опанувати будь-який напрям. Цю кількість студентів і фінансує держава.

Другий приклад - це всесвітньо відома школа в м. Закопаному (Польща), на яку ніхто не тисне ні за загальний контингент, ні за наповнюваність груп, бо школа має ім'я, своєрідний бренд. Директор точно знає, що завтра його профінансують за їхніми законами, зі стипендією та комунальними послугами. Крім того дуже привабливою є можливість для навчального закладу брати кредит у банківській установі, нести відповідальність і не бути залежним від державних структур щодо адміністративно-господарських справ (будувати котельню чи цех, замінити вікно і т.д.)

Таким чином, щоб успішно рухатись в майбутнє, потрібно моніторити сучасні зміни і враховувати уроки

минулого. Наш навчальний заклад має цікаву, можливо десь складну історію, але внесок, який він зробив і робить у розвиток національної культури та освіти, є дуже цінним. Тому хочеться сподіватись, що він і надалі буде його успішно робити.

Гузюк В.Б.,
НМЦ ПТО у Львівській області

НЕ РОЗГУБИТИ МАЙСТЕРНОСТІ ПРЕДКІВ

У статті висвітлено світовий досвід підвищення професійної майстерності на прикладі конкурсів з професій. Обґрунтовано актуальність проведення конкурсів фахової майстерності в Україні. Розглянуто досвід Художнього професійно – технічного училища імені Й.П. Станька з проведення конкурсу фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву та бересті» серед професійно-технічних закладів України.

Ключові слова: конкурс фахової майстерності, професійно-технічна освіта, художній професійно-технічний навчальний заклад, різьбяр по дереву.

In the article world experience of increase of professional trade is reflected on the example of competitions for professions. Grounded actuality of holding competition professional trade in Ukraine. Experience Art Vocational school named after J.P.Stan'ko from holding competition professional trade from a profession «Carver on a tree and birch bark» among vocational schools of Ukraine is considered.

Keywords: the competition of professional trade, vocational education and training, art vocational school.

В статье отражен мировой опыт повышения профессионального мастерства на примере конкурсов по

професії. Обоснована актуальність проведення конкурсів професійного мистецтва в Україні. Розглянуто досвід Художественного професійно-технічного училища імені І.П.Станька по проведенню конкурсу професійного мистецтва по професії «Резчик по дереву і бересті» серед професійно-технічних закладів України.

Ключевые слова: конкурс професійного мистецтва, професійно-технічне образование, художественное професійно-технічне заведение.

Індикатором духовної зрілості народу є ставлення до національної культури та стан її збереження. Це особливо є актуальним для молодого покоління, яке проходить складний шлях соціалізації. Активними провідниками вікових традицій в суспільне життя завжди були фахівці художнього профілю, яких готували у відповідних навчальних закладах. В Україні є значна кількість закладів, які готують фахівців для народних ремесел і промислів. Незважаючи на великий досвід підготовки кадрів, актуальною проблемою є її рівень, розвиток творчих здібностей та обдарованостей учнів. У пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки набули популярності конкурси фахової майстерності, які проводять для тих професій, в змісті яких переважають практичні навички.

Метою статті є показати світовий досвід з проведення конкурсів професійної майстерності та обґрунтувати актуальність проведення конкурсу фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву та бересті» серед професійно-технічних закладів України на базі Художнього професійно – технічного училища імені Й.П. Станька (сміт Івано-Франкове Львівської області).

Проблеми з якістю професійної освіти виникали і виникають із різних причин, тому країни, де такі проблеми виникли, шукають ефективні шляхи їх розв'язку. Після другої світової війни у багатьох країнах виник дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів. Першою країною, в якій був проведений в 1947 році національний конкурс із професійно-технічної підготовки, була Іспанія. З часом до неї приєдналися інші країни. Виникнення міжнародного руху за підвищення престижності робітничих професій підготувало базу для створення в 1953 році міжнародної некомерційної асоціації World Skills International. Мета асоціації – підвищити статус робітника, рівень професійної підготовки, популяризація робітничих професій через проведення міжнародних змагань, моніторинг змін в актуальних професійних компетенціях. Ця мета реалізується різними методами, одним з яких є проведення конкурсів професійної майстерності.

Конкурс проводиться один раз на два роки, включаючи до 50 компетенцій, які покривають практично всі професії основних сфер економіки. Змагання відбуваються за шістьма напрямками реальної економіки: «будівництво і будівельні технології; креативне мистецтво і мода; інформація і комунікаційні технології; виробництво та інженерні технології; соціальні та персональні сервіси; транспорт і логістика» [3, с.2]. У кожній країні, яка приєдналася до асоціації, створюються національні осередки. Сьогодні до цієї асоціації входить 76 національних організацій, установ, закладів, об'єднань, що відповідають за розвиток професійної освіти і навчання у своїх країнах і у світі.

Головою громадської організації «World Skills Ukraine» є Сергій Рибак. Участь України в цьому русі, на його думку: «підвищить престиж робітничих професій серед молоді та сприятиме інтеграції професійної освіти України у

міжнародну систему підготовки кадрів» [4]. Таке бачення ролі міжнародних конкурсів є актуальним, адже в результаті некомпетентних дій деяких осіб на державному рівні були прийняті рішення, які негативно вплинули на розвиток системи ПТО в Україні та престижність робітничих професій.

В Україні перший конкурс професійної майстерності за правилами міжнародного руху World Skills International відбувся 31 жовтня – 2 листопада 2016 року з 11 професійних компетенцій: кондитерське мистецтво, кулінарне мистецтво, ресторанний сервіс, перукарське мистецтво, дизайн одягу, мехатроніка, мобільна робототехніка, зварювальні роботи, сухе будівництво та штукатурні роботи, облицювальні роботи, монтажні роботи санітарно-технічних систем та устаткування. У конкурсі взяли участь 150 учасників із 25 регіонів країни [1].

У перекладі з латині «conkursus» (конкурс) означає зустріч, зіткнення, в результаті чого виявляється найкращий з учасників [2, с.374]. У професійно-технічній освіті основними завданнями конкурсів є: виявлення обдарованих учнів, стимулювання їх творчого самовдосконалення, моніторинг рівня професійної підготовки учнів, соціалізація учнів через оприлюднення їх власних досягнень. Традиційними для професійно-технічної освіти вже стали конкурси фахової майстерності як для учнів, так і педагогів, зокрема майстрів виробничого навчання.

Становлення національної професійної школи неможливе без використання перевіреного століттями народного досвіду. Тільки покоління, сформоване на духовних надбаннях предків, зможе утверджувати і творити нову культуру, продовжувати і розвивати історичні традиції свого народу. З метою збереження, популяризації національної спадщини, здобуття молоддю знань і умінь народних промислів і ремесел організовуються конкурси, виставки, проводяться

культурно-мистецькі заходи. Незважаючи на нележку, почасти трагічну історичну долю, талановитий український народ зумів зберегти значний потяг до краси і творчості. У наш час величезна спадщина в царині духовної і матеріальної культури стає надійною основою для подальшого інтенсивного розвитку народного образотворчого мистецтва.

В історії мистецтв можна знайти чимало прикладів, коли творчість окремого художника викликала таке захоплення, що переростала в мистецьке явище або своєрідну школу із стильовими чи етнографічними ознаками. У народній творчості такі художники, в переважній більшості, залишились безіменними. Серед таких художників в історії народного мистецтва України своє місце посідає майстер з міста Яворова на Львівщині Йосип Петрович Станько (1893.30.04 – 1967.17.11). З його іменем пов'язана нова технологія орнаментального різьблення, становлення і розвиток Яворівської мистецької школи, становлення стилістики Яворівського народного художнього промислу обробки деревини. Це різьблення започатковано майстром у 1932 році на основі вивчення і творчого використання народних мальованих орнаментів на яворівських скринях. Масове розповсюдження творчого і технологічного винаходу майстра почалося у 1954 році, коли його запроваджують у навчальну програму у Яворівській школі художніх ремесел. Станьківська технологія різьблення стає яворівською, бо виготовлення речей–творів стає надбанням не тільки одного майстра, а насамперед, школи художніх ремесел.

Творчість Йосипа Петровича Станька відкрила нову сторінку у розвитку українського декоративного мистецтва. Започаткована ним Яворівська різьба завоювала собі право стати невід'ємною частиною українського народного мистецтва і знайшла широке визнання за межами України. Творчість майстра визначила певний напрям у розвитку

орнаментального різьблення, який підтримали і розвивають його учні в Художньому професійно-технічному училищі ім. Й. П. Станька. Сьогодні нове покоління майстрів вносить у розвиток Яворівської орнаментальної різьби щось своє і одночасно спільне – станківське, яворівське.

В умовах суттєвих соціально-економічних перетворень, коли змінилося світосприйняття, духовність людей, відбувається переоцінка загальнолюдських цінностей, важливо не втратити свої національно-історичні корені, зберегти багатовікові культурні надбання народу, його безцінний скарб – традиції та неповторну самобутність. З цією метою у Львівській області у 2010 році було засновано щорічний конкурс із професії «Різьбяр по дереву та бересті» серед професійно-технічних закладів України на базі Івано-Франкового ХПТУ №14, в якому щороку беруть участь учні з різних областей Західної України. Нині ХПТУ імені Й.П. Станька (сmt Івано-Франкове Львівської області) є продовжувачем традиційного яворівського різьблення.

У травні 2017 року відбудеться вже восьмий конкурс. Це дозволяє проаналізувати результати попередніх конкурсів і виявити деякі закономірності: кількість учасників із року в рік зростає; в конкурсі беруть учні орієнтовно з 5-6 областей; рівень художнього рішення конкурсного виробу і його виконання підвищується. Звідси можна зробити висновок про актуальність та ефективність проведення професійного змагання різьбярів.

Таким чином, маючи за зразковий приклад проведення конкурсів професійної майстерності за правилами міжнародного руху World Skills International, щорічний конкурс імені Й.П. Станька з професії «Різьбяр по дереву та бересті» серед професійно-технічних закладів України має значний шанс перерости в міжнародний конкурс, запросивши до участі представників відповідних навчальних закладів із

сусідніх країн. Перехід на вищий рівень конкурсу дозволить запровадити міжнародні стандарти професійної підготовки, відродити та зберегти кращі зразки перевіреного століттями народного досвіду, зокрема в народних ремеслах і промислах, ознайомитися з досягненнями різьбярів інших країн. Це потребує доповнення основних засад організації конкурсу відповідно до вимог міжнародної асоціації World Skills International.

Список використаних джерел

1. Вперше в Україні! Конкурс професійної майстерності «WorldSkills Ukraine». – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2108514-vperse-v-ukraini-konkurs-profesijnoi-majsternosti-worldskills-ukraine.html> (дата звернення 15.05.2017). – Назва з екрану.

2. Конкурс // Сучасний словник іншомовних слів. – К. : Довіра, 2006. – С.374.

3. Стефанович Д. Досвід WorldSkills International – на український ґрунт / Д.Стефанович // Київський політехнік. – 2016. – № 37 (3176). – 1 грудня.

4. Хобзей П. Всеукраїнський конкурс професійної майстерності «WorldSkills Ukraine» дасть ширшу можливість привернути увагу молоді до робітничих професій [Електронний ресурс] / П.Хобзей. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/19/pavlo-xobzej-vseukrayinskij-konkurs/> (дата звернення 15.05.2017). – Назва з екрану.

Дюг Н.В.,
ДНЗ «ХПТУ імені Й.П. Станька»,
(сmt Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл.)

РОЗВИТОК ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СВІТОГЛЯДУ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ (з досвіду роботи)

У статті показана актуальність збереження і творчого засвоєння народних традицій в практиці підготовки фахівців художнього профілю. Обґрунтовано необхідність розвитку етнокультурного світогляду майбутніх фахівців під час навчально-виховного процесу. Наведено досвід методичної роботи з розвитку етнокультурного світогляду учнів ХПТУ імені Й.П. Станька.

Ключові слова: *фахівець художнього профілю, народне мистецтво, етнокультурний світогляд, творчість, художній професійно-технічний навчальний заклад.*

The article shows the urgency of preserving and creative assimilation of folk traditions in the practice of training specialists artistic profile. The necessity for ethnic outlook of future professionals in the educational process is based. . The experience of methodical work of ethnic and cultural outlook of the students in the Art Vocational school named after Y.P.Stanko.

Keywords: *art expert user, folk art, ethno-cultural philosophy, creativity, art vocational school.*

В статье показана актуальность сохранения и творческого усвоения народных традиций в практике подготовки специалистов художественного профиля. Обоснована необходимость развития этнокультурного мировоззрения будущих специалистов во время учебно-воспитательного процесса. Приведен опыт методической работы по развитию этнокультурного мировоззрения учащихся ХПТУ имени Й.П. Станька.

Ключевые слова: специалист художественного профиля, народное искусство, этнокультурное мировоззрение, творчество, художественное профессионально-техническое учебное заведение.

Сьогодні в народному мистецтві відбуваються природні зміни, викликані, з одного боку, суспільним прогресом і змінами в світогляді людей, а, з іншого боку, тими можливостями, які надає техніка і технологія. Однією з вузлових проблем практики підготовки фахівців художнього профілю є збереження і творче засвоєння народних традицій. У цьому контексті зростає актуальність осучаснення на наукових засадах програмно-методичного забезпечення підготовки фахівців і надання методичної допомоги із урахуванням сучасних підходів в освіті. У професійній підготовці фахівців художнього профілю особлива увага звертається на етнокультурне виховання учнів, яке здійснюється у різних формах навчально-виховної роботи. Це ставить на порядок денний завдання розробки ефективних методик, спрямованих на цінності народного мистецтва і розвиток етнокультурного світогляду майбутніх фахівців.

Проблемі удосконалення професійної підготовки фахівців художнього профілю приділяли увагу Є.А. Антонович, М.В. Гнатюк, С.Б. Рождественська, В.О. Радкевич, М.Б. Сидор, А.В. Смірнова, М.С. Соколова, Б.М. Тимків, Р.Т. Шмагало та інші. Проте в науково-методичній і навчально-методичній літературі відсутній опис цілісної методичної системи підготовки фахівців художнього профілю, яка б ґрунтувалась на методиках міжпредметних зв'язків, етнокультурному вихованні, сучасних підходах до освіти. Оскільки в художній сфері особистість виконавця спирається на той потенціал, який лежить в основі естетичної

обдарованості, тому доречним є ознайомлення педагогів з досвідом роботи з його розвитку.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності розвитку етнокультурного світогляду фахівців художнього профілю та ознайомленні з авторським досвідом роботи з учнями ХПТУ імені Й.П. Станька.

Нині професійна підготовка і навчання фахівців організовуються відповідно до моделі професійного розвитку, що зумовлено змінами у суспільстві та виробництві. Як зазначає В.О. Радкевич, за таких умов «професійне навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел спрямовується на розвиток у них світоглядних, моральних, естетичних та інших цінностей, креативності й рефлексивності у пізнанні та самостійній діяльності» [2, с.174]. Орієнтація на творчий розвиток і формування творчої особистості майбутнього фахівця в середовищі навчального закладу потребує продуманого підходу педагога. Цей підхід ґрунтується на таких засадах: засвоєння традиційних технологій, духовна спрямованість, поєднання індивідуальної та колективної творчості, спільна творча робота педагога з учнями, індивідуальний підхід до кожного учня. Формування художнього світогляду відбувається не лише через сприйняття базових понять форми, мотиву, стилю і композиції, що відображає зовнішній бік творів, але більшою мірою через глибинне осягнення змісту та тих зв'язків, які в ньому відображені. Ці зв'язки є результатом єдності краси і доцільності.

Творчий розвиток фахівця художнього профілю відбувається на основі традицій художньої діяльності, які відображені в декоративно-вжитковому та образотворчому мистецтві українського народу. Важливою є думка В.О. Радкевич про те, що діяльнісно-розвивальний підхід до відбору і структурування змісту професійно-художньої освіти

дозволяє визначити ефективні способи «творчого осмислення природних форм, їх інтерпретації в художні проекти» [2, с.182]. Як наслідок, учні створюють власні твори, за аналізом яких можна скласти думку про їх професійне зростання. Рівень виконання цих творів, крім технічної сторони, визначається глибиною особистісних функцій творчої особистості (саморегуляція, рефлексія, креативність, самооцінювання, володіння різними видами діяльності, критичне мислення тощо).

Для формування змісту навчання фахівців художнього профілю актуальною є культурологічна складова професійної підготовки, яка не лише сприяє культурному розвитку, але й впливає на набуття досвіду створення нових культурних форм, свободі вибору та культурного самовизначення. У такому разі можна очікувати, що випускники, починаючи власну професійну діяльність, будуть далекі від шаблонності, створюватимуть не масову, а індивідуалізовану продукцію. Але таке завдання потребує виходу за межі програмного матеріалу і опановування ширшого і глибшого змісту української культури і мистецтва, їх практичне освоєння.

Про важливість вивчення культурної спадщини у контексті формування національної культури і мистецтва говорила свого часу українська письменниця і мистецтвознавець Д.В. Віконська: «Поворот до минулого, себто до нас самих у минулості, це святий обов'язок., від якого не сміємо відчленуватись, якщо вважаємо себе нацією. Минулість, теперішність та будучність – це лише дочасні поняття, в дійсності те, що означуємо цими трьома поняттями, – це одна органічна цілісність, якої кожний з нас та кожний поодинокий день нашого життя є інтегральною частиною» [1, с.119]. Це означає те, що кожен з майбутніх фахівців художнього профілю потенційно є носієм національної культури і мистецтва, але найяскравіший слід в

ній залишають ті, які постійно знаходяться в пошуку ідей. Звернення до минулого дозволяє знайти ті безцінні елементи, які в сукупності творять традицію, і надихають на нові рішення.

У свою чергу це актуалізує необхідність у цілеспрямованій самотійній художній діяльності учнів, яка може здійснюватись у різних організаційних формах під час виконання конкретних завдань. Однією з дієвих форм є проектна діяльність, через яку здійснюється звернення до нових джерел натхнення та образних рішень.

На думку В.О. Радкевич, є п'ять рівнів самореалізації майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел під час навчання в закладі: початковий, проектний, технологічний, прикладний і творчий [2, с.191-192]. Сходження учня від першого до п'ятого рівня потребує створення сукупності умов, а саме: психолого-педагогічних та організаційно-методичних. Велике значення має забезпечення відповідних умов у навчальній діяльності учнів.

Художня діяльність є складною, тому навчання майбутніх фахівців потребує комплексного підходу, при якому: «Методична робота з розвитку компонентів навчальної діяльності учнів починається з правильно вибраних цілей навчання, виховання і психологічного розвитку, продовжується визначенням педагогічних задач, засобів і способів для їх вирішення» [3, с.46]. Для кожного компоненту навчальної діяльності, викладач (майстер) має знайти методи, спрямовані: мотиваційний компонент – на формування пізнавального інтересу через емоційне стимулювання учнів (сукупність практичних, пошукових, індуктивних і дедуктивних методів); орієнтовний компонент – на активізацію пізнавального інтересу, коли педагог «спочатку пояснює загальний принцип виконання завдання, а потім створює умови для самотійної реалізації цього

принципу» [3, с.51], але вже для свого завдання; виконавський компонент – на активізацію творчого пошуку і виникнення задуму в учнів, коли застосовують перш за все частково-пошуковий та дослідницький метод; рефлексивно-оціночний компонент – на формування адекватного ставлення учнів до власної роботи, використовуючи методи розвитку вміння самоконтролю і самооцінювання; змістовий компонент – на засвоєння соціального досвіду в галузі художньої діяльності, для чого поєднують словесні, наочні та практичні методи без порушення психологічної структури занять [3, с.47-60].

Важливе значення для формування творчого світогляду майбутніх фахівців художнього профілю має методика навчання художніх дисциплін, яка спрямовується на розвиток художньо-естетичного світогляду, творчих здібностей та їх самоусвідомлення учнями. Визначальну роль у професійному зростанні займає остання ціль, зміст якої зводиться до усвідомлення учнями того, що справжня творчість несумісна з тиражуванням і низькою якістю (у художньому, так і технологічному аспектах). Вона народжується тоді, коли існує творчий зв'язок народного і академічного мистецтва, на духовних зв'язках минулого і сьогоденного, на тонкому балансі між буденним і святковим. І всі ці зв'язки майбутній фахівець має шукати в творах майстрів народної творчості, творчо переосмислювати і з нових позицій реалізовувати у своїй самостійній професійній діяльності.

Починаючи з першого курсу, учні націлюються на потребу оприлюднення власного творчого результату. З цією метою педагог залучає учнів до виконання індивідуальних проектів, які з року в рік ускладнюються за багатьма критеріями: розширюються і поглиблюються міжпредметні зв'язки, знання про естетичні основи мистецтва, його види і жанри; шліфуються техніки виконання різних робіт;

розвиваються вміння здійснювати пошук інформації та художньо-естетичний смак; підвищуються відповідальність і самостійність. Дотримання принципу гармонії в художній діяльності ґрунтується на знанні основ композиції (рівновага, статика, динаміка, симетрія, асиметрія, ритм, контраст, нюанс, акцент, стилізація, орнамент) і законів її творення.

Протягом усього часу увага педагога спрямована на прищеплення любові до традиційного українського декоративного мистецтва. З цією метою під час постановки натюрмортів педагог використовує предмети побуту, виготовлені у різних жанрах і матеріалах: кераміку (опішнянську, косівську, чорну), гончарні вироби (гличики, дзбанки, вузькогорлі посудини, горщики), художні тканини (ткацтво), вироби з дерева (ужиткові, художні), вишивку і художнє плетіння. Перед початком роботи проводиться аналіз композиційних рішень, стилів, художнього вирішення предметів, визначаються спільні та відмінні риси, особливості. Особлива увага приділяється виявленню характерних ознак різних видів народних ремесел рідного краю. На цьому етапі учні набувають знань, які в подальшому мають створити базу для творчих пошуків. Улюбленою тематикою майбутніх художників є мистецтво Яворівщини, зокрема розпис і вишивка.

Для пробудження творчих асоціацій педагог пропонує шукати старі предмети побуту, щоб оживити їх і дати нове життя у своїх натюрмортах. Це зацікавлює учнів і дає їм насагу до творчості. Як показує власний досвід, дуже корисно для активізації асоціативного мислення учнів використовувати їх зацікавленість інформаційними і розважальними телепрограмами. Наприклад, як розкрити художніми засобами метафоричний зміст виразу «З селянки в панянку» (назва популярної серед молоді телепередачі). Учні виконали дві роботи з рисунку: одна – натюрморт із

традиційних предметів; друга – натюрморт з осучаснених предметів побуту.

За власним бажанням учні виконують творчі роботи на склі. Для виконання цього індивідуального проекту вони за основу беруть за вибором яворівський розпис або яворівську вишивку гладдю, складають стрічковий або замкнений орнамент і переносять на скло. Наприклад, на першому курсі при підготовці до Великодня на виробничому навчанні учні групи 16 виконали в склі творчу роботу, в якій за основу взяли мотиви писанок. Технологія виготовлення роботи складалась з таких етапів: підготовка скла; нанесення контуру малюнка на склі (кераміці); заливка роботи спеціальними фарбами (по склу, кераміці чи вітражними). Готові роботи були виставлені для огляду і отримали схвальні відгуки, що стало потужним стимулом для подальших творчих пошуків.

Нещодавно кращі роботи учнів були виставлені в Новояворівському краєзнавчому музеї. Ця подія позитивно вплинула на самооцінку учнів і дала поштовх до подальшої натхненної роботи. Важливим результатом навчальної діяльності учнів є усвідомлення своєї причетності до творення історії і мистецтва, розуміння того, що вони є спадкоємцями традиційного для нас народного мистецтва.

Таким чином, для професійної діяльності фахівців художнього профілю завжди є актуальною активна позиція щодо опановування глибин народного мистецтва, твори якого дуже часто стають джерелом натхнення. Розуміння глибин народного мистецтва приходить разом із розвитком етнокультурного світогляду особистості художника. Оскільки ґрунт для професійного зростання закладається в навчальному закладі, завдання педагогів полягає в створенні умов для розвитку етнокультурного світогляду учнів під час навчальної діяльності.

Художнє професійно-технічне училище імені Й.П. Станька має багаторічний досвід формування в учнів етнокультурного світогляду, про що свідчить участь у численних відповідних заходах і наявність творів у експозиціях музеїв та у приватних осіб. В успіху учнів є також і заслуга педагога, який практично долучається до формування майбутнього фахівця художнього профілю.

Список використаних джерел

1. Віконська Д. За оригінальне національне мистецтво // Віконська Д. ARS Longa ... Літературознавство. Мистецтвознавство. Культурологія. – Львів : Піраміда, 2015. – С.113–125.
2. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В.О.Радкевич ; за ред. Н.Г.Ничкало. – К. : УкрІНТЕІ, 2010. – 424 с.
3. Сліпчишин Л.В. Методичні засади впровадження сучасних підходів у роботу гуртків : посібник / Л.В.Сліпчишин. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 116 с.

Колісник-Гуменюк Ю.І.,

Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»

Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

*Соціально-економічні зміни на сучасному етапі розвитку
України закономірно вимагають удосконалення всіх галузей*

господарства й освіти, зокрема. Прагнення до інтеграції у світову спільноту ставить перед педагогікою завдання створення нових концепцій, які враховували б соціальні реалії сучасності. Освіта сьогодення покликана забезпечити молоді необхідні знання, уміння, навички та компетентності для особистісного розвитку; участі в процесах розбудови суспільства, адаптації до сучасного ринку праці, використання свого потенціалу впродовж життя.

Ключові слова: професійна освіта, художній профіль, звичаї, традиції, професіонал, підготовка.

Socio-economic changes in the current development of Ukraine naturally require improvement of all sectors of the economy, including education. The desire to integration into the world community confronts the pedagogy with the task of creation new concepts that would reflect the social realities of our time. Education of present time aims to provide the youth with the necessary knowledge, abilities, skills and competences for personal development; participation in the processes of building of society, adaptation to the modern labor market, using their potential during life.

Keywords: professional education, artistic profile, customs, traditions, professional, training.

Социально-экономические изменения на современном этапе развития Украины закономерно требуют совершенствования всех отраслей хозяйства и образования, в частности. Стремление к интеграции в мировое сообщество ставит перед педагогикой задачу создания новых концепций, учитывающих социальные реалии современности. Образование настоящего времени призвано обеспечить молодежь необходимыми знаниями, умениями, навыками и компетентностями личностного развития; участием в процессах развития общества, адаптации к современному

рынку труда, использования своего потенциала в течение жизни.

***Ключевые слова:** профессиональное образование, художественный профиль, обычаи, традиции, профессионал, подготовка.*

Актуальність. Сучасна система професійної освіти переживає кризу, суть якої полягає у спрямованості традиційної моделі навчання в минуле, відсутності прогностичності, орієнтації на майбутнє, коли сенс освіти вбачається в засвоєнні вже накопиченого знання. В нових непростих соціально-економічних умовах українське суспільство вимагає від сучасного спеціаліста нові знання і стійкі професійні вміння та навички. Сучасна педагогічна наука знаходиться на етапі переосмислення концептуальних засад художньої професійно-технічної освіти. Лише завдяки проведенню освітньо-інтелектуальної, освітньо-виховної модернізації в системі професійно-технічної освіти ми зможемо підготувати висококваліфікованих фахівців народних художніх промислів, з інтелектуальним і духовним розвитком, із сформованими моральними та естетичними якостями і творчим потенціалом.

Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців пов'язане, зокрема, з проблемою формування й розвитку в них сучасного наукового мислення та професіоналізму в майбутній діяльності. Цей процес має творитися шляхом виховання рефлексивно-мисленнєвої культури як форми організації свідомості професіонала. За сучасною парадигмою освіти, створення відповідної системи професійної підготовки знаходиться в площині оновлення традиційних, моделювання і впровадження інноваційних технологій навчання.

Підготовка майбутніх фахівців художнього профілю є складовою професійної освіти і спрямована на забезпечення фахівців певним рівнем професійної майстерності, формування в них відповідних якостей з конкретної професіограми з одночасним розвитком загальної культури особистості. Завдання навчальних закладів художнього профілю полягає в тому, щоб майбутні фахівці оволоділи конкретною якістю знань, необхідних для роботи за обраним фахом та усвідомили шляхи подальшого розвитку своєї професійної діяльності, уміли активно й ефективно впливати на цей процес.

Мета даної статті проаналізувати основні проблеми пов'язані з професійною підготовкою майбутніх фахівців художнього профілю.

У професійній освіті тривалий час домінував знаннєвий підхід, за яким педагог формулює загальні принципи, правила, що відповідають певним нормативам та орієнтується на готові знання. Однак традиційна знаннєва парадигма освіти сьогодні є недостатньо ефективною; нагальною потребою професійної підготовки є її оновлення та вдосконалення. Нова парадигма освіти, повинна закликати молодь не накопичувати знання, а збагачуватись тими видами діяльності, які забезпечують отримання нових знань.

Розв'язання поставленої проблеми вимагає перегляду організаційно-педагогічних засад і методики підготовки майбутніх фахівців художнього профілю, реалізацію завдань формування в них гуманності, моральних переконань, професійних цінностей, набуття певного практичного досвіду, необхідного для реалізації гуманістичних знань у практичній діяльності. Виховання моральних принципів в учнів художніх училищ передбачає: формування духовного світу майбутніх фахівців; врахування основних засад становлення та професійного розвитку їхнього світогляду, гуманістичних

переконань; постійне збагачення професійних знань; вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від мистецької діяльності; розвитку гідності та громадянської позиції; гуманістичне спрямування змісту, методів і форм навчання.

Сучасне суспільство перебуває в пошуку духовного та емоційного заповнення, потребує людей, які розуміли б потребу формування морально-ціннісних відносин. У молоді, на жаль, стають розповсюдженими нечутливість, ігнорування норм моралі, зверхнє ставлення до оточення, неповага до старшого покоління, зникнення страху перед аморальністю, нівеляція моральних цінностей, недбале ставлення до професійних обов'язків, недотримання професійних норм. Деморалізаційні впливи асоціальних верств суспільства, зниження загального рівня культури та моральних цінностей призводять до знецінення моральності, руйнування свідомості людей. У цих умовах проблема формування професійної культури майбутніх фахівців художнього профілю, стає надзвичайно актуальною.

Вихідними теоретичними положеннями нашого дослідження слугують ґрунтовні праці з дидактики професійної школи (С.Я.Батишев, А.П.Беляєв, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало), теорії професійної освіти (В.Ю.Биков, С.У.Гончаренко, Р.С.Гуревич, О.М.Новіков, О.І.Щербак та ін.), психологічних особливостей формування професійних умінь і навичок (І.Д.Бех, Г.С.Костюк, Н.В.Кузьміна, А.Маслоу, Т.Ф.Мельничук та ін.), професійно-теоретичної і професійно-практичної підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ художнього профілю (О.М.Отич, А.Н.Леонтєв, О.Я.Музика, В.О.Радкевич та ін.), феномен професійної культури (О.В.Аніщенко, І.І.Зарецька, Н.Б.Крилов, Н.П. Лукашевич, О.С.Пономарьов, А.О.Харченко та ін.),

визначення загальнопедагогічної мети художньої підготовки у дослідженнях В.Г.Бутенка, В.О.Радкевич, В.П.Тименка.

Професійне навчання є періодом навчально-професійної адаптації, початкової особистісної професійної ідентифікації, засвоєння знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності. Воно покликане забезпечити особистості здобуття освітньо-професійної кваліфікації та формування ключових компетенцій, виховання психологічної готовності до майбутньої професії. Об'єктивний рівень професійної підготовки фахівця визначається сформованістю його професійних і особистісних якостей. Очевидним є факт, що не лише сума знань, умінь і навичок, а синтез компетенцій, практичного досвіду та професійно-етичних якостей є показником ґрунтовно і різнобічно підготовленого спеціаліста.

Знання, які отримують учні в професійно-технічних навчальних закладах, несуть певну смислову функцію, що зумовлює виникнення пізнавальної і професійно спрямованої мотивації. Поступовий перехід у межах професійної підготовки від навчальної діяльності до професійної забезпечує поетапну трансформацію мотивів з навчальних у професійні. Ефективним процес професійної підготовки вважається лише за умов взаємозв'язку професійного навчання із професіоналізацією майбутнього фахівця. Формування особистості професіонала забезпечується синтезом її можливостей, здібностей, активності та вимогами діяльності. Загальний і професійний розвиток особистості є невід'ємною складовою її професіоналізації, яка передбачає формування специфічних видів трудової активності людини.

На нашу думку, професіонал – це не просто фахівець у певній галузі трудової діяльності, а людина з високою моральною свідомістю. Йому притаманні воля, володіння теорією, технікою і мистецтвом впливу на оточуючих людей,

готовність до інновацій, висока компетентність і відповідальність. Які через реалізацію творчого потенціалу людини як суб'єкта професійної діяльності забезпечують формування її професіоналізму від кваліфікації до компетентності. А професійна компетентність дає ще й змогу фахівцю успішно виконувати різноманітні види професійної діяльності, вона синтезує у собі широкий спектр знань та практичних дій, відображає ступінь сформованості професійної культури спеціаліста і визначає результати його роботи. Професійна компетентність є мірою і головним критерієм професійної підготовленості та здатності суб'єкта праці виконувати свої професійні завдання й обов'язки.

Професіоналізація передбачає не лише включення особистості в професійну діяльність, наявність вимог до професійної освіти та рівня кваліфікації, існування суспільної потреби у професійному удосконаленні, а й формування належного рівня професійної культури.

Професійна культура є однією зі складових професійної підготовки та культури особистості як члена суспільства. Вона передбачає творче оволодіння та розвиток особистісних знань, здійснення праці, володіння певною стратегією у виконанні завдань, розвиненість професійної інтуїції. Вона формується у людей професійно зайнятих певною сферою діяльності які пройшли спеціальну підготовку до неї. Професійна культура, безперечно, пов'язана із загальною культурою, але має і свої певні риси. Якщо загальна культура особистості відображає широту опанування ціннісного змісту духовної і матеріальної культури, міру залучення особистості до створення цінностей, готовність і здібність до їх продукування, то професійна культура по суті відображає прояв загальної культури в специфічних умовах професійної діяльності.

Професійна культура майбутніх фахівців художнього профілю складається у результаті: а) вивчення дійсності в етюдних і композиційних роботах; б) вивчення зразків мистецтва та ознайомлення із проблемами мистецтва, минулого і майбутнього; в) самостійної роботи учнів, яка має за мету привчити їх до допитливості і самостійності у роботі, збуджувати їх інтерес до життя, збагачувати їх життєвими образами, виводити на шлях особистої творчості [1].

Завдяки професійній культурі формується професійна позиція учня, яка базується на системі ціннісно-сміслових позитивних ставлень до: діяльності, її особливостей, умов, результатів; соціокультурного простору, можливостей детермінації середовищних систем можливостями вибраної професії; усвідомлення себе у професії.

Для формування особистості митця важливе значення має рівень загального культурного розвитку, знайомство з літературою, мистецтвом, уміння організувати своє самовиховання. Особистість виходить на систему поглядів, переконань у процесі здійснення й оцінки трудової діяльності у відповідному культурному просторі. У період навчання такий естетично-культурний простір забезпечує, професійна підготовка. Освіта виступає ланкою поєднання людини і культури, допомагає набути знання, уміння, навички, формує світогляд, допомагає самовизначитись та самореалізуватися. Поєднання історично культурних цінностей з професійними є домінантним та сприяє формуванню в особистості відповідного реагування на професійно значущі ситуації, активізує її творчий потенціал, спонукає до виконання своїх професійних обов'язків з отриманням задоволення від роботи.

Складність життєвого спрямування молодшої людини залежить від багатьох обставин, а духовність є важливим чинником, оскільки безпосередньо пов'язана із світоглядом, прагненнями, ідеалами. У період навчання в професійно-

технічних навчальних закладах художнього спрямування відбувається формування відповідальності в учнів, зокрема персональної відповідальності за свій особистий внесок у розвиток суспільства.

Із зростанням значущості середовища для індивіда, його причетності, включеності в це середовище, збільшуються потужність, різноманітність і витонченість особистісно-формувальних впливів оточення на особистість. Таким чином, від соціального середовища залежить рівень свідомості кожної людини та потенціал її духовності, а отже, й рівень її професійної культури. Натомість, інтереси, духовні та людські цінності, потреби і вчинки особистості відображають рівень культури суспільства. Отже, розвиток професійної культури внутрішньо збагачує людину і сприяє її професійному становленню та особистісному самовдосконаленню.

Сучасна реформа освіти та інтеграція України у європейське співтовариство потребують удосконалення системи професійно-технічної освіти з метою підготовки фахівців, які відповідали б світовим стандартам. Підвищення якості підготовки та виховання фахівців народних художніх промислів потребує перегляду психолого-педагогічних засад діяльності навчальних закладів, упровадження сучасних концепцій і підходів, посилення акценту на формування професійної індивідуальності майбутніх фахівців.

Одним із засадничих принципів організації сучасної професійно-технічної освіти є організація освітнього процесу на основі гуманістичної парадигми освіти, оскільки вона забезпечує не тільки особистісну орієнтацію на дитину, як суб'єкта навчання, але й усвідомлення педагогом своєї ролі у формуванні неповторної особистості дитини, реалізації її творчого потенціалу, формування у неї прагнення до творчої та професійної самореалізації.

Національна доктрина розвитку освіти України визначає стратегію й основні напрями її розвитку у ХХІ столітті, вона передбачає перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти, що виходить із її пріоритетності для розвитку України. Це забезпечить відчутне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості, нації і народу, у результаті чого відбудуться потужні позитивні зміни в системі матеріального і духовного виробництва, структурі політичних відносин, побуті і культурі [2].

Професійна підготовка фахівців художнього профілю ставить за мету не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Загальнолюдські цінності об'єднують цінності культури, духовної діяльності, оцінок, моральної свідомості. Духовна потреба кожної людини в самоцінності пов'язана з механізмом саморегуляції та виникає в процесі духовно-практичної і креативно-перетворювальної діяльності.

Діяльність художніх професійно-технічних навчальних закладів спрямована на збереження народних традицій як важливої частини духовної культури українського народу. Кожне нове покоління учнів вивчає досвід, нагромаджений попередниками, і одночасно вносить щось своє, нове, те, що актуальне саме для їхнього часу і викликає інтерес у сучасників.

Вироби народних художніх промислів є своєрідною «візитною карткою» народу, відображають вплив регіональних і природних умов, особливості побуту та історичні чинники, містять в собі частинку душі рідного етносу.

Нині потрібно відродити традиційне народне мистецтво та виробництво народних художніх промислів в Україні: створювати сприятливі умови для творчості народних майстрів, здійснювати заходи щодо відродження національних мистецьких осередків і центрів народних художніх промислів, забезпечити розвиток традиційного народного мистецтва, реалізацію комплексу завдань щодо вдосконалення підготовки фахівців народних художніх промислів, залучати учнів до створення творчих колективів, мистецьких гуртків, створювати виставки творчих робіт, виробів декоративно-прикладного спрямування, проводити конкурси, фестивалі тощо.

Висновки. Організовуючи молодь до реалізації народних традицій, звичаїв, обрядів, необхідно брати до уваги методи роботи, способи виконання певної обрядовості та інших дій, які поширені в певному регіоні України. Педагогічні працівники закладів професійно-художньої освіти повинні залучати молодь до вивчення історії, традицій, обрядів рідного краю; допомагати освоювати народні ремесла; виховувати в молоді якості гуманності та милосердя; формувати духовну культуру особистості; створювати умови майбутнім фахівцям народних художніх промислів для вільного вибору своєї світоглядної позиції.

Орієнтація митця на гуманістичний ідеал, на духовну потребу і на своє художнє чуття надає художнику ціннісно-сміслові орієнтири, а творам мистецтва — життєвість і довговічність. Саме орієнтація на ідеал гуманізму і прогресу, опора на художнє чуття, совість і гідність художника допомагає йому орієнтуватись у вирі життєвих фактів, подій, суперечностей суспільного та особистого життя.

Список використаних джерел

1. Колісник-Гуменюк Ю.І. Формування та розвиток творчості у майбутніх фахівців ПТНЗ художнього профілю /

Ю.І.Колісник-Гуменюк // Молодь і ринок. – 2015. – № 8 (127). – С. 70–73.

2. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України № 347 / 2002 від 17 квітня 2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Копельчак М.П.

Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ДО ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

У статті розглянуто стан професійної підготовки фахівців народних художніх промислів. Визначено основні проблеми цієї підготовки в Україні. Наведено шляхи розв'язання виділених проблем.

Ключові слова: народні художні промисли, професійна підготовка, фахівець, професійно-технічний навчальний заклад.

In the article is considered the state of professional preparation of folk artistic trades specialists. Certainly basic problems of this preparation in Ukraine are defined. The ways of decision of the selected problems are giving.

Keywords: folk art trades, professional preparation, specialist, vocational school.

В статье рассмотрено состояние профессиональной подготовки специалистов народных художественных

промыслов. Определенно основные проблемы этой подготовки в Украине. Приведены пути решения выделенных проблем.

***Ключевые слова:** народные художественные промыслы, профессиональная подготовка, специалист, профессионально-техническое учебное заведение.*

Упродовж століть десятки й сотні тисяч майстрів народних художніх промислів - килимарниці, вишивальниці, ткачі, гончарі, різьбярі по дереву, кістці та рогу, майстри декоративного розпису, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі, майстри лозоплетіння і художньої обробки шкіри та багатьох інших професій – створювали речі, необхідні людям у побуті. Ушляхетнення виробів, яке досягалося професійною підготовкою майстрів, призводило до підвищення попиту на них. У свою чергу це забезпечувало зайнятість, сприяло творчим пошукам та орієнтувало на професійне самовдосконалення.

Продукція народних промислів приносить до державної скарбниці значні кошти, що з успіхом використовується в багатьох країнах світу. Сьогодні, на відміну від багатьох країн Азії, де народний промисел вважається одним з найприбутковіших напрямів економіки, в нашій державі цей сектор занепадає. І причин такого стану можна назвати чимало. Історично склалось так, що в економічно найважчі часи населення виживало за рахунок народних художніх промислів, тому актуальним завданням є їх збереження і створення умов для розвитку.

Проблеми розвитку народних художніх промислів значною мірою залежні від розвитку професійної педагогіки у напрямі підготовки відповідних фахівців. Про необхідність підвищення ефективності професійної підготовки робітників у зв'язку з безперервно зростаючими вимогами виробництва

наголошували Р. Гуревич, Ю. Зіньковський, І. Зязюн, Н. Ничкало, Н. Талалуєва та ін. Професійне навчання фахівців народних художніх промислів як проблема педагогічної теорії і практики знайшли своє відображення у дослідженнях В. Бойчука, М. Гнатюка, О. Отич, Л. Оршанського, М. Сидора, Б. Тимківа, Р. Яцишин. Незважаючи на таку увагу науковців до проблем професійної освіти і зокрема художньої, нерозв'язаними залишаються питання модернізації професійної підготовки фахівців народних художніх промислів.

Метою статті є аналіз стану професійної підготовки фахівців народних художніх промислів та визначення шляхів її поліпшення.

На початку ХХІ ст. підвищуються вимоги до рівня компетентності кваліфікованих робітників усіх профілів, зокрема фахівців народних художніх промислів. Серед завдань соціально-економічного розвитку України важливе значення відводиться задоволенню попиту споживачів виробами народних художніх промислів. У зв'язку з докорінними перетвореннями в усіх галузях суспільного виробництва зростає значущість соціальних та економічних знань, інформаційної підготовки, творчих здібностей, професійно важливих якостей випускника, які є одним із важливих чинників формування життєвих і професійних орієнтирів особистості. У процесі формування професійних якостей і компетенцій фахівців у системі професійно-технічної освіти важливо виходити з розуміння багатофункціональності їх діяльності у сфері народних художніх промислів.

Забезпечення якості підготовки фахівців художнього профілю, підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці зумовлюють необхідність оновлення організаційних, психолого-педагогічних, соціальних економічних аспектів

діяльності сучасних професійно-художніх навчальних закладів. Як зазначає Л. Сліпчишин, найважливішими необхідними умовами є: «інвестиції (як внутрішні, так і зовнішні), спільна участь зацікавлених різномасштабних підприємств та організацій у проектах, партнерство державного і приватного секторів у регіональному розвитку на основі спільної мети, якісна підготовка фахівців» [1, с.223].

Відповідно до Закону України «Про народні художні промисли», основою державної політики в галузі народних художніх промислів є забезпечення правових, організаційних та економічних умов для охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу. Тому державні компетентні органи: розробляють програми охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів та забезпечують їх цільове фінансування; сприяють здійсненню інвестиційних проектів у галузі народних художніх промислів; підтримують діяльність суб'єктів народних художніх промислів шляхом пільгового оподаткування і кредитування тощо [3].

Організаційно народні художні промисли пройшли складний шлях реформувань. Значне погіршення колись потужної галузі народних художніх промислів призводить до поступового припинення підготовки фахівців у початкових спеціалізованих і професійно-технічних навчальних закладах. Сьогодні можна назвати низку ПТНЗ, в яких припинено набір із багатьох напрямів народних художніх промислів у зв'язку із занепадом шкіл майстерності. Якщо в ПТНЗ, де є осередок якого-небудь художнього ремесла, працює менше трьох майстрів, набір на професію буде під загрозою.

Аналіз низки літературних джерел та практики, дозволяє нам сформулювати основні проблеми народних художніх промислів: практично зруйнована матеріально-технічна база

навчальних закладів і підприємств народних художніх промислів (аж до їх закриття); призупинена активна підготовка молодшої зміни, фахівців, зникли школи майстерності; основна маса майстрів позбавлена робочих місць і соціального захисту, права на творчу працю, пенсійне забезпечення, передачу унікальних художніх традицій молодому поколінню; втрачені традиційні ринки збуту готової продукції (продукуються вироби низькопробні і далекі від народної традиції, які витісняють із ринку автентичних носіїв етномистецької традиції); зруйнована мережа спеціалізованих навчальних закладів; зникла важлива середня ланка підготовки кадрів [2].

Проаналізувавши стан справ щодо фінансування галузі народних художніх промислів, констатуємо, що бюджетних коштів катастрофічно не вистачає на всі видатки. У навчальних закладах усіх рівнів, включаючи дошкільну освіту, фінансування здійснюється також і з позабюджетних джерел, найчастіше це кошти родин тих осіб, які навчаються у вищезазначених закладах. З одного боку, цей факт дає змогу зекономити бюджетні кошти, зменшивши державний фінансовий тягар. З іншого – позабюджетні фінанси досить важко проконтролювати, що є причиною високого рівня корумпованості освітянської галузі.

Сучасні тенденції розвитку народних художніх промислів передбачають, що конкурентоздатність виробів забезпечується не лише високим рівнем кваліфікації, а й творчими професійними вміннями та здібностями фахівців. Тому під час професійної підготовки доцільно застосовувати творчі завдання, а також спеціальні методики розвитку креативності, які розвивають відповідні здібності майбутніх фахівців народних художніх промислів.

В умовах інформатизації суспільства важливу роль у підготовці кваліфікованих робітників художнього профілю

відіграє використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Сьогодні активно розробляються і впроваджуються технічні засоби на основі ІКТ, удосконалюються педагогічні технології та методики навчання із залученням комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, педагогічних програмних засобів. Професійно-технічна освіта майбутніх фахівців народних художніх промислів потребує науково обґрунтованого електронного навчально-методичного забезпечення; розроблення методики формування та системного використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, електронних освітніх ресурсів.

Таким чином, на нашу думку, можливими шляхами відновлення та розвитку народних художніх промислів України є: відновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів і підприємств народних художніх промислів, оснащення їх новітніми технологіями виробництва та будівництво нових; модернізація науково-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі народного мистецтва та художніх промислів; реалізація комплексу освітніх, культурно-мистецьких програм і проектів у сфері традиційної художньої культури; надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності в галузі народного мистецтва та художніх промислів і створення правових умов для соціального захисту майстрів; підтримка та розвиток народних художніх промислів на селі. До подальших напрямів дослідження відносимо розробку модернізованого науково-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі народного мистецтва та художніх промислів.

Список використаних джерел

1.Сліпчишин Л.В. Креативність як ефективний інструмент підвищення якості підготовки фахівців для

народних художніх промислів / Л.В. Сліпчишин // Нові технології навчання. – 2014. – № 83. – С.221– 232.

2. <http://lib.iitta.gov.ua/4831/>

3. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2547-14>

Стечкевич О.О.,

Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»

Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ТА СППЗ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглянуто організаційно-педагогічні умови використання ІКТ та СППЗ у підготовці фахівців художнього профілю. Запропоновано модель творчого розвитку особистості учнів на основі інтеграції комп'ютерних технологій у художню освіту. Виділено переваги і недоліки застосування ІКТ та СППЗ для підготовки фахівців художнього профілю.

Ключові слова: *організаційно-педагогічні умови, інформаційно-комунікаційні технології, фахівець художнього профілю, спеціальне прикладне програмне забезпечення*

The article examines the organizational and pedagogical conditions and the use of ICT in training EPROM artistic profile. The model of the creative development of personality of students through the integration of computer technology in art education is offers. Advantages and disadvantages of ICT and EPROM for training artistic profile are proposed.

Key words: *organizational and pedagogical conditions, ICT, art expert profile, special application software*

В статье рассмотрены организационно-педагогические условия использования ИКТ и СППО в подготовке специалистов художественного профиля. Предложена модель творческого развития личности учащихся на основе интеграции компьютерных технологий в художественное образование. Выделены преимущества и недостатки применения ИКТ и СППО для подготовки специалистов художественного профиля.

Ключевые слова: *организационно-педагогические условия, информационно-коммуникационные технологии, специалист художественного профиля, специальное прикладное программное обеспечения.*

Сьогодні зросли вимоги до традиційного прикладного мистецтва, а значить і до професійного навчання, до рівня підготовки майбутніх фахівців художнього профілю. Неважко уявити, якою розвиненою уявою, творчими можливостями, майстерністю повинен володіти сучасний фахівець, щоб його твори відображали колективний характер творчості, збереження і передачу художніх і технологічних традицій, спадкоємність поколінь і при цьому були б цікаві не тільки дорослому населенню, але і підліткам, які виростили в сучасному світі – світі комп'ютерних технологій, високої моди, свободи вибору інтересів. Адже саме цих підлітків необхідно долучати до національної культури свого народу, своєї країни, допомагати їм у виборі власного майбутнього. Все це визначає необхідність відповідної професійної підготовки майбутніх фахівців, розвитку їх творчого мислення та творчих здібностей, уяви, формування необхідних знань, умінь і навичок.

Нові вимоги до якості робітничих кадрів передбачають розробку додаткових блоків змісту ПТО: економічного, комунікативного, екологічного, бізнес-блоку та блоку комп'ютерної грамотності. Значна частина відомостей цих блоків реалізується через роботу з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) та спеціальне прикладне програмне забезпечення (СППЗ).

Формування творчої індивідуальності фахівця художнього профілю відбувається тоді, коли має місце синергетичний ефект професійно-художньої підготовки, виховання національної свідомості й самосвідомості та засвоєння національних традицій з урахуванням культурно-історичних особливостей сьогодення. Саме нехтування останніми призводить до розмивання традицій – потужного джерела появи культурних здобутків в кожній державі, та виникнення умов для культурної деградації суспільства.

Загалом слід зазначити, що комп'ютерна творчість – це розробки системи метафор і її цілісна репрезентацію за допомогою відібраних комп'ютерних засобів. Когнітивна теорія метафори може розглядатися як відправна точка для формування **організаційно-педагогічних умов** використання ІКТ та СППЗ і розробки специфічного навчального змісту при інтеграції комп'ютерних технологій у художню освіту. До них відносимо:

- **орієнтування логіки і змісту підготовки майбутніх фахівців на виокремлення національно-культурної складової художніх ремесел у психологічному, педагогічному та мистецтвознавчому контексті** (через електронні посібники, мультимедійні бібліотеки тощо). Важливість даної умови продиктована необхідністю забезпечити якісну підготовку майбутнього фахівця до самостійного і творчого виконання основних професійних функцій в умовах реального ринку товарів і послуг.

Порушувана в світі єдність людини з природою, землею настійно примушує звернутися до народної мудрості – пам'яті роду людського. А значить, виникає потреба відновлення історії народу, його способу життя і художнього ремесла, зокрема.

- **формування високого рівня мотивації до професійної діяльності і психологічного комфорту професійної самореалізації** (презентації, відеоролики, сайти). Професійна самореалізація – це сукупність вияву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, унаслідок чого він відтворює себе в своєму єстві в багатовимірній професійній і соціальній діяльності. Основними характеристиками цього процесу є репродуктивність і творчість, широта або обмеженість вияву в системі мистецтва і суспільстві в цілому. Сутнісними показниками ефективності професійної самореалізації є власні досягнення, а також задоволеність, яку фахівець одержує в ході відтворення і розвитку своїх індивідуальних професійних і особистісних якостей, успішність стратегій професіональної діяльності.

- **цілеспрямована діяльність педагогічного колективу на залучення учнів до реалізації творчих мистецтвознавчих педагогічних знань, умінь і навичок через усі види та форми навчальної і виховної роботи** (графічні редактори, спеціальне ПЗ). Процес вивчення та знайомства з художнім ремеслом повинен здійснюватися через усі види та форми навчально-виховної роботи – лекції, лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації; навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку, організацію наукових гуртків, наукових товариств. Незамінимим засобом впливу по залученню студентів до реалізації творчих мистецтвознавчих знань, умінь і навичок є продумана і цілеспрямована

організація виховної роботи. Вона має бути організована на поглиблення та конкретизацію знань і вмінь з різних предметів, в нашому випадку-про художнє ремесло та національні мистецькі традиції України.

• **осмисленість учнями потреби у відродженні та розвитку художніх ремесел з позиції суспільно-цільового, професійно-діяльнісного та професійно-особистісного підходів** (проекти у соціальних мережах). Потреба у відродженні і розвитку художнього ремесла визначається соціально-прикладною значущістю, реконструкцією і збереженню традиційних виробництв як складової частини української національної культури в умовах урбанізації і глобалізації. Також важливу роль дослідження художнього ремесла займає в духовному розвитку підростаючих поколінь, сприяє підвищенню ефективності естетичного виховання і художньої освіти молоді, фахівців НХП.

Як стверджує академік Ю.М.Кузнецов [1, с. 11-16], для розвитку творчих і винахідницьких здібностей необхідно: 1) виховувати свої емоції, виробляючи ціленаправленість, впертість і напористість, тобто виховувати свою душу і тренувати своє серце; 2) збагачуватись знаннями об'єктивного розуміння світу, тобто тренувати інтелект (розум) для користування методом аналогій та перевірки відповідності своїх поглядів і винаходів законам природи і тримати світлою свою голову; 3) вдосконалювати фізичне мислення для втілення своїх ідей в реальні технології і конструкції, тобто тренувати своє тіло щоб «вміти думати руками» для самостійного підтвердження своїх думок.

Для сучасного учня комп'ютер є осередком найрізноманітніших устремлінь. Комп'ютерна гра, яка не має альтернативи в плані інтерактивної взаємодії, непередбачуваності і змістовної складності, поступово заповнює його вільний час, комунікаційні проекти в мережі

Інтернет задовольняють потребу підлітка в спілкуванні, а довідково-енциклопедичні ресурси мережі служать інформаційною підтримкою навчання в школі. Але всі ці напрямки використання комп'ютерів виявляються дуже уразливі і піддаються обґрунтованій критиці з боку дорослих – батьків і педагогів. Комп'ютерні ігри, мобілізуючи інтелект і волю підлітка, не розвивають його змістовно, локалізуючи діяльність в рамках конкретних ігрових сценаріїв. Тобто, замість засобу інтелектуального розвитку особистості комп'ютер перетворюється на інструмент, блокуючий цей розвиток.

Особливо виразно все це проявляється в художній творчості, коли навіть обдаровані до мистецтва діти, які багато років навчаються в художній школі в рамках традиційних форм навчання при самотійній роботі з комп'ютером демонструють відсутність елементарного смаку, наївність композиційного мислення і стереотипність образів. Сучасний учень перевантажений потоком візуальної інформації і часто є ретранслятором «чужих» образів. Перебуваючи в полоні готових метафор, він не бачить необхідності створювати щось своє. Ми стикаємося з емоційною глухотою і образною німотою на тлі впровадження найефективніших засобів для міжособистісної комунікації.

У процесі експериментальної роботи нами встановлено, що при формуванні мислення сучасного учня виявляється, з одного боку, серйозний дефіцит в освоєнні знаково-символічного змісту навколишнього світу, а з іншого боку «розмитість» смислового змісту цього середовища, яке постійно знаходиться в процесі становлення. Тому перед педагогами ПТНЗ стоїть важливе завдання – формування знаково-символічного мислення сучасного учня в процесі практичної операційної діяльності за допомогою комп'ютера.

Аналіз проблем використання комп'ютерів, внутрішніх мотивів і вікових особливостей сучасного підліткового середовища, дозволив нам сформулювати свою позицію і розробити відповідну модель (рис. 1). В основі моделі знаходиться ставлення до творчості не стільки як до спонтанного сплеску натхнення і почуттів, а як до багатоступінчатого структурно-вибудованого процесу. Такий підхід однозначно орієнтований на найактивніший і широкий процес знаково-символічної діяльності. Причому, цей процес взаємообомовлений – він вимагає освоєння і включення будь-яких означених елементів у творчий процес, неминучо породжуючи нові смисли та їх носіїв – нові знаки і символи, створювані мисленням підлітка.

Рис.1. Модель творчого розвитку особистості учнів на основі інтеграції комп'ютерних технологій у художню освіту.

Розуміння художньої творчості як осмисленої послідовності дій дає учням можливість відчувати себе впевнено по відношенню до складного і нестабільного зовнішнього середовища. При такій організації комп'ютер вбудовується в природний проектний процес, він не

виділений в окрему сферу діяльності, а стає інструментом, інтегруючим в собі різні проектні цілі і завдання.

Комп'ютери в ряді випадків досить зручні для використання в таких областях, як навчання історії, мовознавства, математики, природничих наук, застосовні в профільній і професійній підготовці учнів музиці, образотворчому мистецтві та інших. Вони відкривають нові шляхи в розвитку мислення, творчих здібностей, уміння вирішувати проблеми, надають нові можливості для активного навчання. За допомогою інтеграції сучасних комп'ютерних технологій з традиційними навчальними предметами можна підвищити ефективність навчального процесу, контролю та оцінювання, як педагогічних процесів в цілому, так і знань, умінь і навичок учнів. Це розвантажує викладачів і майстрів виробничого навчання і дозволяє більш ефективно використовувати індивідуальну форму навчання.

Методи математичного моделювання використовуються в реставрації та реконструкції дерев'яних пам'яток, унікальних творів архаїчного мистецтва. Засоби ІТ дозволяють визначити вік і хімічний склад барвистих шарів на мальовничих полотнах майстрів минулого, хімічні та фізичні характеристики матеріалів виробів декоративно-прикладного мистецтва; реконструювати техніки і технології обробки матеріалів; створити і розробити технічну документацію: креслення, експлікації, технічні малюнки, моделі, макети; навчати фахівців та обмінюватися досвідом і т.д.

Використання ІКТ підвищує ефективність навчання через використання різних методів, спрямованих на посилення мотивації пізнавальної діяльності учня, у тому числі і творчої; активізацію його пізнавальної діяльності через інтерактивність, структурування та візуалізацію інформації; розвиток особистісних якостей та здібностей; розвиток пошукової діяльності та творчої самостійності. У результаті

змін, викликаних ІКТ, відбувається перетворення пасивного (репродуктивного) навчання в активне (продуктивне), яке дозволяє ефективно формувати професійні знання. Інформаційні технології дозволяють задовольнити потребу учня в самоактуалізації. Кожна людина прагне до самовираження в збудованій ним самим системі цінностей.

Широкий спектр створених для використання в освіті комп'ютерних програм надає підстави для їх різних типологій та класифікацій як за окремими рисами, так і за їх сукупністю. Пропонуються такі типології ППЗ: за способами надання знань (декларативні та процедурні), за ступенем інтелектуалізації (системи програмованого навчання та інтелектуальні (адаптивні) системи), за цілями навчання (системи навчання навичкам та системи навчання аналізу інформації) [3]; за функціональним призначенням у навчальному процесі [4]; за способами використання у навчальному процесі [2].

Найповнішу класифікацію застосування ІКТ та СППЗ зроблено Г.Д.Холмською [5, с. 47-51]:

1. ППЗ тестування та контролю.
2. Віртуальні тренажери для відпрацьовування умінь та закріплення навичок навчальної діяльності.
3. Програмні засоби для проведення спостережень взаємозв'язків та властивостей реальних об'єктів, автоматизованої обробки результатів вимірювань, числового та графічного представлення цих результатів, для досліджень різноманітних аспектів застосування цих об'єктів на практиці.
4. ППЗ, які функціонують на основі комп'ютерного моделювання.
5. Навчально-ігрові програми – ППЗ, які забезпечують досягнення дидактичних цілей через ігрові ситуації.
6. Інформаційно-пошукові (інформаційно-довідкові) програмні системи і засоби, які надають можливості пошуку, вибору та виведення необхідної користувачеві інформації.
7. Демонстраційні програмні засоби (комп'ютерні

ілюстрації), які забезпечують наочне представлення навчального матеріалу, візуалізацію явищ, процесів та взаємозв'язків між об'єктами, що вивчаються. 8. Інтегровані системи – багаторівневі та розгалужені засоби навчання, які забезпечують розв'язання комплексу дидактичних задач та реалізують широкий спектр функцій навчання. 9. Комп'ютерні (електронні) підручники.

Розглядаючи працю фахівців НХП, слід зазначити, що творчий характер діяльності значно посилюється, коли в дію вступають соціально зумовлені моральні мотиви: почуття обов'язку, любов до професії, бажання творити добро за законами краси, прагнення до самоствердження і набуття певного соціального статусу, до визнання успіхів з боку оточуючих і громадськості, відчуття морального задоволення від результатів власної творчої праці тощо.

Аналізуючи досвід використання ІКТ та СППЗ ми виділяємо такі їх переваги і недоліки **для підготовки фахівців художнього профілю.**

Основні переваги:

– створюють умови для стимулювання пізнавальних інтересів і мотивів навчальної діяльності;

– дозволяють максимально задіяти всі органи чуття та ефективно впливати на сприйняття навчального матеріалу, як теоретичного, так і практичного з допомогою використання тексту, звуку, графіки, анімації, відео;

– дозволяють створити умови для організації та самоорганізації навчальної діяльності, що дозволяють учню самостійно обирати зручні місце і час роботи, а також темп навчального процесу;

– створюються сприятливі умови для індивідуалізації та варіативності навчання з можливістю проектування індивідуального маршруту проходження навчального матеріалу;

– відкриваються можливості для організації навчального процесу як у навчальній аудиторії (майстерні), так і в режимі on-line і off-line;

– розвиваються умови для автоматизованого контролю і оцінювання знань та умінь;

– знижуються витрати викладача (майстра виробничого навчання) на організацію і проведення навчальних заходів при викладі базового навчального матеріалу, підготовці та перевірці великого числа контрольних завдань, оцінюванні вихідної підготовленості учнів і поточного рівня засвоєння ними знань і умінь при індивідуальній формі навчання;

– зменшується потреба в навчально-методичних посібниках на паперових носіях;

– надається можливість пошуку інформації та більш зручного доступу до неї (гіпертекст, гіпермедіа, закладки, автоматизовані покажчики, пошук за ключовими словами, повнотекстовий пошук та ін.);

– перерозподіляється навантаження викладача (майстра виробничого навчання) з рутинної на творчу діяльність (підготовку нестандартних завдань, індивідуальну роботу з учнями та ін.).

Основні недоліки:

– необхідність мати комп'ютер на робочому місці (у ряді випадків з виходом в Інтернет) і відповідне програмне забезпечення для роботи, в умовах навчального закладу – спеціалізований (за профілем діяльності) комп'ютерний клас;

– необхідність володіти навичками роботи на комп'ютері з різним програмним забезпеченням і періодично його оновлювати;

– складність сприйняття великих обсягів тестового матеріалу через монітор комп'ютера;

– необхідність у розробці спеціальних методик контролю та оцінки сформованих знань, умінь і навичок;

– складність в організації безпосереднього і регулярного контролю над ходом виконання навчальної програми та навчального плану при індивідуальному навчанні;

– значний час на підготовку уроків з використання ІКТ та СППЗ (але лише на початковому етапі впровадження).

Як висновок зазначимо, що застосування СППЗ надає учневі можливість дослідити динаміку та характерні особливості процесів за різних початкових та граничних умов, значеннях параметрів моделі, і тим самим розвинути уявлення про природу та закономірності процесів та явищ. Навчання з використанням СППЗ сприяє розвитку умінь та навичок роботи на ПК з науково-технічною інформацією. ІКТ та СППЗ дозволяють формувати індивідуалізовані маршрути навчання, коли учні мають можливість засвоїти новий зміст, що відповідає їх готовності навчатися, і результати навчання залежать від нього самого і не перешкоджають досягненням інших.

Список використаних джерел

1. Кузнецов Ю.М. Концепція розвитку творчої активності майбутніх фахівців / Ю.М. Кузнецов // Інформаційний вісник АН ВШ України, 2003. – №3(36) – С.11-16.

2. Мальцев А. А. Распределение учебных программ по типам в соответствии с их функциональным назначением / А. А. Мальцев, Н. В. Петухова // Бюллетень "Проблемы информатизации высшей школы". – 1996. – № 1. – С. 14–21.

3. Развитие информационных технологий в образовании: аналитический доклад / Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании (ИИТО). – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 60 с

4. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / И. В. Роберт. – М.:Школа–Пресс, 1994.–254 с

5. Холмська Г.Д. Методика проектування програмно-педагогічних засобів з матеріалознавчих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Холмська Ганна Дмитрівна ; Нац. техн. ун-т України «КП». - Київ : [б. в.], 2011. – 216 с.

УДК 377.1

Якимович Т.Д.,
Відокремлений структурний підрозділ
«Львівський навчально-науковий центр
професійної освіти»
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ ДЕРЕВИНИ

Проаналізовано особливості до професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців з художньої обробки деревини. Виявлено, що мистецтво різьби на дереві пов'язане з основними процесами розвитку образного мислення майбутніх фахівців. Розглянуто специфіку інтегративного образного мислення. Конкретизовано вимоги до професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців з художньої обробки деревини. З'ясовано, що інтеграцію змісту професійно-практичної підготовки столяра-різьбяра доцільно здійснювати на основі прийомів обробки деревини. Виявлено, що у побудові програми виробничого навчання різьбярів важливим є дотримання принципу інтегрованого навчання. Доведено, що інтеграцію змісту професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців з художньої обробки деревини необхідно здійснювати на рівні прийомів роботи або художніх технік.

Ключові слова: професійно-практична підготовка, різьбяр, художня обробка деревини, інтеграція змісту, інтегровані професії.

The features to vocational and practical training of future specialists in art woodworking revealed that the art of carving on wood basic processes associated with the development of creative thinking of future specialists. The specificity of integrative imaginative thinking. Concretized requirements of professional and practical training of future specialists in art wood. It was found that the content of the integration of professional and practical training carpenter-carver advisable to techniques based on wood. Revealed that the construction of industrial training program woodcarver important principle of integrated education. It is proved that the integration of the content of vocational and practical training of future professionals of the art wood processing should be performed at the level of working methods or artistic techniques.

Keywords: vocational and practical training, woodcarver, artistic woodworking, content integration, integrated profession.

Проанализированы особенности к профессионально-практической подготовки будущих специалистов по художественной обработке дерева. Выявлено, что искусство резьбы по дереву связано с основными процессами развития образного мышления будущих специалистов. Рассмотрена специфика интегративного образного мышления. Конкретизированы требования к профессионально-практической подготовки будущих специалистов по художественной обработке дерева. Выяснено, что интеграция содержания профессионально-практической подготовки столяра-резчика целесообразно осуществлять на основе приемов обработки дерева. Выявлено, что в построении программы производственного обучения резчиков важным является соблюдение принципа интегрированного

обучения. Доказано, что интеграция содержания профессионально-практической подготовки специалистов будущих специалистов по художественной обработке дерева необходимо осуществлять на уровне приемов работы или художественных техник.

Ключевые слова: *профессионально-практическая подготовка, резчик, художественная обработка бревен, интеграция содержания, интегрированные профессии.*

Народні художні промисли України розвиваються на основі поєднання кращих традицій народної творчості з сучасними здобутками декоративно-ужиткового мистецтва, збагачуються новими видами, формами, сюжетами, беруть активну участь у задоволенні матеріальних, духовних і естетичних запитів суспільства. Визначальними рисами художніх ремесел і промислів на всіх етапах їхнього розвитку були: колективний характер творчості при дедалі зростаючій ролі в ній талановитого майстра-творця, відображення світогляду, естетичних уподобань певної спільноти, дотриманні традицій при вибіркового, колективно апробованому введенні інновацій, рукотворність як основа технології творчості [2]. Життєдайними для народних художніх промислів завжди були процеси, пов'язані з національно-культурним відродженням, піднесенням самосвідомості народу, зростанням його духовності.

Для активного розвитку народних художніх промислів важливе значення мали не лише майстерні, артілі, цехи, земства, які об'єднували майстрів, а й навчальні заклади. У місцевостях, де здавна набула поширення художня обробка дерева, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. почали виникати учбові столярсько-різьбярські та деревообробні школи, ремісничі училища.

Про розвиток та поліпшення підготовки робітничих

кадрів для художніх народних промислів і ремесел було розглянуто у 1991 році на засіданні Колегії Міністерства народної освіти УРСР, у ході якого відзначено, що органи народної освіти та колективи професійно-художніх училищ проводять певну роботу з удосконалення підготовки молодого поповнення кваліфікованих робітників для підприємств і організацій, що займаються художніми народними промислами та ремеслами. Профтехучилища перейшли на підготовку робітників за новими навчальними планами, де передбачався курс «Етнографія та фольклор рідного краю», в якому значна увага приділяється вивченню звичаїв, обрядовості, відродженню традиційних ремесел регіону тощо. Колегія ухвалила: вважати, що підготовка у профтехучилищах кваліфікованих робітників для відродження художніх народних ремесел і промислів є вагомим складовим процесом збереження і розвитку української національної культури, зростання самосвідомості підростаючого покоління; вжити заходів щодо розвитку та удосконалення підготовки кваліфікованих робітників для художніх народних промислів, формування національних ознак у навчанні учнів масовим професіям, розширення діяльності гуртків прикладного мистецтва і вивчення народних звичаїв, обрядів; внести пропозиції щодо реорганізації профтехучилищ, які традиційно і масово здійснюють підготовку робітників з професій художніх промислів та ремесел, у художні професійно-технічні училища, ліцеї; дозволити поділ учбових груп на теоретичному навчанні на дві підгрупи, а на виробничому навчанні – на підгрупи з кількістю 6-8 учнів; ввести в навчальні плани з художніх народних промислів та ремесел навчальний курс з правових питань створення та діяльності малих підприємств, організації індивідуальної трудової діяльності; забезпечити профтехучилища художнього

профілю навчально-методичною документацією і літературою; організувати підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників профтехучилищ художнього профілю в галузевих установах, що здійснюють ці функції, надання практичної допомоги навчальним закладам профтехосвіти, що здійснюють підготовку робітників для художніх народних промислів і ремесел, у забезпеченні їх необхідними засобами навчання, обладнанням, сировиною [3, с. 199].

На сучасному етапі розвиток народних художніх промислів підтримується державними нормативними актами. У 2009 р. прийнятий Указ Президента України «Про збереження та популяризацію гуцульської культури».

Метою даної статті є аналіз особливостей та дослідження сучасних вимог до професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців з художньої обробки деревини.

Сьогодні зростають потреби ринку праці й послуг у кваліфікованих спеціалістах, здатних «створювати високохудожні вироби, фахівцях, що мають ґрунтовні професійні й загальнонаукові знання, вміння й навички самостійного проектування, планування, виконання й контролювання робіт актуалізували перегляд підходів до професійної підготовки робітників у закладах професійно-художньої освіти» [4, с.74]. На професійну підготовку робітників з ремісничо-художніх професій необхідно передбачити більшу тривалість навчання, ніж у сучасних закладах професійно-технічної освіти, оскільки ці професії належать до складних: основу діяльності фахівців народних промислів складають уміння спроектувати виріб, розробити технологію його виготовлення, розрахувати економічний ефект, організувати виробництво, провести власне процес виготовлення.

Інтегративні процеси в мистецтві об'єктивно сформовані соціально-історичним розвитком художньої культури, і виражаються у взаємопроникненні елементів різних художніх систем, принципів формоутворення, композиційності, засобів виразності, у побудові самостійних синтетичних видів мистецтв, художньої діяльності (тобто функціонують на різних рівнях художнього синтезу). Вважається також, що інтегративне сприйняття художніх творів можливе за умов цілеспрямованого розвитку фізіолого-психічних механізмів по утворенню асоціативних зв'язків свідомості, що в найбільш розвинутому виді існують як синестезія [5]. Специфіка інтегративного образного мислення підвищує пізнавальний потенціал професійної підготовки. Чуттєве пізнання володіє значним евристичним потенціалом. Педагогічно скерована динаміка особистісної художньої свідомості у формі розвитку індивідуального інтегративного сприйняття різновидів мистецтва забезпечить вирішення питань: засвоєння змісту художніх творів через суть і глибину речей - того, що складає художньо-гуманістичний світогляд; осягнення мистецтва на рівні високорозвинутої інтегративної системи відкритого типу, куди входять дієві структури психологічного, особистісного, чуттєвого характеру.

Цінність народного мистецтва у професійній підготовці майбутніх майстрів художніх промислів полягає у тому, що воно «збагачує їхній світогляд, відображає модель світу, в якій зберігаються й розвиваються відповідні композиційні та структурні побудови мотивів, сюжетів, форм» [5, с.6]. Народне мистецтво – багатогранне художнє явище, а тому практичне навчання фахівців з професій художнього профілю поряд із загальнодидактичними має ґрунтуватися на спеціальних принципах навчання, які глибоко інтегровані за змістом і розкривають сутність народного мистецтва, зокрема на принципах: традиційності; наступності та наслідування в

засвоєнні художнього досвіду; регіональності; єдності колективної та індивідуальної творчості; поєднання функціонального та декоративного у народному мистецтві; єдності змісту й форм виробів народного мистецтва тощо.

Складні відносини між мистецтвом і наукою, пошук їх взаємозв'язів і відмінностей тривають досі, хоча ідуть коренями у століття. Наукове поняття та художній образ втілюють практично усі поривання людини. Інша вічна проблема – наука і практика, наука і виробництво. Тут доцільно розрізнити ремісництво – у найвищому і примітивному розумінні його сутності.

А проблема підготовки фахівців художнього профілю формує фактично потрібний вузол інтеграції – наука-виробництво-мистецтво. Його складність здатна відлякати найвідважніших дослідників. Історія людства залишає як матеріальні, так і духовні сліди. І важко сказати, що є більш тривким: збережений з первісних часів глечик чи легенда, початки якої губляться в глибині віків. Історію творять люди та природа у тісній взаємодії, тому основне поняття історії – розвиток – вбирає у себе найрізноманітніші елементи, фактори, прояви. У цьому понятті органічно поєднується розвиток суспільства в цілому, розвиток науки, техніки, культури, мислення. Відобразити цю єдність у навчальному процесі, показати учням світ як складну систему найрізноманітніших взаємодій між найвіддаленішими (на перший погляд) об'єктами та процесами одне з найважливіших завдань школи у всі часи. Бо саме такий підхід дає можливість учням повноцінно вступити у доросле життя, яке власне є безперервним ланцюгом взаємодій, наповнене складними різноманітними знаннями, де суто предметні, ізольовані знання є важливими, але далеко не достатніми для орієнтації та можливості зайняти своє місце у житті.

Конкретизуємо викладене вище на прикладі художньої обробки деревини. Мистецтво різьби на дереві пов'язане з основними процесами розвитку художньої культури й активно взаємодіє у створенні художнього середовища. Різьблення в процесі свого розвитку завжди реагує на вплив тих соціальних і культурних змін, котрі з'являються в суспільстві. У різні історичні епохи воно грає не однакову роль, переживаючи різні етапи у своєму розвитку – від примітиву до створення мистецьких творів. Розширюють наші уявлення про традиційне народне мистецтво кращі зразки предметного світу, що прийшли до нас з давніх часів. Поживу для асоціацій надають основні мистецькі критерії – оригінальний синтез трьох самодостатніх основ – форми, символу та виконання.

Художня обробка дерева на території сучасних Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Закарпатської областей була надзвичайно поширеною. Цьому сприяла наявність значних лісових насаджень з різноманітними видами деревини: бук, дуб, граб, клен, вільха, явір, горіх, тис, липа, дика яблуня, груша, слива. Кожна із цих порід мала свої властивості: природний колір, міцність, текстуру, що впливало на естетичні якості виробів.

Набули розвитку різноманітні способи обробки деревини: столярство, теслярство, бондарство, токарство. Столярство – найпоширеніша техніка й галузь виробництва з дерева будівельних виробів, меблів, музичних інструментів і художньої сувенірної продукції. Одна з найважливіших засад столярства, відзначена ще в давніх цехових статутах, – виготовлення виробів без жодного цвяха за допомогою столярних з'єднань на клею.

За допомогою токарства також виготовлено чимало високомистецьких виробів. Доказом цього є мистецькі барильця, чарки для масла, рахви, боклаги або боклажки

доцільно використовувати м'які породи деревини (вільха, липа, осика), пізніше – середні (береза, тополя), а потім – тверді (груша, клен, явір, бук). Різьблення по дереву залежно від її виду та техніки виконання важко чітко розділити на групи і дати їм точну назву або визначення. Найчастіше різьбу підрозділяють на шість видів: плоскорізна, плоскорельєфная, рельєфна, прорізна, скульптурна, комбінована. Інша класифікація виділяє три основні типи: наскрізна (ажурна) різьба (сюди відноситься пропилювання і прорізна різьба); глуха різьба (всі підвиди рельєфної і плоскої різьби), скульптурна різьба.

Таким чином інтеграцію змісту професійно-практичної підготовки столяра-різьбяра доцільно здійснювати на основі прийомів обробки деревини (стругання, довбання, пиляння, шліфування деревини) та прийомів різання (геометрична, плоскорельєфна, рельєфна, прорізна, об'ємна, скульптурна різьба).

Існує багато різноманітних технік декорування, виробів з дерева: чиста (або суха) різьба, інкрустація, інтарсія, «жиро

призначення, шкатулки, письмове приладдя, рами для люстерок і фотографій, декоративні тарелі, жіночі прикраси тощо. Широко розповсюдженим є виготовлення народної іграшки. Іграшки виробляють відомими в деревообробці техніками – вирізуванням, витесуванням, столярною та бондарною. Окрім дерева, з цією метою застосовували також кору, переважно сосни та дуба.

Різьбярі користуються значною кількістю геометричних мотивів, серед яких поширеними були «зубці», «кривульки», «пояски», «слізки», «головкате» та «ільчасте письмо». Вони застосовують техніку викладання узорів різноманітними матеріалами: чорним і білим баранячим рогом, природним і фарбованим деревом, металом, перламутром, бісером. На наш погляд, найпершою проблемою більшості учнів є буквально наслідування взірців народної творчості, неухильне їх копіювання, що міцно бере в полон ще недосвідченого й невправного фахівця й породжує в ньому боязнь працювати самостійно. Разом з тим, у деяких учнів виникає категоричне неприйняття, небажання копіювати традиційні зразки. Проблемою як тих, так й інших є компіювання орнаментальних мотивів у довільних композиціях, де розбалансовується мова знаків і символів, порушується споконвіків усталена семантика образних висловів. Необхідність освоєння не лише техніки створення, а й значення узорів можуть бути підставою інтеграції змісту професійної підготовки майбутніх різьбярів.

Суттєвою проблемою є те, що орнаментальні мотиви різьби, інкрустації тривалий час вивчаються на так званих тренувальних дощечках. Тільки після засвоєння всіх традиційних орнаментальних мотивів учні приступають до виготовлення конкретних виробів, прикрашаючи їх різьбою. Таким чином, орнамент вивчається протягом тривалого часу без зв'язку з виробом, що не можна вважати правильним:

порушується найважливіший принцип декоративно-прикладного мистецтва – взаємозв'язок художнього вирішення предмета (композиції), його форми, матеріалу та утилітарного призначення. Унаслідок цього заняття з художньої обробки дерева в більшості випадків набувають зазвичай ремісничого характеру, що не сприяє розвитку творчих здібностей, художнього смаку, ініціативи й самостійності учнів. Але, якщо у процесі декоративної творчості виникають позитивні емоції, то вони підкріплюють вищі соціальні мотиви, стають стимулом до нової більш інтенсивної діяльності. Таке органічне поєднання раціонального й емоційного в процесі занять декоративно-прикладним мистецтвом є основою інтеграції знань і цінностей.

Важливим у побудові інтегрованої програми виробничого навчання різьбярів є дотримання принципу «від простого до складного». Наприклад, від найпростіших мотивів «драбинка», «шнурочок», утворених перехрещенням вертикальних і горизонтальних ліній, поступово переходити до «розеток», що складаються з геометричних фігур: кола, еліпса та ін.

Залежно від характеру, складності та виконуваної функції орнаменти поділяються на чотири групи мотивів. До першої групи відносять прості за формою старовинні мотиви – лінійні елементи («драбинка», «кривулька», «зубчики» тощо). Їх звичайно використовують для декорування країв виробів, залишаючи декоративну поверхню або розділяють її на частини. Другу групу становлять мотиви, в основі яких лежать квадрат, прямокутник, трикутник, («віконця», «гачки», «головкате», «медівники» та ін.). Вони є другорядними мотивами для оздоблення менших декоративних полів. Лише мотиви у квадраті й прямокутнику використовуються в центрі виробів великих форм.

Мотиви третьої групи мають у своїй основі півколо й еліпс («жолобки», «парканець», «слізки» та ін.), що застосовуються для оздоблення похилих частин предмета або таких, що звужуються.

До четвертої групи відносять мотиви, в основі яких знаходиться коло («колючко», «сонечко», «ружка», «соняшник» тощо). За формою вони складніші й уміщуються в центрі поверхні виробу.

У поєднанні ці групи мотивів утворюють різні орнаментальні композиції. Практичне втілення учнями орнаментальних мотивів у матеріалі – елементарна й необхідна умова виготовлення художніх виробів.

Вивчення основних виражальних засобів декоративного мистецтва й практичне оволодіння принципами різьблення відбувається одночасно. Засвоївши основні мотиви різьби, учні приступають до вивчення композицій орнаментів, які мають відповідати призначенню предмета, гармонувати з його формою й текстурою матеріалу. Особливо важливим тут є керівництво. Адже саме в орнаментуванні повинні проявитися чуття міри, естетичний смак учня; саме на цьому етапі роботи перед ним виникає надзвичайно складне завдання: спираючись на традиційні елементи й мотиви, виготовити оригінальний твір, у якому б відчувалася єдність художньої форми й практичного призначення речі. Майстер допомагає кожному учневі глибоко зрозуміти роль композиції, що має вирішальне значення серед елементів художньої форми.

Майстер звертає увагу і на ті особливості декоративно-прикладного мистецтва, які полягають у розв'язанні завдань найбільш повного і яскравого розкриття видового образу. Перш ніж приступити до композиції орнаменту, учні засвоюють, що композиційні зв'язки мають відповідати

закладеним у матеріалі можливостям, реальній конструкції речі, технології обробки й практичному призначенню виробу.

Здобуті знання про особливості орнаментальних мотивів певної групи учні застосовують у практичній роботі протягом усього навчання. Для виробів прямокутної і квадратної форми вони мають використовувати в основному мотиви II групи (спільна форма – квадрат, прямокутник, ромб та ін.). На виробих великої форми застосовують мотиви IV групи. Мотиви I та III груп використовують як другорядні в композиціях для всіх форм виробів (при переході від однієї частини виробу до іншої, для облямівки, в похилих частинах тарілок, скриньок тощо).

Важливою умовою оволодіння різьбленням є вправне володіння інструментами, обладнанням та пристосуваннями, які використовуються при різьбі та інкрустації. Їх існує близько 50, оскільки кожен мотив, кожен його розмір потребують окремого інструмента (наприклад, різці, стамески, прямі й скісні долота, свердла тощо). Але справжній майстер повинен не лише вміло працювати за верстатом освоїти інструмент, а й вміти виготовити, налаштувати, відремонтувати його самостійно, що також є підставою інтеграції змісту професійно-практичної підготовки.

У професійній підготовці різьбярів важливою є інтеграція теоретичного і виробничого навчання. Практична реалізація творчих завдань активізує уяву, розвиток мислення учнів, вимагає застосування набутих ними знань з інших предметів і водночас їх збагачення, розширення. Так, знання з біології та хімії необхідні під час вивчення будови й способів технологічної обробки деревини, використання лаків; знання з математики – під час виконання композицій орнаментів; знання з фізики – під час вивчення механізації виробничих процесів тощо.

Теоретичні знання потрібні під час виконання вправ на зміну розмірів орнаментальних елементів – їх зменшення або збільшення. Із цією метою добираються завдання зростаючої складності. Наприклад, у квадрат вписати два, а потім чотири однакових трикутники, розмістивши їх симетрично. Оскільки в орнаментах застосовуються такі геометричні фігури, як квадрат, прямокутник, ромб, трикутник, коло, то учні повинні навчитися креслити ці фігури різного розміру і в різних комбінаціях, уміти розмістити їх симетрично на поверхні предметів різної форми. Крім побудови геометричних фігур, вони за допомогою лінійки й циркуля виконують такі завдання: а) розділити відрізок чи коло на 2, 3, 4 і т. д. однакових частин; б) накреслити рівновеликі фігури (квадрат, прямокутник та ін.); в) визначити центр заданої геометричної фігури.

Таким чином, на основі визначення особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців інтегрованих професій можна зробити висновок про відмінності між професіями за об'єктом (техніка або художній образ). Інтеграцію змісту професійно-практичної підготовки художніх професій необхідно здійснювати на рівні прийомів роботи або художніх технік.

Список використаних джерел

1. Історія декоративного мистецтва України : У 5 т. Т. 4 / [Голов. ред. І. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2011. – 512 с.: <http://www.etnolog.org.ua>

2. Макарчук С. А. Етнографія України: навчальний посібник / С. А. Макарчук. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів : Світ, 2004. – 520 с.

3. Радкевич В. Ступенева професійно-художня освіта в Україні як педагогічна система [Текст] / В. Радкевич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : науково-методичний журнал. – 2001. – №3. – С. 121-130.

4. Смирнова А.В. Дидактические основы отбора и структурирования содержания профессионального образования по профессиям художественно-ремесленного профиля: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Екатеринбург, 2001. – 191 с..

5. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.02 «Теорія та методика навчання (образотворче мистецтво)» / О. В. Соколова. – К., 2004. – 20 с.

6. Якимович Т. Д. Основи дидактики професійно-практичної підготовки : навчально-методичний посібник / Т. Д. Якимович. — К. : Педагогічна думка, 2013. — 136 с.

7. Wystawa etnograficzna Pokucia w Kolomyi / przez Marcelego Turkawsksego. – Krakow : drukarnia «Czasu», 1880. – 55 s.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОТРАДИЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

*Довганик Л.М.,
Львівський обласний осередок
Всеукраїнської громадської молодіжної організації
«Молодіжний центр працевлаштування»*

МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЗБЕРЕЖЕННІ ТРАДИЦІЙНИХ РЕМЕСЕЛ І ПРОМИСЛІВ

У статті визначено сутність соціального підприємництва та показано його переваги. Визначено, що в суспільстві, яке розглядається як складна система, соціальне підприємництво має здатність знімати напруження і стабілізувати систему. Наголошено, що успішними в підприємстві є люди із підвищеними відчуттями нового. Зазначено, що формування креативних підприємців необхідно починати в професійних навчальних закладах. Розглянуто можливості «Художнє професійно-технічне училище імені Й.П. Станька» у соціальному підприємстві, яке базується на традиційних ремеслах.

Ключові слова: *соціальне підприємництво, народні ремесла і промисли, громада, творчий потенціал, професійний навчальний заклад.*

In the article the essence of social entrepreneurship is defined and its advantages are shown. Authors determined that in a society that is seen as a complex system, social entrepreneurship has the ability to remove tension and stabilize the system. Emphasized that success in business are the people with an increased sense of the novelty. It is noted that the formation of creative entrepreneurs should be started in professional schools. Considered the possibilities of «Art vocational school named after

Yo.P. Stanko» in social entrepreneurship, which is based on traditional crafts.

Keywords: *social entrepreneurship, traditional crafts and trades, community, creativity, professional school.*

В статье определена сущность социального предпринимательства и показано его преимущества. Определено, что в обществе, которое рассматривается как сложная система, социальное предпринимательство обладает способностью снимать напряжение и стабилизировать систему. Отмечено, что успешными в предпринимательстве являются люди с повышенным чувством нового. Отмечено, что формирование креативных предпринимателей необходимо начинать в профессиональных учебных заведениях. Рассмотрены возможности «художественного профессионально-технического училища имени И.П. Станько» в социальном предпринимательстве, которое базируется на традиционных ремеслах.

Ключевые слова: *социальное предпринимательство, народные ремесла и промыслы, община, творческий потенциал, профессиональное учебное заведение.*

Якість життя громадянина залежить від стану економіки в державі. Сучасний світ під впливом нових технологій стрімко розвивається, змінюються суспільні процеси, реформуються галузі, черговий дефіцит бюджету супроводжується активним пошуком нових шляхів і можливостей для вирішення проблем. Все частіше на різноманітних заходах привертає увагу соціальне підприємництво, яке поволі стає своєрідним трендом в Україні. У багатьох країнах світу воно стало інструментом покращення якості як власного, так і суспільного життя. В Україні соціальне підприємництво робить перші кроки, які для багатьох починань є успішними. Проте, у той же

час багато людей, які мають бажання змінити життя на краще, не знають, що таке соціальне підприємництво, як його створити в Україні.

Метою статті є окреслити сутність соціального підприємництва, показати його переваги і можливості на прикладі ДНЗ «ХПТУ імені Й.П. Станька».

Як доведено сучасними вченими (В. Аршинов, Л. Горбунова, М. Каган, О. Князева, С. Курдюмов, І. Пригожин), суспільство є складною системою, в якій завершення подій залежить від характеру колективних взаємодій, по-перше, учасників процесу, а, по-друге, всіх учасників системи. Життя суспільства проходить відповідно до його фундаментальних властивостей, порушення яких може мати як позитивні, так і негативні наслідки. На думку О. Пугачової та К. Солов'єнка, у мінливому світі запорукою стабільності системи є різноманіття. За рахунок різноманіття в економіці з'являються позитивні зворотні зв'язки, які в сукупності відображають алгоритм дій, пов'язаний з товарообігом та зайнятістю населення [4]. Щоб стабілізувати ці ланцюжки, потрібні різноманітні шляхи взаємодії з ринком. Одночасно з поля зору має не випадати проблема виживання суспільства, яка пов'язана з екологічними наслідками життєдіяльності людей.

Оскільки всі суспільні процеси пов'язані з психологією людини, то цікавою видається думка американського економіста Дж.К. Рамо про «сьоме відчуття», завдяки якому людина відстежує різні ознаки, пов'язані з проявами всього нового, здатного здійснити прорив там, де воно виявилось. За його переконанням, «ми є те, з чим пов'язані, бо характер взаємозв'язків змінює природу об'єкта», а сьоме відчуття – це «здатність дивитися на будь-який об'єкт і бачити, як він змінюється завдяки поєднанню з іншими» [3, с.46]. У кожному колективі є люди, які завдяки «сьомому відчуттю»

відчувають систему з більшою точністю за інших. Ці люди здатні бачити світ іншими очима та знають, як використати можливості.

Отже, суспільство зацікавлене у формуванні молодого покоління, здатного будувати своє і суспільне життя на засадах сучасного розумінні його розвитку.

Дослідження джерел успіхів економічно розвинутих країн показало, що сьогодні у світі одним із мейнстрімів (mainstream) є підприємництво – діяльність, що полягає в інноваційному стилі господарської поведінки, яка ґрунтується на постійному пошуку нових можливостей для розвитку своєї справи. Враховуючи, що організації є частиною нашого оточення, вони, крім забезпечення зайнятості, ефективності та дотримання законодавства, повинні дбати про соціум, допомагати вдосконалювати суспільство, жертвуючи частину ресурсів на його потреби. Серед основних видів підприємництва виділяється соціальне підприємництво, при якому, на відміну від інших видів, прибуток спрямовується на вирішення соціальних проблем і власний розвиток на засадах збереження навколишнього середовища. Перевагою цього типу підприємництва є те, що ним можна займатись у різних напрямках життєдіяльності людини: захист прав людини, освіта, охорона навколишнього середовища, розвиток громад, спортивна діяльність і т.д.

Оскільки в Україні дуже повільно здійснюються економічні реформи, в результаті яких мало б покращитись життя, надалі спостерігається погіршення ситуації, особливо для молоді: низька зайнятість; слабка орієнтація в можливостях фінансового забезпечення, неготовність до самостійної підприємницької діяльності, розрив між фінансовим забезпеченням і потребами і т.д. Моніторинг соціальних мере та ЗМІ в Україні показує, що в багатьох областях є гарні приклади реалізації бізнес-моделей

соціального підприємництва: «Urban Space 100» – сучасний громадський ресторан, створений з метою досягнення соціальних цілей, м. Івано-Франківськ; «Greencubator» – українська мережа енергетичних інновацій; «PPV Knowledge Networks» – компанія, що надає послуги зі створення і підтримки мереж знань та комерціалізації технологій; «Дивовижні» – громадська організація, спрямована на розвиток в українців відповідальності за публічний простір, об'єднання їх в активні та самостійні громади, що змінюють суспільство і т.д.

Британська Рада в Україні, Фонд Східна Європа, Український фонд підтримки підприємництва та Міжнародний фонд «Відродження» є основними інституціями, які поширюють ідеї соціального підприємництва. Сьогодні в Україні функціонує Всеукраїнський ресурсний центр розвитку соціального підприємництва «Соціальні ініціативи» [6]. Актуальними для суспільства є проблеми, для вирішення яких розробляються проекти соціального підприємництва: надання соціальним підприємцям, які прагнули розвивати свій бізнес, доступ до безкоштовної юридичної, фінансової та консультативної допомоги; організовано виробництво сільгосппродукції та розвиток ремесел на базі школи-інтернату в Сумах; «Робота в міні-друкарні як спосіб соціальної реабілітації молодих інвалідів»; «Соціальні мережі самозабезпечення» (введення нових механізмів самозабезпечення сільського населення гірських регіонів), соціальна пекарня «Гороховий дім» (Львів) і цей перелік можна продовжувати.

Д. Кузнєцов, проаналізувавши ситуацію з розвитком соціального підприємництва, дійшов висновку, що в Україні сформувались такі тенденції: «1. Соціальне підприємництво виступає як дух часу, прояв якого ми бачимо у всьому світі. 2. Здійснення соціальних проектів відбувається, як правило,

за спільні кошти. 3. Характеристиками соціального підприємництва виступають такі, як відкритість до новаторських ідей, встановлення зв'язків з гравцями суспільного процесу, обмін формулами успіху. 4. Відбувається зміна парадигми цього явища – соціальна інновація розглядається як проект самоорганізованих професіоналів. 5. Головною цінністю стає формування змістовних міжкультурних зв'язків. 6. Зростають інвестиції у потенціал людського розвитку. 7. Посилюється підтримка промо-відео проектів, консультування з комунікаційної стратегії та навчальні сесії. 8. Існують конфлікти зростання – фінансування соціальних ініціатив сприймається як безповоротні втрати. 9. Зростає прагнення до діалогу між гравцями в суспільстві і формування змістовних зв'язків» [1]. Знання про ці тенденції дозволяє по-новому підійти до визначення місії професійних навчальних закладів, які готують майбутніх фахівців з професій, які дають можливість займатись підприємницькою діяльністю.

Для унаочнення розглянемо бізнес-модель започаткування діяльності соціального підприємництва на прикладі ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька».

Освітньо-мистецький аспект яворівської художньої школи як явища створює важливу передумову розвитку соціального підприємництва. Творчим центром формування цієї школи є навчальний заклад, в якому готують фахівців художнього профілю протягом 120 років, з невеликими перервами в часи воєнних дій. Протягом тривалого часу ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька» сприяло розвитку народного мистецтва й творчості, готувало фахівців, які працювали у різних секторах господарства: художньому та меблевому виробництві, а також у духовній сфері – в мистецтві, освіті, журналістиці. Функціонування навчального закладу в різні історичні періоди дає можливість стверджувати про

популярність вибору даної професії серед молоді та усвідомити постійний попит і затребуваність людей у мистецьких творах яворівських майстрів. Як зазначає Л. Сліпчишин в аналітичній статті про становлення і розвиток яворівської художньо-мистецької школи, протягом 120 років заклад намагався «триматися основного напрямку підготовки майбутніх фахівців – художньої обробки дерева, яка ґрунтувалася на яворівських народних традиціях» [4, с.41]. Все це створює ті цінності, що мають стати основою для розбудови бізнес-моделі соціального підприємництва на базі училища.

Шанс стати засновником соціального підприємництва має освітній заклад, що володіє найціннішим ресурсом – митцями, майстрами, викладачами, які мають для творчої роботи виробничу базу. В часи реформування і децентралізації для громади училище може стати одним із пріоритетів розвитку території, а саме створення регіонального бренду, робочих місць, працевлаштування молоді, зняття соціальної напруги в регіоні, вихід на міжнародні ринки з автентичною продукцією. Це стане основою для розбудови фінансової незалежності училища та громади.

Щоб створювати і розвивати нові потужності, як завжди бракує фінансових ресурсів. Завдяки дослідженню Л. Сліпчишин, можна побачити, як в різні часи об'єднувалися зусилля майстрів і громади для розвитку традиційних ремесел і прибуткових промислів. Наприклад, громада Яворова була зацікавлена, що б на її території діяла Школа забавкарства, тому виступила ініціатором побудови приміщення та взяла під ці потреби кредит. Цей досвід варто громаді пам'ятати і плекати розвиток унікального навчального закладу на території Яворівщині, адже це перш за все вигідно громаді та регіону.

Проект бізнес-моделі розвитку соціального підприємництва представлено на рис. 1 нижче.

<u>Ключові партнери</u>	<u>Ключові види діяльності</u>	<u>Цінності пропозиції</u>	<u>Взаємовідносини з клієнтами</u>	<u>Сегменти споживача</u>
	<u>Ключові ресурси</u>		<u>Канали збуту</u>	
<u>Структура витрат</u>		<u>Потоки поступлення витрат</u>		

Рис. 1. Бізнес-модель розвитку соціального підприємництва

Ця схема бізнес-моделі розробляється спільно всіма зацікавленими особами в розвитку навчального закладу. Створене соціальне підприємництво може бути фундаментом для розбудови фінансової незалежності, а в подальшому і розвитком прибуткової галузі народних промислів і ремесел.

Наприклад, в майстернях можуть виготовлятися дизайнерські побутові дерев'яні речі для дому. Цінність пропозиції – це екологічна, дерев'яна, мистецьки оформлена річ, яка є оригінальною, вона прикрасить дім. Річ має свій дизайн і привертає увагу на ринку (наприклад, різьблена з орнаментом скалка). Ця річ може бути виготовлена малими партіями або під замовлення. У подальшому це буде визначати її ціну, з якої буде формуватися прибуток. Скалка може бути опрацьована і доведена до брендової речі, необхідної як кухонне начиння або дизайнерська річ в інтер'єрі кухні. Цінність даної речі може доопрацьовуватися і змінюватися в процесі, що в подальшому призведе до змін всіх частин бізнес-моделі.

Наступним етапом є визначення основного споживача, який захоче купити, маючи про це інформацію. На цьому етапі варто шукати потенційних партнерів, які б володіли

інформаційними технологіями, маркетингом, вільно могли працювати в соціальних мережах.

Сучасний студент, як правило, є добре обізнаний з Інтернетом, соціальними мережами і, якщо йому дати додаткові знання, потрібні для просування даного товару на ринку, то молода людина може впоратися із цим завданням. Найкраще працює та людина, яка зацікавлена і має заохочення. Започаткувавши проведення майстер-класів у позаурочний час, де основними учасниками виготовлення продукції були б студенти, можна підвищувати свою професійну майстерність і при цьому мати додатковий заробіток. Можна також співпрацювати з фаховими дистриб'ютерами.

Таким чином, розвиваючи послідовно бізнес-модель, можна побудувати прибуткове успішне підприємство, яке зможе заробляти на придбання новітнього обладнання, достойну оплату праці викладачів, створення нових робочих місць і, що важливо, викликати зацікавлення творчої молоді до здобуття даної професії.

Можливості для розвитку соціального підприємництва на базі ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька» є надзвичайно великі. Продукція, яка може виготовлятися, має свою ринкову нішу з актуальною ознакою – екологічний підхід до виробництва виробів, наближених до природи і повсякденного життя людей, які базуються на народних традиціях.

Сьогодні все більше людей звертаються до майстрів-столярів із проханням виготовити екологічні меблі за індивідуальним проектом, з оздобленням в стилі народних традицій. Знову популярними стали дерев'яні іграшки, бамбетлі, плетені меблі тощо. Для успішного розвитку соціального підприємництва потрібна підтримка державних установ, бізнесових структур, громад із постійною

просвітницькою роботою, яку мають проводити як відповідні фахівці, так і громадські активісти–практики.

За останні кілька років соціальне підприємництво розвивається і стає важливим компонентом, який підвищує потенціал в бізнесі. ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька» має великий потенціал, виплеканий народними традиціями та талановитими мешканцями Яворівщини, може народжувати нові інноваційні ідеї для соціального підприємництва, які необхідні громаді та суспільству для вирішення актуальних потреб.

Список використаних джерел

1. Кузнецов Д. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. – Режим доступу: <http://odesinform.com/%D0%BF%D0%-2%D0%B8017>). – Назва з екрану.)

2. Пугачева Е. Эпоха сложных систем и легких денег [Электронный ресурс] / Е.Пугачева, К.Соловьяненко // Мысль. – 2009. – №1(36), июль. – Режим доступа : <http://www.idea-magazine.com.ua/archive/11041/advance/11054.html> (дата звернення 15.05.2017). – Назва з екрану.

3. Рамо Дж.К. Седьмое чувство. Сила, богатство и выживание в вексетей [Электронный ресурс] / Дж.К.Рамо – Режим доступа:

<http://hub.kyivstar.ua/wp-content/uploads/2016/10/sedmoe-chuvstvo.pdf> (дата звернення 15.05.2017). – Назва з екрану.

4. Сліпчишин Л. Становлення і розвиток яворівської художньо-мистецької школи / Л.Сліпчишин // Професійно-технічна освіта. – 2017. – № 1. – С.37–41.

5. Остервальд А. Построение бизнес моделей: Настольная книга стратега и новатора / А.Остервальд, Ив. Пинье ; пер.с англ. – 2–е изд. – М. : АльпинаПаблицер, 2012.

6. <http://www.socialbusiness.in.ua/>

Жилевич О.К.,
Львівський державний Палац
естетичного виховання учнівської молоді

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ І ДУХОВНИХ НАДБАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У статті проаналізовано можливості навчальних закладів, зокрема професійно-технічної та позашкільної освіти, у процесах збереження та поповнення духовних і матеріальних надбань українського народу. Обґрунтовано використання методів, форм і засобів, які дозволяють виявити і розвинути природні здібності учнів відповідно до законів природи, формувати естетичні смаки, виявляти творчу ініціативу, креативність. Розглядаються актуальні проблеми негативних впливів на формування художньо-естетичних смаків майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: *творча особистість, професіонал-мистець, роль педагога, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта.*

The possibilities of education, including vocational and adult education in the process of maintaining and updating the material and spiritual heritage of the Ukrainian people are analyzed in the article. The application methods, forms and tools that can identify and develop the natural abilities of students in accordance with the laws of nature, shape aesthetic tastes, exercise creativity, creativity are proved. The actual problems of negative influences on the formation of artistic and aesthetic tastes of the future specialist are examined.

Key words: *creative personality, professional artist, the role of the teacher, school education, vocational education.*

В статье проанализированы возможности учебных заведений, в частности профессионально-технического и

внешкольного образования, в процессах сохранения и пополнения духовных и материальных достижений украинского народа. Обосновано использование методов, форм и средств, позволяющих выявить и развить природные способности учащихся в соответствии с законами природы, формировать эстетические вкусы, проявлять творческую инициативу, креативность. Рассматриваются актуальные проблемы негативных воздействий на формирование художественно-эстетических вкусов будущего специалиста.

***Ключевые слова:** творческая личность, профессионал-художник, роль педагога, внешкольное образование, профессионально-техническое образование.*

«Технічно вправний мистець при всіх інших рівних умовах зуміє краще помітити й зафіксувати характеристичні риси речей і явищ, ніж мистець несправжній. Тому кожне мистецтво вимагає, крім таланту, ще певної школи, що між іншим, виховує технічні вмінності мистця.»

Григорій Ващенко

Все, що оточує нас в містах і селах України: церкви, парки, музеї, архітектурні пам'ятки, замки, традиції, обряди, костюми, народні інструменти, казки, пісні, танці, традиції – все це наше українське культурне середовище. Духовна сила народу, його історично-патріотичний потенціал залежить від збереження культурних, духовних надбань, передачі невмирущих традицій, моралі та свідомості від покоління до покоління.

Темі вивчення та збереження українського етносу присвячували свої роботи багато авторів, серед яких: В.Балушок, В.Баран, Я.Баран, Л.Залізник, В.Ідзьо, А.Карасевич, П.Кононенко, Т.Кононенко, А.Коцур, В.Коцур, С.Макарчук, Б.Савчук, М.Тараненко, В.Шевчук та багато інших. Наша держава переживає складний та суперечливий період історичного розвитку, спалах національного відродження. Чи не найвизначнішим учасником створення національної державної самовизначеності є навчальний заклад.

Метою статті є проаналізувати можливості навчальних закладів, зокрема професійно-технічної та позашкільної освіти у процесах збереження та поповнення духовних і матеріальних надбань українського народу. Завданням статті є розглянути деякі методи, форми та засоби виявлення та розвитку природніх здібностей учнів відповідно до принципу культуро- і природо відповідності, за законами природи, формування естетичних смаків, підтримки творчої ініціативи, креативності. Розглядаються актуальні проблеми негативних впливів на формування художньо-естетичних смаків майбутнього спеціаліста.

Сьогодні, у період глобалізаційних змін у світі, Україна інтегрується в Європу і, відповідно, в освіті проходять процеси оптимізації.

З усіх боків чути, що непотрібна така кількість професійно-технічних навчальних закладів, позашкільної освіти, забагато педагогів, учням потрібна лише вузька спеціалізація, загальна та професійна освіта. І враження складається, що всі забули про особистість. Бо мало бути лише знавцем своєї професії, треба бути ще й загальнорозвинутою особистістю, з високими моральними якостями, переконаннями, почуттями, стандартами поведінки. Це ті якості, які має прищепити школа (загальноосвітня,

професійна чи позашкільна) молодій людині через навчально-виховну роботу, оскільки так (на превеликий жаль) складається сьогодні соціально-економічне життя в країні, що батьки переважно обмежені у часі, фінансах, можливостях, а утилітаризм, матеріалізм, технізація значно знизили і збіднили психічне життя й духовну вартість людини взагалі.

Представники старшого покоління нерідко нарікають, що сучасні діти не так виховані, не мають ідеалів, їм би лишень розважатись. Але, насправді, діти не змінилися. Змінився світ навколо них. Виховний вплив і роль сім'ї зменшується, спостерігаються бездоглядність, напруга в етнічних стосунках, злочинність, низькопробна інформація з інтернету та ЗМІ. Середовище, в якому зростає наша молодь «морально викривлене» і це впливає на молодь, вони стають «некерованими». Відволікати від негативних впливів вулиці та соціуму може та покликана освіта.

Звичайно, хтось скаже, що і вчитель-предметник, і майстер виробничого навчання у професійній школі виховують уже під час уроків. Це так. Навчання і виховання – процеси паралельні.

Але ми забуваємо про такий чинник виховного процесу, як вільний час. Держава, яка хоче виховати молоду генерацію, що приведе її до процвітання, повинна дбати про зайнятість дитини у вільний час. Коли, перевтомившись від навчальних занять, деколи впродовж 8-10 годин, діти хочуть вільно спілкуватись, зайнятись цікавою творчою справою, ділитись враженнями, тобто культурно розвиватись. Заповнити вільний час підростаючого покоління українців покликана позашкільна освіта.

Зайнятість дитини поза навчанням не тільки «забере її з вулиці». Цей процес має кілька інших переваг. *По-перше*, дитина зайнята творчою діяльністю, що, безперечно, є позитивом для її майбутнього життя. *По-друге*, якщо дитина

прийшла у гурток – її цікавить саме його напрям роботи. Завдання педагога тут занурити учня у мікросередовище творчості, власне тієї, яку обрав сам учень. Мотивувати і захопити атмосферою свободи і партнерства. *По-третє*, зайнятість, творча робота у позаурочний час стимулює розвиток дисциплінованості, самовиховання, самоорганізованості. Погодимося, це дуже важливо. Але, якщо до цього додати, що гурток чи спільна творча діяльність у гуртку сприяє формуванню національно-патріотичного світогляду, то безперечно, важливість гурткової, позаурочної освіти в жодному разі не можна зменшувати.

Працюючи в позашкільному навчальному закладі, ми стикаємося з таким феноменом, як докорінна зміна професійної спрямованості дитини через захоплення тим напрямом, яким вона займалася саме у позаурочний час.

З одного боку, звичайно, можна говорити про «марне» вкладення державних коштів на підготовку спеціаліста певної галузі промисловості, якщо він потім не працює за спеціальністю. Але такий висновок є поверхневим. Бо з моральної точки зору, це ще одне невтрачене людське життя а, швидше за все, і більша вигода для держави. Всі ми знаємо як продуктивно працює людина, що любить свою роботу, бо зробила вірний вибір у житті, який імпонує їй і по «духу» і по «серцю». Суспільство від такого працівника виграє стократ.

Тут доцільним буде обмовитись про професіоналізм і любов до дітей педагогів. Визначний педагог Г.Ващенко писав: «Любов – це той магічний ключик, що відкриває двері дитячих душ і дає можливість побачити заховані в них таємниці»[1].

Позашкільна освіта має багато форм і методів залучення молодих українців до безпосередньої роботи зі збереження та поповнення матеріальної спадщини і духовних скарбів українського народу.

Останнім часом у молоді зросло бажання заглибитись у проблемні питання історії своєї держави, витоків національної культури, що сприяє отриманню додаткових знань і формуванню національної свідомості. Тому, дітей треба залучати окрім творчої, ще й до дослідницької діяльності. Причому, у різних напрямках. Це дасть поштовх у виявленні найкращих здібностей, закладених природою, їх розвитку, а в майбутньому правильним вибором професії, а, отже, і можливістю стати майстром-професіоналом, який швидко знайде своє місце у соціумі або молодим науковцем із високою пізнавальною активністю та великим енергетичним потенціалом. Держава останнім часом робить активні кроки у напрямі залучення молоді до наукової діяльності, до «омолодження» когорти українських науковців.

Ознайомлення з досягненнями нашої наукової думки, формує національну гордість, високі моральні якості. Гурткова робота – один із шляхів до цієї мети.

У нашій історії, природі, мистецтві, мові, традиціях є неоціненне джерело формування творчої самодостатньої особистості. Завданням педагогів є сформуванню стійкий інтерес до цих «скарбів», сформуванню діяльну активність щодо розвитку українського етносу.

Найпростішим шляхом є використання народних казок, прислів'їв, загадок при проведенні уроків, культурно-освітніх, пізнавально-розважальних заходів.

Доцільним є проведення заходів, на яких учнів знайомлять з історичними постатями культури і науки, новаторами-професіоналами, які буденною працею збагачують духовну та матеріальну скарбницю, піднімають престиж кар'єри, а отже, і народу. Особливо запам'ятовуються відзначення ювілеїв видатних українців із паралельною демонстрацією історичних фото- та відеоматеріалів.

Останніми роками набули популярності проведення екскурсій містом, дослідження назв вулиць, імен славетних земляків-діячів культури, науки, мистецтва, ознайомлення з їх здобутками, життям, спадщиною, цікавими епізодами з їх життя. Організація відвідування експозицій музеїв, які сьогодні використовують інтерактивні методи роботи з відвідувачами, такі, як: дискусія, «відкритий мікрофон», вечір питань і відповідей, перегляд архівного відео, отриманого не лише з українських, а й із закордонних архівів. Такі методи є особливо цікавими для дітей та молоді. Поєднання педагогіки та музейної справи - це перспективний, діяльний метод збереження надбань української історії та культури та ознайомлення з ними молоді.

Натхненні Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2], розуміючи важливість саме дослідницької роботи учнів, з 2015 року нашим позашкільним навчальним закладом був започаткований обласний краєзнавчо-патріотичний конкурс «Батьківщина мого серця», в якому більше десяти тематичних напрямів-номінацій, спрямованих на пошуково-дослідницьку роботу з вивчення історії, культури, сьогодення «Малої Батьківщини», свого генетичного дерева. Учні самостійно виготовляють вироби декоративно прикладного, ужиткового мистецтва, збирають матеріал з історії району, села, збирають старі фото- та відеоматеріали, описують музеї та враження від ознайомлення з їх експозиціями, розповідають про видатні історичні постаті та сьогоденних героїв, беруть у них інтерв'ю тощо.

Результатом такої творчої дослідницько-пошукової роботи є учнівські мистецькі вироби, відеофільми, мультимедійні презентації, фотоальбоми з підбірками старих фотографій, слайд-шоу, записи селищних легенд, переказів; інтерв'ю зі старожилами та сучасними визначними односельцями, дослідження екології та архітектури місць, де

народились і живуть учні та їх батьки. І, безперечно, проводиться заключний захід за результатами конкурсу для широкої аудиторії учнівської молоді, з демонстрацією кращих, цікавих робіт, виступами видатних постатей «Малої Батьківщини». Такий конкурс є колосальним внеском у питання утвердження в свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного, історичного минулого та сьогодення України. У свою чергу і досліджувані національні скарби допомагають передати учням засади моралі, доброти, чесності, творчості та ініціативи, роблячи саме молодих українців справжнім «скарбом України». Усі ці творчі дослідження робляться під керівництвом викладачів, керівників гуртків, заступників директорів з виховної роботи професійно-технічних навчальних закладів Львівської області, з якими співпрацює наш Палац естетичного виховання.

Мистецтво і професійна освіта. Тут також існує нерозривний зв'язок.

У системі професійно-технічної освіти діють деякі виключно мистецькі (художні) навчальні заклади, в яких, звичайно, виховати митця набагато легше. Причому, хоч мистецтво тут і охоплює аспекти професійної діяльності, воно також формує позитивне ставлення до життя в цілому, розвиває інтелект, ініціативу, самодисциплінованість, товариську, колективізм, готовність до взаємовиручки, формує умови для мобільності особистості. А ще викликає натхнення як особливий стан психіки, надзвичайне піднесення духовних сил.

Побувавши на виставках художньої творчості учнів професійних художніх училищ, проаналізувавши та поговоривши з педагогами, починаєш розуміти, що створювати такі чудесні експонати прикладного декоративного мистецтва можуть обдаровані від природи

діти, з яких деякі вирости у сім'ях-династіях. А традиції естетичного сприймання оточуючого світу та його перетворення за законами краси є, взагалі, однією з характерних рис українського етносу.

Питання розвитку «чистого» мистецтва заради людини і заради мистецтва, на жаль, на сьогодні віддане на відкуп лише спонсорам. Але, ми віримо, що за вирішенням соціально-економічних проблем, питання розвитку мистецтва підніметься на державний рівень і буде краще фінансуватися.

Таким чином, за результатами спостережень за роботою учнів профтехосвіти можна зробити такий виновок:

Духовна сила народу, його історично-патріотичний потенціал залежить від збереження культурних, духовних надбань, передачі невмирущих традицій, моралі та свідомості від покоління до покоління. Саме ці духовні та матеріальні скарби передають нам батьки змалечку, а далі, упродовж життя ми їх бережемо, примножуємо і знову передаємо своїм дітям та онукам, забезпечуючи нерозривну суть спіралі життя.

Тішить думка, що завдяки повсякденній роботі педагогічних працівників, які через позаурочну освіту залучають молодь до пошуково-дослідницької, мистецької роботи, випускники професійно-технічних навчальних закладів навчилися нестандартно мислити, творчо переосмислювати інформацію чи завдання. Ці вміння перетворюються в особисту власність, принцип життєдіяльності, стають визначальним фактором креативності та творчості, професіоналізму високого рівня, швидкій адаптації у сучасному багатовимірному полікультурному просторі. Саме ці вміння хоче бачити сучасний працедавець у працівникові. Хоча такого працівника хотіли бачити працедавці у минулому, і, напевно, захочуть і в майбутньому теж. Така молодь є найбільшим

скарбом української нації. На них сьогодні надіються кілька поколінь українців.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г.Ващенко // Полтавський вісник. – 1994. – №7.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ МОН України від 16.06.2015 № 641. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.osvita.biz>

УДК 811 (100): 378.14:63

Костриця Н.М.,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

До стрижневих світоглядних кодів професійної культури фахівців аграрної галузі віднесено концепт «земля», як один із найвиразніших мовно-естетичних знаків національної культури. Визначено основні види завдань з української мови за професійним спрямуванням, які формують національно-мовну свідомість фахівців-аграрників.

Ключові слова: мова, мовна картина світу, концептуальна картина світу, концепт, асоціації, метафоричне мислення.

One of the principal worldview' code of agrarian affairs specialist' professional culture is "the earth" concept as the most significant linguistic-aesthetic sign of ethnic culture. There were determined the main forms of exercises in Ukrainian language according to the vocational guidance, these exercises form ethnic-linguistic consciousness of agrarian affairs specialists.

Key words: language, linguistic worldview, conceptual worldview, concept, association, metaphorical thinking.

К стержневым мировоззренческим кодам профессиональной культуры специалистов аграрной отрасли отнесен концепт

Мова як культурне надбання виступає основним інструментом, за допомогою якого майбутні фахівці отримують професійні знання. Тому вивчати мову у виші, зокрема аграрного спрямування необхідно в межах когнітивної функції, тобто інтерпретації, упорядкування, збереження й вираження національного досвіду сільськогосподарської діяльності як природо-соціокультурної реальності. «Національний досвід визначає специфіку різних мовних рівнів, на основі чого у свідомості носіїв виникає певна мовна картина світу, через призму якої людина бачить світ. Отже, мовна картина світу формує тип відношення людини до світу, задає норми поведінки людини у світі» [11, с. 189.].

Проблемою дослідження феномену картини світу та її мовного вираження займалися такі вчені, як Ю.Апресян, Г. Брутян, Ю.Караулов, В.Морковкін Ж.Соколовська, Н. Сукаленко.

Мета статті: дослідити феномен мовної картини світу фахівців-аграрників та окреслити перспективи вивчення української мови за професійним спрямуванням в контексті етнокультурних традицій.

У лінгвістиці існує значна кількість визначень поняття «мовна картина світу». Зокрема, В.Маслова під мовною картиною світу розуміє «загальнокультурне надбання нації, яка чітко структурована, багаторівнева. Саме мовна картина світу зумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього світу й внутрішній світ людини. Вона відображає спосіб мовленнєво-мисленнєвої діяльності, характерної для тієї чи іншої епохи, з її духовними, культурними та національними цінностями» [7, с. 71].

В. Манакин поняття «мовна картина світу» трактує як «...відображений засобами мови образ свідомості – реальності, модель інтегрального знання про концептуальну

систему уявлень, які репрезентуються мовою». [6, с. 46]. Вчений наголошує, на необхідності розмежування мовної картини світу та концептуальної, або когнітивної, моделі світу, що є основою мовного втілення, словесної концептуалізації сукупності знань людини про світ».

Переважна більшість дослідників зазначають, що концептуальна картина світу засобами мови перетворюється у мовну. Суттєву різницю між концептуальною та мовною картинами світу вчені вбачають у засобах створення: перша використовує поняття й уявлення, а друга – мовні одиниці.

Ю. Караулов вважає концептуальну картину світу універсальнішою, впорядкованішою, стійкішою та системнішою. Щодо мовної картини світу, то на його думку, вона фрагментарна, більш рухома, відображає постійні зміни в докільлі. Спільним для обох моделей існування світу вчений вважає існування лексики у свідомості носія [3, с. 273–274].

Отже, за допомогою спеціальної лексики мова може виражати й експлікувати інші її картини світу. Зокрема, у мовній картині світу можна виділити більш часткові картини, кожна з яких відрізняється мовною своєрідністю.

Споконвічна хліборобська праця витворила свій світ уявлень, своє самобутнє розуміння явищ навколишньої дійсності. У свідомості людей, які працювали і працюють на землі, складається та передається із покоління в покоління свій образ мовної картини світу.

У процесі номінації створюється мовна картина світу, ключовим елементом якої є слово. Людина володіє словником не на рівні значень, а на рівні смислів, тобто концептів і концептуальних ознак. «Концепти – це ніби згустки національнокультурних смислів, вивчення яких допомагає виявити особливості світосприйняття народу, представити концептуальну та національну картину світу» [7, с. 67].

За О. Кубряковою, значенням слова стає тільки концепт, «схоплений знаком» [4]. На думку М. Пименової, «концепти – це одиниці концептуальної системи в їх відношенні до мовних виразів, в них міститься інформація про світ. Ця інформація відноситься до актуального та віртуального стану світу. Концепт – це уявлення про фрагмент світу. Таке уявлення (образ, ідея, символ) формується загальнонаціональними ознаками, які доповнюються ознаками індивідуального досвіду та особистої уяви. Концепт – це національний образ (ідея, символ), ускладнений ознаками індивідуального уявлення. На матеріалі мовних одиниць розглядаються способи представлення концептів у функціональному аспекті та за допомогою їх ознак» [8, с. 44].

У мовній картині світу фахівців-аграрників земля має статус різнопланово конотованої одиниці, оскільки належить до стрижневих світоглядних кодів національної культури. У цій номінації найвиразніше виявляється мовний досвід колективного сприйняття землі як реалії навколишнього світу та основи національного ландшафту, способу господарювання, а відповідно – добробуту. Як зазначає Г. Булашев «до землі український народ, як народ передовсім землеробський, почуває глибоку повагу, яка подекуди межує з обожненням» [10, с. 268].

Номінація земля наповнене багатим змістом із розгалуженою системою контекстуальних варіантів та емоційно-експресивних оцінок, а його лексико-семантична структура засвідчує динаміку від конкретно-предметного до поняттєвого значення [2]. Образ землі постає в різних іпостасях: як багатий, родючий ґрунт, як рідна земля, як жива істота, як мірило цінностей, як бажана мрія, як покарання, як засіб існування: «Земля – найбільше щастя – більше за любов, за життя. Земля найбільший скарб – більший за золото і коштовні речі. Земля – сон мільйонів поколінь, казкове

привабливе єство, містична сила космосу, наснага слабих і дужих. Золото, краса, любов, молодість і вічний учитель мудрості! От що земля!» (У. Самчук).

Важливим практичним інструментом презентації концепту земля під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» фахівцями-аграрниками є система завдань на асоціативне і метафоричне мислення, творчих і пошукових. Наведемо приклади різних видів завдань.

За допомогою асоціацій мова вербалізує мовну картину світу. В контексті сказаного О.Залевська зазначає: «Вербальні асоціації відображають результати доступу через слово до інформаційного тезаурусу індивіда, за ними лежить багатогранний досвід (чуттєвий і раціональний, індивідуальний і соціальний), що забезпечує «вихід» на картину світу у всій різноманітності зв'язків та відношень» [1, с. 286].

Приклади завдань на асоціативне та метафоричне мислення.

Завдання 1. Сформуйте асоціативне мікрополе ключових слів та висловів на позначення поняття «земля».

Завдання 2. Поясніть значення метафор.

1). Да такої земельки, мов каша гречана: хоч бери ложкою і дітей годуй! (М. Стельмах).

2). Ех, і земелька ж то! Хоч бери і ножем замість масла намазуй на хліб (М. Стельмах).

3). Масний подільський чорнозем, на якому посади дитину – і дитина виросте (М. Стельмах).

4). То не від сонця урожай доспів – то спів про щастя затвердів у зерні (Є. Летюк).

5). Глянь: розкривається назустріч сонцю й грозам руками пружними запліднений чорнозем (М. Рильський).

б). З рук матері ми сходимо та йдем шукати свій плідючий чорнозем; вертатись до тих рук потрібно з хлібом, а ми тягар землі до них несем (Д. Павличко).

Завдання 3. Які асоціації викликають у Вас метафори з фрагменту тексту?

1). Попід лісом бездоріжжям прямує чоловік, ледве чутно ворущачи губами, і тепер земля прислухається до перестуку краплин і лічби хлібороба. Він міряє землю не поспіль, а по урочищах, тримаючи в пам'яті усі кроки довжини і ширини (М. Стельмах).

2). Я [Ганна] ж просила пана, щоб все було по-доброму, – простягає руки до чоловіка [Івана], і враз дужий удар приклада валить її на розкислу вулицю. В темряві стогоном озвалася земля, а на ній заворушився темний вузол, що називається його дружиною (М. Стельмах).

3). Земля прислухалася до придорожніх пісень і вухатими соняшниками, і вусатим ячменем, і втомленим житом, що ніяк не може нагодувати рід людський (М. Стельмах).

4). Коли волами ореш, помітив, і земля краще пахне, бо до середини її, до живця добираєшся... (М. Стельмах «Хліб і сіль», с. 152).

5). Над тихою святковою землею високими золотими мазками починається ранок (М. Стельмах «Хліб і сіль», с. 306).

6). Він [Іван] кинув коні, запряжені в борони, і чимдуж побіг до матері, яка, здавалося, вросла в обвіяну сизувату землю (М. Стельмах).

7). Коли запахне відталою землею і березовим соком, птиці, розколихуючи м'яку сонячну основу, приносять на святкових крилах вологе, іще з волохатим туманцем тепло (М. Стельмах).

8). Аби міцно зчавити мужицький хліб, то з нього б і кров потекла, – обізвався до Якубенка рослий, кремезний Олександр Палійчук... (М. Стельмах).

9). Хоч би він [онук] виріс на своїй землі, хоч би йому не обкипав кров'ю тугий, мов з каменю випечений, наймитський хліб [мріяла Чайчиха] (М. Стельмах).

10). Коли надокучив економський крупник – збирайтесь на американське харчування – там чорного хліба не їдять. Одні калачі споживають (М. Стельмах).

В. Телія наголошує, що за мовною картиною світу завжди стоїть соціокультурна картина світу: «Мова замальовує через систему своїх значень та їхніх асоціацій концептуальну модель світу в національно-культурні кольори» [9, с. 177]. Прикладом можуть слугувати контексти наведені нижче.

Завдання 1. Виконайте соціально-культурологічні коментарі до уривків текстів.

1). Яка ти розкішна, земле, – думала Маланка. – Весело засівати тебе хлібом, прикрашати зелом, завітчати квітами. Весело обробляти тебе. Тільки тим ти недобра, що не горнешся до бідного. Для багатого пишаєшся красою, багатого годуєш, зодягаєш, а бідного приймаєш лише в яму... Але ще дочекають наші руки обробляти свої ниви, свої городи, свої садки... Поділять тебе, земле, ой, поділять... І моєму дадуть... Годі тоді рибку ловити... Хоч-не-хоч, а йди, пане добродзею, до плуга... Ох, боже, боже, хоч на старість зазнати того щастя – дитину свою вивести в люди... (М. Коцюбинський, «FATA MORGANA»).

2). Земля, земля, земличка!..

Скільки труда, жури вона завдає... Особливо тим, котрі її не мають. Єдина мета життя, єдиний потяг у простого чоловіка – придбати кавалочок землі!

Ой, яка то радість, коли наймит стане «своїм газдом», господарем! Коли придбає земличку, хоч і таку, як петечок на котру може сказати: «Моя земля!»

Як шкода, що дуже-дуже обмаль людей на світі, яким дана така радість! Бо людей так багато, а землі так мало!..

Но, но! Справа стоїть не зовсім так. Землі, тої землиці є досить. Якраз стільки, що кожному було б. (О. Маркуш «Виміряли землю»).

Завдання 2. Поясніть уривок тексту Б. Харчука «Хліб насущний» з позиції сьогодення.

Знаєш: земля – всеїдна. Вона переїдає тіло, кістки, залізо. Але вона не переїдає надії. Навпаки, земля родить надії. – І нишком:– З-під плуга.

Людина-землероб відрізняється від інших людей потягом до землі, що в свою чергу накладає відбиток на характер і поведінку людини, формує специфічну ментальність. Цей природно-біологічний зв'язок був і залишається не лише умовою процвітання землеробства, але й чинником, супутнім формуванню і відтворенню деяких базисних людських цінностей, що дозволяють говорити про елементи особливої моралі, властивої землеробові. На наш погляд, відтворити перелічені якості, риси, цінності, які притаманні землеробові, допоможуть творчі завдання.

Приклади творчих завдань.

Завдання 1. Прочитайте текст і дайте психологічну характеристику українця-землероба.

Гарна була земля.

У своїх барвах жива й свіжа, шкода лиш, що не говорила.

Івоніка любив її. Він знав її в кожній порі року і в різних її настроях, мов себе самого. Вона пригадувала чоловіка й жадала жертви.

Як була люта, боявся її більше, як почорнілого неба, що віщує тучу. А бувала люта, коли надармо ожидала дощу, що

мав її скропити, коли тижнями надармо тужила за холодними ситими краплями води, і замість води жевріюче проміння сонця випивало її соки. Тоді стягалися її тут і там випуклі суглиби і тріскали з гніву, вона ставала тверда й недоступна і не видавала ніяких плодів. Тому, що на ній зеленіло й росло, відбирала поживу – воно слабало й ув'ядало, блідло й переходило поволі, але певно, в окам'янілий стан...

В деяких днях, коли небо прибиралося у синявий шовк, а сонце розходилося самим блискучим золотом, коли тепло все переймало й розпирало, добувалося неначе силоміць із землі наверх, – жилося прегарно! Такі дні були милі для Івоніки. Тоді він сам до себе усміхався та приязно розглядався. Переживав сам стан землі й був із нею одним. Знав се, що було любо і збіжжю, і всьому, що піднімалося з неї, особливо ж по дощі. Неначе чув і бачив, як земля з задоволенням розходиласть, розкошувала, як її соки відсвіжувались і як вона, насичена, віддихала важкими пахощами. В тім її віддиху так і купалося все над нею! Те знали і бджоли його – вони були розумні і проворні, і ані одна не лишилася в такій порі в улію, хіба котра мусила..(О. Кобилянська «Земля»).

Мовна картина світу розвивається не лише шляхом виявлення і фіксування нових явищ, але і за рахунок поглиблення знань про властивості вже відомих явищ і понять. У цьому контексті значний інтерес представляють пошукові завдання.

Приклади запитань за ключовим поняттям та пошукових завдань.

Знаряддя обробітку ґрунту.

1) Яким плугом орали землю в минулому столітті (у сер. ХІХ ст.; 80-90-х роках ХІХ ст) та напередодні війни 1914 р. (дерев'яний, сабан, саківський, самохід тощо)?

2) Де й ким виготовлявся плуг або де його купували?

3) *Пошукове завдання.* Дати, по можливості, детальний опис плугів, з розмірами й місцевими назвами кожної частини й деталі, вказати форму лемеша (прямокутний, трикутний, рівнобедрений тощо). Підібрати малюнки плуга або фото.

4) Який був гряділь у дерев'яному плузі – вигнутий чи прямий і куди вигнутий – уверх чи вбік?

5) Що запрягали в плуг: коня чи вола (в шлею, в ярмо)? Яка була збруя?

6) Які типи плугів збереглися в наш час?

7) Чи орали різні ґрунти однаковими плугами?

8) Яка ширина борозни та глибина оранки? Чим це регулювалося?

9) Чи були якісь переваги того чи іншого плуга на місцевих ґрунтах порівняно з сучасними знаряддями оранки?

10) Якими знаряддями обробляють ґрунт зараз (трактор, культиватор і т.п.)?

А) Рало

1) У чому полягала особливість орання ралом?

2) Які роботи виконували ралом? Що в нього запрягали?

3) Коли зникло рало як знаряддя обробітку?

4) *Пошукове завдання.* Описати докладно рало з розмірами й місцевими назвами частин, додаючи малюнки або фотографії.

Б) Соха

1) У чому полягала особливість орання сохою?

2) Які роботи виконувалися сохою? Що в нього запрягали?

3) Коли зникло рало як знаряддя обробітку?

4) Які різновиди сохи вам відомі?

5) *Пошукове завдання.* З яких частин і деталей складалася соха? Дати її детальний опис, додаючи малюнки або фотографії.

В) Сапачка

- 1) Які місцеві назви може мати сапачка?
- 2) Які роботи виконувалися сапачкою?
- 3) Які бувають різновиди сапачок?

Г) Борона

- 1) У чому полягає сутність роботи борони?
- 2) Які інші знаряддя можуть виконувати функції борони?
- 3) Яку конструкцію мала борона?
- 4) Чим визначався прогрес в користуванні бороною?
- 5) Пошукове завдання. Подати детальний опис борони з місцевими назвами частин і додати малюнок або фотографію.

Д) Драпак

- 1) У чому полягає сутність роботи драпака?
- 2) Які інші знаряддя можуть виконувати функції драпака?
- 3) Яку конструкцію має драпак?
- 4) *Пошукове завдання.* Дати опис драпака з усіма частинами й додати малюнки або фотографії.

Отже, за допомогою концепта земля формується свідомий тип фахівця-аграрника та його мовна картина світу, яка ґрунтується на народному світобаченні й традиціях. Хліборобські традиції народжені в любові до землі й в тяжкій праці, стали одним із найбільших здобутків української етнокультури. Ціннісно-сміслова єдність природи, мови, культури і етнічної екології у професійній діяльності фахівців-аграрників стала закономірним процесом інтеграції професійних та мовно-культурологічних знань у змісті вищої сільськогосподарської освіти, що буде перспективним напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Залевская А.А. Психолінгвістические исследования / А.А. Залевская // Слово. Текст: Избранные труды. – М.: Гнозис, 2005. – 543 с.

2. Каленюк Н. Семантична парадигма номінації земля в українській народній пісні [Електронний ресурс] / Н.Каленюк. – Режим доступу: <http://kulturamovny.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine65-4.pdf>. – Назва з екрану.
3. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография / Ю.Н. Караулов. – М. : Наука, 1976. – 335 с.
4. Кубрякова Е.С. О концептах, схваченных знаком / Е.С. Кубрякова // *Studia Linguistica XVIII*. Актуальные проблемы современного языкознания. – СПб : Политехника-сервис, 2009. – С. 35-39.
5. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні / Л. Лисиченко // *Збірник Харківського історико-філософського товариства : Нова серія*. – Том 6. – Харків, 1998. – С. 129-143.
6. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 327 с. 46
7. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : учебное пособие / В. А. Маслова. – М. : Флинта, 2004. – 293 с.
8. Пименова М.В. Введение в когнитивную лингвистику / М.В.Пименова. – Вып. 4. – Кемерово : Наука, 2004. – 208 с.
9. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 284 с.
10. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування / Георгій Онисимович Булашев. – Київ: Довіра, 1992. – 414 с.
11. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / М.П. Фабіан. – Ужгород : Патент, 1998. – 256 с.

*Біляк М.В., Косач Х.В., Лазурко М.С.,
Яворівський національний природний парк*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЕТНОТРАДИЦІЙ НА ПРИКЛАДІ ЯВОРІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

У статті розкриваються особливості формування етнічної культури, самосвідомості особистості, популяризації народних традицій в межах Яворівського національного природного парку шляхом проведення етнофестивалів, виставок, майстер-класів.

Ключові слова: *етнокультура, етнофестиваль, національний природний парк, майстер-клас.*

The article represents features of the formation of ethnic culture, self-identity, and popularization of the folk traditions within the Yavoriv National Park through ethnic festival, exhibitions.

Key words: *ethnocultural, ethnofestyval, National Park, master-class.*

В статье раскрываются особенности формирования этнической культуры, самосознания личности, популяризации народных традиций в пределах Яворовского национального природного парка путем проведения этнофестивалей, выставок, мастер-классов.

Ключевые слова: *этнокультура, этнофестиваль, национальный природный парк, мастер-класс.*

Яворівський національний природний парк розташований у межах своєрідного і привабливого регіону Розточчя, на території Яворівського району з його особливою етнічною культурою. Українські традиції переповнені елементами єднання з природою, тому збереження і примноження

народних звичаїв напряду впливає на формування екологічної свідомості зрілого та підростаючого покоління.

Збереження етнотрадицій в ХХІ ст., що є століттям бурхливого прогресу, розвитку науки та техніки, всесвітньої глобалізації, займає вкрай важливу ланку в житті сучасної людини.

Українська культура також зазнає змін під час глобалізації. Різні культурні осередки стають менш цікавими для молоді, прослідковується динаміка розповсюдження іноземних мов у багатьох сферах життя, особливо комунікативній [1]. В останні десятиліття в Україні стає все більш популярною традиція запозичення так званого західного способу життя, впровадження західних цінностей. Молоде покоління, як «губка всмоктує» все нове. Вони намагаються перейняти і внести в свою культуру деякі свята, звичаї інших народів, які вважають цікавими для себе. До прикладу, відоме свято Хелловін, тепер і в Україні набуває популярності, хоч воно не має ніякого відношення до українських традицій [5].

Сьогодні перед національними природними парками постає непросте завдання – на прикладі відтворення та популяризації традицій рідного краю проводити етнокультурне виховання дітей та молоді, сприяти засвоєнню ними культурних традицій певної спільноти, вихідцями з якої вони є на рівні батьківських коренів. Тобто, щоб навчитись жити в певному етносередовищі, потрібно засвоїти життєвий досвід цього народу (етносу).

Під життєвим досвідом народу розуміють закріплені в свідомості, традиціях, звичках, стереотипах поведінки та діяльності, нормах моралі, установках, віруваннях способи розв'язання проблем людського буття, які за допомогою

носіїв інформації, наслідування передаються з покоління в покоління в межах культурного ареалу даного етносу [2].

Організація та проведення ряду масових заходів є зразком української моделі національних природних парків, яка ґрунтується на трьох концептуальних субстанціях : *природа* – краса та унікальність природного середовища, *історія* – характерність та неповторність історичного середовища, *релігія* – сакральність, святість місцевих пам'яток архітектури, культових споруд [3].

Яворівський НПП як природоохоронна установа загальнодержавного значення покликана вести свою діяльність в умовах сталого розвитку та збалансованого природокористування. Отже, дуже важливо досягти компромісу між потребами споживача туристичного продукту та дотриманням природоохоронного режиму. Для цього потрібно, щоб людина – учасник акції чи масового заходу, збагнула, що вона сама є частинкою природи, єдиної гармонійної системи Землі. Тому в Яворівському НПП щорічно проводяться туристично-привабливі заходи, які, по-перше: сприяють розширенню спектру туристичних послуг і дають змогу задовольнити інтереси туриста, а, по-друге: зберегти та примножити етнотрадиції через проведення етнофестивалів, майстер-класів, виставок тощо.

Масові заходи, які є основою подієвого туризму, переважно приурочуються до великих християнських свят, що багаті на народні звичаї та обряди. Серед масових подієвих заходів слід відзначити святкування циклу Різдвяних свят, яке щороку проводиться масовим заходом «Йорданське святкування». У відпочинковому осередку «Верещиця» щорічно 19 січня відбувається відтворення та популяризація різдвяних традицій: освячування води та приймання купелі у ній, масова коляда, різдвяна містерія виступів вертепів. Завітавши на Йорданське святкування, можна поринути в

казкову атмосферу зимового Розточанського лісу, наповненого колядою, запахами трав'яних чаїв та пампушків біля великої ватри.

Доброю традицією в Яворівському національному природному парку є проводити екозахід «Стрітення. Проводи зими – зустріч весни». Вже традиційно 15 лютого на свято Стрітення в парку збираються представники духовенства, вчителі та учні шкіл. На святі учасникам розповідають про походження свята Стрітення Господнього, значення освяченої свічки-гровиці в житті християнина. Оскільки свято Стрітення є завершальним у різдвяному циклі, учасники презентують роботи «Різдвяні свята у моїй родині».

Окрім цього, на заході відбуваються імпровізовані змагання пір року. Учасники команд «Зими» і «Весни» змагаються на кращі виконання завдань, запитань, головоломок про зимові і весняні зміни в природі. Саме під час таких заходів діти вчаться спостерігати за природою, згадують народні прислів'я, приказки та прикмети, систематизують отримані раніше знання, а також у них формується екологічна культура та етика.

Своєрідним перехідним містком від зимового до весняного обрядового циклу є християнське свято Благовіщення, напередодні якого відзначають і екологічне свято – День зустрічі птахів. До цих подій у Яворівському НПП проводять майстер-класи з випікання жайворонків і розмальовування пташок із соленого тіста Яворівським розписом. Пізніше учасники із закликот «Летіть соловейки на наші земельки...» розвішують «символічних птахів» на гілки дерев дендрарію парку.

Продовженням свят весняного періоду є величне Христове Воскресіння. Екозахід «Великдень кличе на забави», зазвичай проходить у світлий великодній тиждень. Під час заходу розмальовують писанки, крашанки, водять

гаївки та веснянки, а ще *ринзівки*, які співають тільки на Яворівщині та є дорогоцінним скарбом нашої культури.

Крім зимових свят, особливу увагу звернуто на проведення етнофестивалю «Яворівська бавниця», який щороку припадає на 7 липня і збігається з Днем працівника природно-заповідної справи та дня створення Яворівського НПП. Фестиваль презентує фольклорне багатство, побут і звичаї, культурні цінності, духовну та матеріальну спадщину жителів Яворівщини.

Я. Чепіга зазначає, що «розвиток молодого покоління сполучено з розвитком нації, як молодий паросток із своїм материнським деревом... Нове покоління, як паросток, живиться тим, що дає йому національність». Втративши зв'язки з рідною культурою «людина обов'язково позбудеться частини своїх здібностей. А зоставшись у чужій нації, в чужій культурі, не дасть того, щоб могла дати своїй рідній» [4]. Завдяки проведенню етнофестивалів і масових заходів, де через різноманітні виставки (вишивки, художньої різьби по дереву, виробів з лози та глини), майстер-класи (гончарства, ляльки-мотанки, валяння із вовни, розпису у яворівському стилі) якраз і відбувається популяризація народного надбання, що в сучасному світі часто забувається.

Українська культура не має бути відгуком з минулого, вона повинна домінувати та розвиватись у сучасному житті. Національні природні парки в своїй діяльності поряд із природоохоронними функціями ставлять завдання збереження автентичності, сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених нашим народом протягом його історії. Адже від того, як ми будемо берегти нашу природу і культуру, буде залежати і розвиток нашої молоді держави, наше національне та культурне відродження, етнонаціональне самоствердження.

Список використаних джерел

1. Кузака О.О. Українська культура в контексті процесів глобалізації [Електрон. ресурс]. - Режим доступу http://ukrconf.fl.kpi.ua/?page_id=1134.

2. Маєвська Л.М. Формування культури взаємодії індивіда з природою як один із аспектів етнокультурного виховання / Л. М. Маєвська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 29. – С. 144-147.

3. Проект організації території Яворівського національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів. / Брусак В. П., Ровенчак І., Влах М. [та ін.]. – Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2011.

4. Чепіга Я. Національне виховання : Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ-ХХ ст.): хрестоматія / упоряд Л.Д. Березовська та ін. – К. : Наук. світ, 2003 – 418с.

5. Цимбал Т. Глобалізація та збереження національної ідентичності / Т.Цимбал // Наукові записки. Серія «Філософія». – Випуск 9. – 2011. – С.96-102.

У ПОШУКАХ СУЧАСНИХ ОРІЄНТИРІВ РОЗВИТКУ ТРАДИЦІЙНОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА І РЕМЕСЕЛ У РЕГІОНАХ

За матеріалами обласної науково-практичної конференції
«ВІКОВА СПАДЩИНА ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ
РЕМЕСЕЛ ЯВОРІВЩИНИ» (24 травня 2017 р., смт Івано-
Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл.)

Друга обласна науково-практична конференція «ВІКОВА СПАДЩИНА ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ЯВОРІВЩИНИ» відбулась 24 травня 2017 року у рамках восьмого конкурсу фахової майстерності з професії «Різьбяр по дереву» ім. Й.П. Станька серед учнів професійно-технічних навчальних закладів і студентів професійних навчальних закладів художнього спрямування. Конференція була присвячена 120-й річниці від заснування навчального закладу «Крайова майстерня для виготовлення забавок», історичним наступником якого сьогодні є ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П.Станька».

Співорганізаторами заходу були Львівський навчально-науковий центр професійної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Львівській області, сільська рада смт Івано-Франкове Яворівського району Львівської області.

У рамках конференції відбулось обговорення актуальних проблем, які розглядались у таких напрямках: збереження традицій духовної та матеріальної культур українського народу; роль етнічних ресурсів у самоідентифікації суспільства; збереження етнотрадицій в умовах глобалізаційних змін; проблеми підготовки майбутніх фахівців художнього профілю; роль особистості в культурологічних процесах; науково-дослідницька робота студентів у контексті збереження традицій та досягнень декоративно-прикладної діяльності українців; роль музеїв у

збереженні етнотрадицій; вікова спадщина українського народу: регіональний аспект. Мета конференції передбачала об'єднати творчі зусилля вчених, педагогів, громадських діячів, представників культури і релігії щодо вивчення, збереження і трансляції вікової спадщини Яворівського району, а також використати у цьому контексті досвід інших регіонів.

У роботі конференції взяли участь педагоги, науковці та громадські діячі не лише з Яворівщини і Львівської області, але й Житомира, Івано-Франківська, Києва, а також представники органів влади, культурних і громадських організацій Івано-Франкового, Яворівського району та Львівської області. Розширення географії учасників конференції свідчить про важливість та актуальність порушених проблем для різних регіонів України.

Оскільки конференція була присвячена знаменній події – 120-й річниці від заснування навчального закладу, пленарне засідання розпочалось із привітань на адресу педагогічного колективу, який гідно продовжує традиції попередників щодо підготовки фахівців художнього профілю. В усіх вітаннях наголошувався той факт, що за роки існування цього спеціалізованого закладу було підготовлено велику кількість фахівців, які працювали і працюють у різних сферах господарства не лише в Україні, але й за її межами. Багато випускників стали відомими особистостями, якими пишається Україна.

У доповідях були висвітлені такі актуальні питання: стан збереження та охорони культурної спадщини, художніх промислів і ремесел у контексті розвитку регіонів; становлення деревообробних професій в регіонах; підготовка фахівців художнього профілю та зокрема для народних художніх ремесел; створення організаційно-педагогічних умов використання ІКТ та СППЗ у підготовці фахівців

художнього профілю; роль культурно-освітніх інституцій у збереженні етнокультурних традицій; роль особистостей в культуротворчих процесах.

У ході обговорення доповідей було окреслено коло важливих питань, які потребують першочергового вирішення, а саме:

Визнано, що: народні промисли і традиційні художні ремесла є креативним потенціалом багатьох регіонів України, реалізація якого потребує уваги владних структур до створення умов їх збереження, охорони і розвитку.

Виявлено, що в умовах глобалізаційних змін активізуються процеси регіоналізації, які базуються на локальних феноменах. Таким феноменом є народні промисли й ремесла. Сучасні впливи на них пов'язуються з новітніми технологіями, новими матеріалами, стилями та компетенціями.

Констатовано, що для підготовки компетентних фахівців художнього профілю, які відповідають вимогам сучасного ринку, потрібна модернізація навчально-методичного забезпечення, оновлення матеріально-технічної бази та підтримка державних структур і соціальних партнерів.

На основі отриманих результатів обговорень і представленого наукового матеріалу учасниками конференції прийняті такі рекомендації та висунуті пропозиції:

1. Продовжити роботу по напрацюванню єдиних методичних підходів до класифікації художніх ремесел та їх оцінювання з метою визначення потенціалу регіону.

2. Консолідувати зусилля наукових, культурно-освітніх, громадських організацій та освітніх інституцій, а також суб'єктів туристичного бізнесу для вивчення та збереження культурної спадщини, популяризації маловідомих ресурсів етнотрадицій та художніх ремесел в регіонах України, та розробки на їх основі оригінальних туристичних продуктів.

3. Сприяти популяризації вікової спадщини Яворівської школи та в цьому контексті діяльності ХПТУ ім. Й.П. Станька.

4. Використовувати досвід і потенціал педагогів, майстрів-носіїв народного мистецтва Яворівщини.

5. Сприяти формуванню і популяризації етнічних сувенірних брендів із використанням художніх народних промислів і ремесел, а також гастрономічних традицій різних регіонів України.

6. Науковцям продовжити та поглибити наукові дослідження з актуальних проблем художніх промислів і ремесел, за їх результатами розробляти та публікувати статті у фахових виданнях, підручники та навчально-методичні матеріали.

7. Активніше залучати студентів вищих навчальних закладів художнього профілю до проведення наукових досліджень із метою збору інформації про маловідомі етнотрадиції різних регіонів України.

8. Висвітлювати у засобах масової інформації результати досліджень та їх впровадження в розвиток народного мистецтва та художніх промислів. Скерувати спільні зусилля державних органів влади, установ професійної освіти, громадських організацій, музейних закладів на формування інформаційного простору з даної тематики.

9. Продовжити практику щорічного обговорення питання розвитку народних промислів у регіонах у рамках щорічної науково-практичної конференції «Вікова спадщина традиційних художніх ремесел Яворівщини».

НАШІ АВТОРИ

Біляк Михайло Васильович – заслужений природоохоронець України, директор Яворівського національного природного парку (м.Яворів, Львівська обл.).

Богдадюк Мар'яна Володимирівна – аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (м.Київ).

Гевало Василь Михайлович – директор Художнього професійно-технічного училища імені Й.П. Станька (сmt Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл.).

Гузюк Валентина Борисівна – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Львівській області (м.Львів).

Дециця Неонілія Вікторівна – вихователь гуртожитку, викладач предмету «Християнська етика» Львівського вищого професійного училища технологій та сервісу (м.Львів).

Довганик Леся Матвіївна – директор Львівського обласного осередку Всеукраїнської громадської молодіжної організації «Молодіжний центр працевлаштування» (м.Львів).

Дубницька Олександра Миронівна – викладач кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м.Львів).

Дюг Наталія Володимирівна – викладач Художнього професійно-технічного училища імені Й.П. Станька (сmt Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл.).

Жилевич Ольга Костянтинівна – заступник директора з навчально-методичної роботи львівського державного палацу естетичного виховання учнівської молоді (м.Львів).

Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м.Львів).

Копельчак Михайло Павлович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент, директор Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м.Львів).

Косач Христина Володимирівна – заступник начальника відділу науки, екологічної освіти і рекреації Яворівського національного природного парку (м.Яворів, Львівська обл.).

Костриця Наталія Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української та класичних мов Національного університету біоресурсів і природокористування України (м.Київ).

Лазурко Марія Степанівна – провідний фахівець з екологічної освіти Яворівського національного природного парку (м.Яворів, Львівська обл.).

Левик Андрій Степанович – головний редактор журналу «Наша спадщина» (м.Львів).

Мартинюк Святослав Леонтійович – приват-професор ЛНАМ, член НСХУ, заслужений діяч мистецтв України, завідувач кафедри художнього дерева Львівської національної академії мистецтв (м.Львів).

Масловська Марія Володимирівна – старший викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології, заступник директора з виховної роботи Інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка (м.Житомир).

Сліпчишин Лідія Василівна – доктор філософії (педагогічні науки), старший науковий співробітник, доцент кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Львів).

Стечевич Олег Орестович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Львів).

Якимович Тетяна Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Львів).

Наукове видання

**ВІКОВА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Збірник наукових праць

Упорядник:

Сліпчишин Л.В., доцент кафедри освіти дорослих факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор філософії (педагогічні науки), старший науковий співробітник.

Редактор: *Лозинська М. А.*

Комп'ютерне верстання і відповідальний за випуск:

Сліпчишин Л. В.

Підписано до друку 11.08.2017 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 11,39. Зам. № 78/11-09.

Видавництво «СПОЛОМ». 79008 Україна,

м. Львів, вул. Краківська, 9. Тел. /факс: (380-32) 297-55-47.

E-mail: spolom_lviv@ukr.net. Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності:
серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Гуменецький М. В. 81630 Львівська обл.,

Миколаївський р-н, с. Гонятичі, вул. Польова, 10.

Свідоцтво фізичної особи підприємця: №083613 від 18.08.2008 р.